Kaksi Maailmaa

Kaksi Ideologiaa

Grigori OGANOV

KULTTUURIARVOT, TODELLISET JA LUULOTELLUT

Grigori OGANOV

KULTTUURIARVOT, TODELLISET JA LUULOTELLUT

Sanomalehtimiehen havaintoja

Uutistoimisto Novostin (APN) kustannusliike

1130
0801000000
© Uutistoimisto Novostin (APN) kustannusliike, 1979

Kirjallisuudella, taiteella ja sen kaikilla lajeilla – maagisesta näyttämöllisestä muuntautumisesta sytyttävään musikaaliseen taikavoimaan saakka – on ihmeellinen ja mahtava vaikutusvoima. Oli aika, jolloin tämä voima tuntui mystiseltä ja runoilijoita verrattiin uhripappeihin. Realismi hylättyään kaikenlaisen mystiikan, kymmenkertaisti tämän mahdin; sosialistiselle realismille ominainen luokka-analyysi ja sosiaalinen ennakkonäkemys ovat vuorostaan voimistaneet tätä mahtia. Tällaisen taiteen lähteenä on ikuisesti elävän ja uudistuvan luonnon rajut elon kuohut, valon ja varjon vastakohdat, hyvän ja pahan keskinäinen kamppailu ja maailmaa muuttavat aikakauden sosiaaliset taistelut. Sitä ei voida koskaan irroittaa elämästä, eikä se voi koskaan olla syrjässä ihmisen olemassaolon ongelmista.

Taide voi vaikuttaa ihmisiin yhtä voimakkaasti ja yhtä määräävästi kuin itse elämä. Ihmisen henkinen elämä, hänen maailmankatsomuksensa ja hänen elämänkäsityksensä muovautuvat huomattavissa määrin kirjallisuuden ja taiteen mahtavan vaikutuksen alaisena. NKP:n Ohjelmassa sanotaan: "Niiden tulee olla miljoonien ihmisten ilon ja innoituksen lähde, ilmaista heidän tahtoaan, tunteitaan ja ajatuksiaan,

olla heidän aatteellisen rikastuttamisensa ja siveellisen kasvattamisensa väline". [1]

Taide on ase. Etenkin nykymaailmassa, kahden maailman, kahden yhteiskunnalliselta olemukseltaan vastakkaisen järjestelmän välisessä ideologisessa taistelussa. Eikä se ole ihmekään, että tällä alueella – kun on kyseessä taiteen ja kirjallisuuden rooli ja tarkoitus, luovan työn oleellisimmat ongelmat – käydään väittelyjä, mielipiteet menevät ristiin ja käy katsomusten ja maailmankäsitysten välinen taistelu. Sosialismin ideologiset vastustajat puhuvat viime aikoina yhä useammin "vapauksien" ja "oikeuksien" ongelmasta verhoutuen näiden "oikeuksien" pyyteettömien puolustajien vaippaan.

"Yrittäjän vapauden", "luomistyön vapauden" ja "kulutuksen vapauden" tunnusten esittäminen on muodostunut imperialistisen taantumuksen pysyväksi salaiseksi aseeksi. Näitä tunnuksia ei suinkaan esitetä mistään jalomielisyydestä, vaan tarkoituksellisesti, kaikelle keinottelulle ominaisesta kaksimielisyydestä. Varsinkin sen jälkeen, kun vuosikymmenien ajan hillitsemättömän voimansa ja täydellisen rankaisemattomuutensa tuntenut ja sellaisen ylellisyyden itselleen sallinut kuin tykkiveneiden lähettäminen mihin maailman osaan tahansa rauhoittamaan kapinallisia ja vielä nimittänyt asioita omalla nimellään välittämättä vähääkään sen synnyttämästä vaikutelmasta, ei kapitalismin häikäilemätön julkeus ole suinkaan häveliäisyydestä muuttunut, vaan välttämättömyyden pakosta, kiihkeästä halusta jotenkin kaunistella itseään, näyttää olemuksensa toisessa valossa kuin se itse asiassa on. Kansan viisaus on jo muinaisina aikoina pannut merkille tämän paradoksisen ilmiön ja ilmaissut sen tekopyhän sisällön kuvaannollisesti seuraavassa muodossa: "Ja varas huusi: – Ottakaa varas kiinni!"

[1] Tie kommunismiin. Vieraskielisen kirjallisuuden kustannusliike Moskova — 1961.

Elämä pakottaa taantumuksen puuteroimaan raihnaantuvat kasvonsa. Moni seikka muuttuu maailmassa ja muuttuu peruutumattomasti. Voimapolitiikkaan ja kommunismin taannuttamiseen, kansojen kiristämiseen ja peloitteluun, rauhan ja sosialismin voimien horjuttamiseen asettamat taantumuksen toiveet hajoavat kuin tuhka tuuleen nykyajan vallankumouksellisten voimien ja kansojen itsetunnon keskeytymättömän kasvun edessä. Imperialismi on nykyään pakotettu perääntymään, luovimaan ja mukautumaan uusiin oloihin. Sitä mukaa kuin kansainvälinen jännitys lientyy kavenevat taantumuksellisimpien imperialististen voimien manööverien, painostuksen ja määräysvallan mahdollisuudet sotilaallisella, taloudellisella ja poliittisella alalla. Mutta sitä enemmän laajenee ja syvenee taistelu ideologisella rintamalla. Sitä käydään nykyään kaikista peruskysymyksistä: puolueen ja luokkien roolista nyky-yhteiskunnassa, yhteiskunnallisen edistyksen lainomaisuudesta ja näköaloista sekä taiteellis-teknisen kumouksen merkityksestä. Porvaristo yrittää omalla tavallaan selittää näitä kysymyksiä ja tyrkyttää joukoille oman maailmankatsomuksensa, omat näkemyksensä ja makunsa.

Sosialistisen järjestelmän luokkaviholliset käyttävät tässä taistelussa mitä erilaisimpia keinoja. Käyttöön on otettu: sekä kommunismin- ja neuvostovastaisuuden propaganda, "länsimaisen elämänmuodon" häikäilemätön mainostus että kapitalismin uusien profeettojen ja asianajajien valetieteellinen teoretisointi. Monessa suhteessa tämä on jo ehkä enemmänkin propagandistista psykologista sotaa kuin ideologista taistelua. Erikoiset toiveensa taantumus asettaa sosialistisen yhteiskunnan ideologiseen rappeutumiseen, Lännen vaikutuksen tunkeutumiseen

sosialististen maiden henkiseen ja poliittiseen elämään, "kommunismin voittamiseen sisältä käsin".

Luomistyön vapaudesta on monen monissa länsimaiden sanoma-ja aikakauslehdissä, radiossa ja televisiossa, erilaisissa kokouksissa puhuttu erikoisesti viime vuosina varmasti yhtä paljon ja paljon kiihkeämmin kuin mistään muusta kysymyksestä.

Eräiden lausuntojen mukaan syntyy sellainen kuva, ettei maailmassa ole mitään tärkeämpää, ajankohtaisempaa ongelmaa kuin taiteellisen luomistyön vapaus. Eikä edes oikeastaan itse vapaus kokonaisuudessaan, vaan ainoastaan yksi sen varsin kiistanalaisista näkökohdista, jota sitä paitsi tarkastellaan varsin suppealta kannalta laajan kirjallisen ja taiteellisen toiminnan yksityistapauksena. Tarkemmin sanoen – vaaditaan "oikeutta" minkälaisen mielivallan ja "luovan työn omakeskeisille" ilmaisuille tahansa. Kaikkien näiden puheiden ja päätelmien perustana on väite, että Neuvostoliitossa ja muissa sosialistisissa maissa on luomistyön vapaus rajoitettu tai sitä ei ole ollenkaan. Mutta joka tapauksessa se on muka huomattavasti vähäisempää kuin Lännessä.

Onko asia niin?

VAPAUTTAKAA TAITEILIJA!

Nykyään tuskin kukaan paitsi ehkä kaikkein piintyneimpiä obskurantteja kiistää marxilais-leniniläisen estetiikan edustajien korostamaa kulttuurin, taiteen, politiikan ja moraalin keskinäistä yhteyttä. Sen vuoksi on luonnollista, että sosialismi tieteellisenä maailmankatsomuksena ja vallankumouksellisena käytäntönä ei ole voinut olla kajoamatta kulttuurin kysymyksiin, kaikkiin niihin moninaisiin ja vaikeisiin ongelmiin, jotka liittyvät sen kehitykseen ja leviämiseen työkansan joukkojen keskuuteen ja sen

tehtävään sosialistisessa yhteiskunnassa. Sosialismi ei ole voinut jäädä välinpitämättömäksi myöskään luomistyön vapauden suhteen. Asettaen historialliseksi päämääräkseen työläisten, talonpoikien ja kaikkien työtätekevien vapauttamisen sorrosta, riistosta ja kurjuudesta sosialismin oli vapautettava – taloudellisesti ja henkisesti – myös taiteilija. Tämä vallankumouksellinen teko ei ollut mitään yksin tein tapahtuvaa hyväntekeväisyyttä. Taiteilijan vapauttaminen on näytellyt arvaamattoman tärkeää osaa sosialistisen kulttuurin, uuden inhimillisen sivilisaation luomisessa.

Jo Venäjän ensimmäisen vallankumouksen kaudella (1905–1907) Vladimir Iljitš Lenin muotoili monissa teoksissaan ja ennen kaikkea artikkelissaan "Puoluejärjestö ja puoluekirjallisuus" perustavaa laatua olevat puolueen näkökannat kirjallisuusprosessin monitahoisiin ongelmiin, perusteli syvällisesti ja kaikinpuolisesti kulttuurin ja työtätekevien joukkojen, kulttuurin ja valtion periaatteellisesti uudet keskinäiset yhteydet, taiteilijan ja kansan väliset uudet keskinäissuhteet, mitkä muodostuvat sosialismissa ja kommunismissa ja joilla on suotuisa vaikutus kulttuuriin kokonaisuudessaan ja jokaisen todellisen taiteilijan luovaan työhön. Merkittävää on, että nämä teoreettiset perustelut ilmestyivät 1890-luvulla, jolloin syvän pessimismin mielialat valtasivat Venäjällä ja kaikkialla Euroopassa luovan sivistyneistön laajat piirit. Se oli aikakausi, jota tunnettu saksalainen kirjailija Thomas Mann nimitti suurten aatteiden tuhon kaudeksi (Ideendämerung).

Lenin osoitti ulospääsyn umpikujasta. Hän näki että sellaisissa olosuhteissa, kun valta joutuu työväenluokan käsiin ja työkansan edut tulevat sosialistisen valtion toiminnan tärkeimmäksi suuntapisteeksi, avautuvat äärettömät mahdollisuudet laajojen joukkojen luovien kykyjen ilmenemiselle ja toteuttami-

selle. Paljon kärsineessä, katovuosien ja kulkutautien tuhoamassa maassa, jossa jokaisesta kolmesta kaksi oli lukutaidoton, Lenin näki koittavan ajan, jolloin miljoonat työtätekevät karistettuaan yltään tsarismin ikeen ja vapauduttuaan kapitalistien ja tilanherrojen vallasta pääsevät osallisiksi maailman kehityksen monien vuosisatojen aikana ihmiskunnan kartuttamista kulttuuriaarteistoista ja henkisistä arvoista. Niistä samoista kulttuuriarvoista, joita ilman ei voi tulla uuden maailman etumaiseksi ihmiseksi eikä kommunistiksi.

Tämä Leninin ennakolta näkemä ja neuvostokommunistien toteuttama todellinen kulttuurivallankumous muodostui Lokakuun vallankumouksen yhdeksi suurimmaksi, historiallisesti merkittävimmäksi saavutukseksi. Se on ollut mahtavana sysäyksenä uuden, sosialistisen kulttuurin rakennustyössä ja Neuvostoliiton kansojen monikansaisen perheen kirjallisuuden ja taiteen kehittämisessä. Pääoman taloudellisesta ja henkisestä orjuutuksesta vapautumisen teho moninkertaistui sen ansiosta, että sosialismi vapautti ihmisen luovat kyvyt ja herätti kansan luovan energian. Tämän kehityksen uudeksi lainomaiseksi ja taiteellisesti hedelmälliseksi vaiheeksi kirjallisuudelle ja taiteelle muodostui sosialistisen realismin ilmaantuminen.

Lenin kirjoitti vuonna 1905: "Se on oleva vapaata kirjallisuutta, sillä ei oman hyödyn tavoittelu eikä virkauran, vaan sosialismin aate ja myötätunto työtätekeviä kohtaan tulevat värväämään sen riveihin yhä uusia voimia." [1] Elämä on vahvistanut todeksi tämän Leninin ennakkonäkemyksen, joka perustuu Venäjän kirjallisuuden perinteelliseen vapaudenrakkauteen, sen luovien nerojen pyyteettömään kansan

[1] V. I. Lenin. Kirjallisuudesta ja taiteesta. Kustannusliike Edistys. Moskova 1975, s. 74.

palveluun. Huomattavin 1800-luvun venäläinen kriitikko Vissarion Belinski nimitti näitä venäläisiä kirjailijoita suuriksi historiallisiksi luonteiksi, jotka työskennellen nykypäivää varten valmistavat tulevaa. Tässä on paikallaan palauttaa mieleen myös suuren venäläisen kirjailijan Gogolin sanat hänen kirjastaan "Kuolleet sielut": "Missä on se ihminen, joka meidän äidinkielellämme, venäläisen sielumme kielellä osaisi lausua meille sen kaikkivoivan sanan: *eteenpäin*? Joka tuntien kaikki voimat, ominaisuudet ja koko luontomme syvyyden voisi yhdellä taikavoimaisella viittauksella suunnata meidät ylevään elämään? Millaisin kyynelin, minkälaisin rakkauden tuntein venäläinen ihminen hänelle maksaisikaan?" [1]

Tsaarin itsevaltiuden raaka, armoton despotismi ja taantumuksellisen valtakomennon kaikkialle ulottuva kauhea henkinen sorto olivat kulttuurin ja valistuksen vannoutuneita vihollisia. Se oli itse asiassa taistelua omaa kansaansa vastaan, sillä korkea-arvoisten virkamiesten piireissä pidettiin itsestään selvänä, että kansanjoukkojen alistuneisuus ja tietämättömyys kuuluvat välttämättömänä ehtona "vallan menestymiseen". Ja jokainen, joka pyrki vaikka edes tavallisesta inhimillisestä myötätunnosta saattamaan talonpojan tai työläisen osalliseksi tiedoista, kulttuurista, joutui epäilyksenalaiseksi, jota pidettiin vaarallisena rauhanhäiritsijänä ja hallintajärjestelmän vihollisena. Tällä nimenomaan on selitettävissä ne julmat rankaisutoimenpiteet, joita tsaarin viranomaiset kohdistivat Venäjän suuriin runoilijoihin ja kirjailijoihin. Tsaarin valtakomento, porvariston ja tilanherrojen hallintojärjestelmä ovat ikuisiksi ajoiksi jääneet Venäjän sivistyneistön mieleen kulttuurin ja valistuksen vainoojina.

[1] N. V. Gogol. "Kuolleet sielut", M., 1969, 2. osa, I luku, s. 312.

Vain sosialismi, joka katkoo laajojen joukkojen sorron ja riiston kahleet, voi vapauttaa taiteilijankin – pääoman vallasta, kustantajan oikuista ja teatterikustantajan itsekkäistä tarkoituksista. Vallankumous toi tämän vapauden.

Mitä varten tarvitaan vapautta?

Ennen kaikkea sitä varten, ettei taiteilijan taide kokisi suhdanteiden vaikutusta, että hänen sydämensä olisi avoinna maailman huolille ja levottomuuksille, elämän iloille ja suruille, ihmisten toiveille ja pyrkimyksille. Todellisen taiteilijan koko luovan työn pyrkimyksenä on elämän totuuden tiedostaminen, todellisuuden tajuaminen kaikessa sen dialektisessa vastakohtaisuudessaan ja eheydessään. Nämä pyrkimykset käyvät meidän aikakaudellamme yhteen työkansan ja kommunistisen puolueen historiallisten tavoitteiden ja etujen kanssa.

Taiteilija käy luovalla työllään koko elämänsä ajan ponnekasta ja vilpitöntä keskustelua. Jokaisella romaanillaan, jokaisella näytelmällään, taulullaan ja sonaatillaan hän luo itsensä ja katsojan, lukijan ja kuulijan välille hienon henkisen yhteyden, jonka tarkoituksena on välittää ihmisille häntä kiinnostavia ja liikuttavia tunteita ja ajatuksia. Välittää ihmisille se ymmärrettävä, koettu ja kärsitty, joka kiertämättömästi tekee heidät viisaammiksi ja siveellisesti puhtaammiksi.

Historiallisen totuuden tietämyksen ja taiteilijan kyvyn hedelmöittämällä kirjallisuudella ja taiteella on suuri yhteiskunnallinen vaikutusvoima ja tällä ne auttavat puoluetta Leninin sanoja käyttäen *"nostamaan* työläiset vallankumousmiesten tasolle" [1] ja edistämään uuden ihmisen kasvattamista. Yhtä arvokas on taiteen ja elämän, taiteilijan, kirjailijan, dramaatikon ja katsojan, lukijan keskinäisen vaikutuksen käänteinen yhteys. Sen vuoksi ovat Neuvostoliitossa niin tavallisia ja yleisesti suosittuja kirjailijoiden, taiteilijoiden ja muusikkojen välittömät kosketukset lukijoihin, katsojiin ja kuulijoihin. Ne ovat hyödyllisiä molemmin puolin. Nämä tapaamiset ovat sekä juhlallisia että tavallisia, asiallisia: kirjailijoiden väittelyjä pyöreän pöydän ääressä työläisten, talonpoikien, insinöörien ja opettajien kanssa; perinteellisiä, monituhatlukuisia runouden juhlia; erikoisia lukijain ja katsojain konferensseja, joissa kirjailijat, näyttelijät, ohjaajat kertovat työnsä salaisuuksista ja saavat kuulla paitsi ylistyksiä ja kiitoksia, myös vakavia arvostelevia huomautuksia, joissa hämmästyttää havaintojen hienous, ajatusten terävyys ja vilpitön kiinnostuneisuus, – kaikki tämä on tullut Neuvostomaan kulttuurielämän luonteenomaiseksi erikoisuudeksi.

Sosialismi on hylännyt ajatuksenkin siitä, että taide kuuluisi eliitille, että on olemassa jokin kuilu, joka erottaa taiteilijan niistä, joita varten hän itse asiassa luo. Interventiosta ja kansalaissodasta huolimatta nuori Neuvostotasavalta otti heti olemassaolonsa ensi päivistä tärkeitä askeleita kulttuurin kehittämiseksi: lakkautti yleisesti opintomaksun, perusti paljon uusia kouluja ja avasi joukon korkeakouluja. Venäjän etumaisten kirjailijain aloitteesta heistä suurimman Maksim Gorkin johdolla alettiin julkaista joukkopainoksina Venäjän ja maailmankirjallisuuden klassikoiden teoksia kaikkein vähävaraisimmillekin sopivin hinnoin. Sanalla sanoen ihmiskunnan historian ensimmäinen työtätekevien valtio, joka oli aivan kuin loppuun asti sodan raatelema (yksin kaatuneita – seitsemän miljoonaa), teki olemassaolonsa alkuvaiheessa enemmän kuin yksikään rikas, hyvin menestyvä kapitalistinen valtio

[1] V. I. Lenin. Teokset, 5. osa, s. 563.

laajojen väestökerrosten saattamiseksi kulttuurin aarteistosta, tiedon valosta osalliseksi.

Tosi kamppailu kulttuurin puolesta kehkeytyi maassa 20-luvulla. Puhuessaan nuorisolle – maan tulevaisuudelle Lenin asetti sen eteen tärkeimmän, ensivuoroisen tehtävän: opiskeltava, kartutettava tietoja, omaksuttava kulttuuri ja kehitettävä itselleen korkea kommunistinen siveellisyys. Kymmenet miljoonat ihmiset, jotka olivat sukupolvesta toiseen eläneet pimeydessä ja sivistymättömyydessä, mm. myös ne kansat ja kansallisuudet, joilla ei ennen vallankumousta ollut omaa kirjakieltään, pääsivät kultuurista osallisiksi, heistä tuli vakituisia ja innostuneita parhaimpien kirjallisuuden- ja taidetuotteiden lukijoita, kuulijoita ja katsojia. Heidän sivistys- ja siveystasonsa on jatkuvasti noussut ja näköpiirinsä laajentunut. Monet heistä tunsivat itse vetovoimaa luovaan työhön ja eräistä tuli myöhemmin huomattavia kirjailijoita, taiteilijoita ja musiikkimiehiä.

Tapahtuneiden historiallisten muutosten merkitystä on vaikea yliarvioida. Lokakuun vallankumous ei vain yksinkertaisesti poistanut esteitä ihmisen kykyjen vapaan kehityksen ja käytön, yleisen kulttuuriin ja tietoihin pyrkimyksen tieltä, vaan turvasi myös vastaavat käytännölliset edellytykset tämän kehityksen ja näiden pyrkimysten hedelmällistä luovaa toteuttamista varten. Se innoitti taiteilijoita humaanisiin aatteisiin ja sosialistisen rakennustyön valtaviin luoviin tehtäviin. Mutta ne, jotka Lännessä pitävät suurta ääntä taiteen vapauden "surkeasta" tilasta Neuvostoliitossa, jostain syystä sivuuttavat vaieten nämä oleelliset seikat, kaikki romaaneissa, runoelmissa, näytelmissä, elokuvissa, teatteriesityksissä, sinfonioissa ja tansseissa ilmentyvät reaaliset todisteet ihmiskunnan historiassa ensimmäisen sosialistisen valtion mahtavasta kulttuurillisesta noususta.

TIEN VALINTA

Edellä on jo esitetty Leninin sanat siitä, että sosialismin aate ja myötätunto työtätekeviä kohtaan tulevat keräämään yhä uusia voimia proletariaatin vapaan kirjallisuuden riveihin. Lenin kirjoitti tämän paljon ennen Lokakuun vallankumousta, aikana jolloin tuntui olevan vaikea ennakolta nähdä, miten tapahtumat tulevat kehittymään, miten mahtavia elämän muutoksia jättimäinen maailman vallankumouksellinen uudistaminen saakaan aikaan.

Lähteekö sivistyneistö bolševikkipuolueen mukaan? Ymmärtävätkö kirjailijat, taiteilijat, muusikot ja näyttelijät, että kansa kaipaa taidetta kuin leipää, kuin ilmaa ja että juuri bolševikit, nimenomaan leniniläinen puolue asettaa tavoitteekseen ei ainoastaan monimiljoonaisten ja monikansallisten joukkojen johtamisen pimeydestä valoon, vaan niiden saattamisen huomattavimmista kulttuuriarvoista osalliseksi ja niiden suuntaamisen "korkeaan henkiseen elämään".

Jos he ymmärtävät, jos he liittyvät – vapaaehtoisesti ja vilpittömästi – uuden yhteiskunnan rakentajien riveihin, heidän eteensä avautuvat mukaansatempaavat näköalat. Taiteilijan tosi onnihan on olla ymmärrettävä ihmisille, että hänen taiteensa menisi ihmisiin ja että hän tuottaisi työllään heille hyötyä. Mitä arvoa on sellaisella kaivatulla luomistyön vapaudella, jos taiteilija jää ilman kuulijoita, ilman lukijoita ja ilman katsojia, jos hänen taiteensa ei synnytä myötäelämisen vasta-aaltoa, jos se ei liikuta sydäntä, jos se on sulkeutunut individualistisen vieraantuneisuuden ja henkisen yksinäisyyden suppeaan kehään.

Sosialistinen vallankumous on antanut taiteilijalle tärkeimmän: se on kymmenkertaistanut tuon onnel-

lisen mahdollisuuden – olla ymmärretty omassa isänmaassaan. Tästä lähtien, kuten Lenin sanoi, vapaa kirjallisuus "ei tule palvelemaan kaikkeen kyllästynyttä sankaritarta, ei "huippukerroksen kymmentä tuhatta", joita vaivaa ikävystyneisyys ja liiallinen rasvoittuneisuus, vaan miljoonia ja kymmeniä miljoonia työtätekeviä, jotka muodostavat maan parhaimmiston, maan voiman ja tulevaisuuden" [1].

Mutta ennen kuin taiteilija voi olla ymmärrettävissä, hänellä täytyy olla mitä sanoa: hänen siveltimensä täytyy olla tavoitteiden merkittävyyden, tehtävien ylevyyden ja luonteiden mittavuuden innoittama. Taiteilija voi vain silloin ja ainoastaan siinä tapauksessa tuntea itsensä vapaaksi, kun hän tuntee täydellisesti osakseen langenneen tehtävän välttämättömyyden ja jalouden. Ja tätä innoittavaa vapauden tunnetta ei ole eikä voi olla, ellei taiteilijan luomispyrkimykset käy yhteen etumaisen, elämää rakentavan luokan kanssa, jos hän on täynnä epäilyksiä, skeptisyyttä, raskaita aavistuksia ja jos hänestä kaikki tiet maailmassa näyttävät olevan umpikujassa.

Lenin uskoi, että proletariaatin asia saa taiteilijat innostumaan. Ja hän oli oikeassa. Kaikki Venäjän kulttuurin edistykselliset, kyvykkäimmät ja rehellisimmät toimihenkilöt lähtivät vallankumouksen, kansan mukaan, joka näki vallankumouksessa ja kommunistien ohjelmassa toiveet paremmasta elämästä ja vuosisatoja poljettujen oikeuksien ja vapauksien saavuttamisesta. Lenin seurasi hyvin huolellisesti tätä kehitystä ja kirjoitti hyvillään vuonna 1918, että "sivistyneet ihmiset jo nyt erottautuvat heistä siirtyen kansan, työtätekevien puolelle" [2].

---

[1] V. I. Lenin. Kirjallisuudesta ja taiteesta, s. 74.
[2] V. I. Lenin. Teokset, 26. osa, s. 293.

Kuuluisat runoilijat, taiteilijat, säveltäjät ja näyttelijät – Aleksandr Blok, Valeri Brjusov, Vladimir Majakovski, Ovanes Tumanjan, Aleksandr Glazunov, Moris Glier, Nikolai Mjaskovski, Konstantin Stanislavski, Boris Kustodijev, Kuzma Petrov-Vodkin, Konstantin Juon, Leonid Sobinov, Anna Pavlova, Antonina Neždanova, Maria Jermolova, Vasili Katšalov ja tätä luetteloa voisi yhä jatkaa – ottivat vallankumouksen vastaan järjellä ja sydämellään ja antoivat kaikki voimansa, kykynsä, tietonsa ja koko sielunsa hehkun uuden elämän ja uuden kulttuurin luomisen suurelle asialle. Antoivat tietoisesti ja vapaasti.

Tällainen siirtyminen voittaneen proletariaatin puolelle ei kuitenkaan ollut yksinkertaista ja helppoa. On muistettava, että itse sivistyneisyys, kuuluminen yhteiskunnan kulttuurin korkeimpiin kerroksiin oli porvarillisen yhteiskunnan, tsaarin Venäjän olosuhteissa kansaan lähentymisen esteenä. Perinnäisen intellektuellin, parhaimmistoon kuuluneen oli vaikea katkaista välinsä menneisyyden kanssa, rikkoa kastien väliset raja-aidat ja voittaa muodostuneet käsitteet ja ammoisista ajoista kultivoidut ennakkoluulot. Oli vaikea sopeutua yhtäkkiä eteen astuneisiin elämän vaikeuksiin. Ei edes etumaisten vanhan sivistyneistön edustajien ollut yksinkertaista tulla vakuuttuneeksi proletariaatin asian historiallisesta oikeudesta, vallankumouksen historiallisesta välttämättömyydestä, käsittää ja hyväksyä se oikeudenmukainen ja ankara tinkimätön taistelu, johon vallankumous oli kansan nostanut. Ymmärtää kansan suuri viha.

"Miksi ammutaan reikiä vanhoihin kirkkoihin? venäläinen runoilija Aleksandr Blok kirjoitti kuuluisassa artikkelissaan "Sivistyneistö ja Vallankumous". – Siksi että ihrainen pappi oli sata vuotta nikotellut, ottanut lahjuksia ja myynyt vodkaa täällä.

Miksi liataan sydämelle kalliita herraskartanoita? Siksi että siellä raiskattiin ja piestiin tyttöjä; ellei sen herran, niin naapurin kartanossa.

Miksi kaadetaan satavuotisia puistoja? Siksi että näiden tuuhealatvaisten lehmusten ja vaahterain alla ovat herrat sadan vuoden ajan näyttäneet valtaansa: tökkineet rahapussilla köyhän nenään ja sivistyneisyydellään tyhmiä.

Niin se on.

Minä tiedän mitä puhun. Hevosella sitä ei voi sivuuttaa. Siitä on mahdotonta vaieta, mutta vaietaan kuitenkin." [1]

Muistettakoon, että tämä on kirjoitettu siihen aikaan kun lokakuun kapinan ja proletariaatin diktatuurin oikeudenmukaisuudet eivät olleet lainkaan vielä ilmeisiä niille sivistyneistön kerroksille, joiden epäilykset, horjunta ja kauhut eivät johtuneet niinkään paljon skeptisesti suhtautuvan intellektin epäröinnistä, kuin synnynnäisestä tai muutamien sukupolvien elämän hankkimasta matalahenkisestä porvarillisuudesta.

Tämä parhaimpien, rehellisimpien intellektuellien siirtyminen kansan, vallankumouksen puolelle oli syvällistä ja perusteellista, sillä se oli tajuttua sekä ehdottomana sisäisenä moraalisena tarpeena että historiallisena välttämättömyytenä. Nämä tieteen ja kulttuurin toimihenkilöt valinnallaan ja siveellisellä uroteollaan valtasivat itselleen moraalisen oikeuden Venäjän suurimman runoilijan Aleksandr Puškinin viisaisiin sanoihin: "Tiedemiesten ja kirjailijain joukko, olivatpa ne mitä lajia tahansa, ovat aina edellä kaikissa valistuksen hyökkäyksissä, kaikissa sivistyksen rynnäköissä. Heidän ei tule raukkamaisesti ilmaista suuttumustaan sen johdosta, että heidän osanaan on aina ottaa vastaan ensimmäiset laukaukset, kärsiä kaikki vastoinkäymiset ja vaarat..."

Tämä oikainen ja valoisa tie ei ollut läheskään kaikille kulkukelpoinen. Kohta vuoden 1917 jälkeen laskettiin Lännessä liikkeelle propagandistinen termi: "Punainen vaara!" Mystinen kauhu vallankumouksen edessä jääti jo silloin poroporvari-intelligentin sydäntä, vallankumous nähtiin salaperäisenä mullistuksena, "sivilisaation romahduksena". Yksinkertaisemmin sanottuna yliopistollisen diplomin omaava poroporvari pelkäsi totunnaisen elämäntavan, totunnaisen ja mukavan ihmisten jakautumisen "ylhäisöön" ja "alhaisoon", "valittuihin" ja "massaan", ts. niiden mitättömien lakeijaetuoikeuksien menettämistä, jotka orjuuden ja kataluuden maailma oli armollisesti hänelle suonut.

Sen vuoksi, kuten Lenin totesi vuonna 1918, ilmaantui vanhan sivistyneistön keskuudesta "lukematon määrä vainajan surijoita: yksi suree Perustavaa kokousta, toinen – porvarillista kuria, kolmas – kapitalistista järjestelmää, neljäs – sivistynyttä tilanherraa, viides – imperialistista suurvaltalaisuutta ja niin edelleen, ynnä muuta sellaista". [1]

Näiden menneen, aikansa eläneiden vapaaehtoisten itkijöiden kohtalo oli erilainen. Valtaosa heistä piti parhaimpana jättää sodanpalon vallassa olevan, historian jyrkkää käännettä elävän synnyinmaansa ja matkustaa ulkomaille. Siellä he lohduttelivat itseään, että odoteltuaan heidän onnistuu ennemmin tai myöhemmin palata rauhoitetulle ja "bolševistisesta saastasta" puhdistetulle patriarkaaliselle Venäjälle. Monet ymmärsivät sittemmin traagisen virheensä. Ensimmäisestä Neuvostojen maasta tulleet viestit ihmetyttivät ja kiihottivat mielikuvitusta. Unestaan herätetty ja voimansa tunteva Venäjä eli suuren murrok-

[1] A. Blok. Teokset, M.-L., 1962, 6. osa, s. 9.

[1] V. I. Lenin. Teokset, 27. osa, s. 262.

sen ja suuren luomistyön kautta. Sen työläiset ja talonpojat, sen sivistyneistö joutui kokemaan monia vaikeuksia, mutta eittämätön tosiasia oli sekä ihmeitä tekevä miljoonien innostus että hämmästyttävä edistys elämän kaikilla aloilla, mm. myös kulttuurin alalla.

Bolševikit osoittautuivat aivan toisiksi, kuin miksi porvarillinen propaganda värejä säästämättä oli heidät kuvannut. Puhumattakaan siitä etteivät he saattaneet "Venäjää turmioon", vaan johtivat suuren maan kansat voitokkaasti uuden, paremman elämän rakennustyöhön. Bolševikkien puolue asetti kirjallisuuden ja taiteen eteen tehtävän osallistua aktiivisesti ja tehokkaasti elämän suureen uudestijärjestelyyn. Kirjallisuus ja taide eivät olleet ennen tällaisia tehtäviä tunteneet. Eikä taiteilijat olleet ennen koskaan tunteneet niin korkeaa innoitusta, sellaista luovan työnsä merkitsevyyttä ja ääretöntä kansalaisvastuuta.

Tämä innoitus ja tämä vastuullisuus tekivätkin luovan työn vapauden tunteen reaaliseksi. Sillä tämä tunnehan ei läheskään aina kykene löytämään ilmaisuaan taidetuotteessa. Taiteilijan luovat mahdollisuudet, hänen tunteensa, halunsa ja vieläpä pyrkimyksetkään eivät tähän riitä. On välttämätöntä, että tätä tunnetta vastaisi yhteiskunnallinen tarve, historiallinen välttämättömyys, se aikakauden käsky, joka lahjakkaiden mestareiden tuotannossa toteutuneina luo aitoja todisteita aikakaudesta.

Juuri näin tapahtuikin heti ensimmäisinä lokakuunjälkeisinä vuosina. Kirjallisuuteen, teatteriin, musiikkiin ja valkokankaalle murtautui tähän asti tuntematon sosialistinen uutuus. Dramaattisissa taisteluissa ja konflikteissa, aikakauden sankarillisena arkena syntyi uusi maailmankäsitys, joka oli koonnut itseensä valtavan historiallisen kokemuksen ja tunsi herkästi maailman kaikki levottomuudet, mutta

oli elämän optimismia ja energiaa täynnä ja aina valmis auliiseen itseuhraukseen. Ja entisen Venäjän keisarikunnan laajoilla lakeuksilla kehkeytyneen jättimäisen luovan työn kaikki välittömät ja välilliset menestykset heijastuivat uuden maailman taiteessa. "Minä olen vapaa ihminen ja kirjailija. Minä en ole kenestäkään aineellisesti riippuvainen. Mutta moraalisesti minä olen yhteydessä siihen vallankumoukselliseen liikkeeseen, joka uudesti järjestää Venäjän yhteiskunnallisen tasa-arvoisuuden pohjalle..." [1] suuri neuvostorunoilija Majakovski puhui vuonna 1927 käydessään Puolassa.

Tässä vain muutamia Neuvostovallan ensimmäisten vuosien ja ensimmäisten viisivuotissuunnitelmien aikaisia kaunokirjallisuuden tuotteita. Vladimir Majakovskin "150 000 000", Feodor Gladkovin "Sementti", Marietta Šaginjanin "Vesivoimala", Lidia Seifullinan "Virineja", Nikolai Pogodinin "Aristokraatit", Mihail Šolohovin "Hiljaa virtaa Don" ja "Aron raivaajat", Nikolai Ostrovskin "Miten teräs karastui", Valentin Katajevin "Aika eteenpäin", Ilja Ehrenburgin "Toinen päivä", Aleksandr Korneitšukin "Platon Kretšet", Leonid Leonovin "Sotj" ja "Tie valtamerelle", Aleksandr Malyškinin "Syrjäseudun ihmisiä", Juri Krymovin "Tankkilaiva Derbent"...

Nämä neuvostokirjallisuudessa klassillisiksi tulleet romaanit ja näytelmät raivasivat tuona aikana leveää valtatietä vallankumouksen ja sosialismin synnyttämälle uudelle luomismetodille – sosialistiselle realismille. Raivasivat tietä, mutta kuuluivat jo täydellisesti siihen. Nämä teokset, joita ei luotu edes heti tapahtumien kuumien jälkien mukaan, vaan niiden tuoksinassa, niiden laavana kiehuvassa kurimuksessa, näyttivät maailmalle taiteessa ennen tuntematonta uutta sankarin synnyn. Se ei ollut mikään

[1] V. Majakovski. Teokset, M., 1961, 13. osa, s. 237.

marttyyri eikä ymmärtämättömyyteen ja tuhoon tuomittu yksilö tai elämän opettama, nylkyrin kuoreen ja kansalliseen rajoittuneisuuteen sulkeutunut egoisti. Tämä uusi sankari oli aulis ja syvien tunteiden ihminen, internationalisti ja patriootti, kollektivisti ja taistelija kansan onnen puolesta.

Oikeastaan sosialismi nosti tämän sankarin historian näyttämölle, ja tämä oli painavin todiste uuden järjestelmän elinvoimaisuudesta, sen humaanisesta voimasta. Sillä tämän sankarin olemuksessa, luonteessa ja pyrkimyksissä on ilmennyt ihmiskunnan toive valoisaan tulevaisuuteen, usko korkeisiin ihanteisiin ja mikä tärkeintä – valmius toimintaan, taisteluun, rakentamiseen ja puolustukseen.

Niin, uuden sankarin synnytti uusi elämä. Mutta nuoren neuvostokirjallisuuden todellinen luovan työn uroteko oli tämän sankarin näkeminen, sen ymmärtäminen, rohkea asettaminen eteen, kaikkien nähtäväksi odottamatta vastaavan historiallisen välimatkan muodostumista ja tämän sankarin lopullista voittoa kaikista reaalisen maailman vastoinkäymisistä, onnettomuuksista ja vaikeuksista. Taiteilijat, jotka loivat nämä tuotteet, eivät voineet odottaa, kunnes i:n päälle pannaan pilkku: elämä valtasi heidät niin perin pohjin ja antoi niin rikkaan aineiston, että olisi ollut rikollista olla kirjoittamatta heti, samalla hetkellä.

On tärkeää nähdä toinenkin puoli:sekä kirjailijatemperamentiltaan että itse lahjakkuutensa, tyylinsä, käsialansa ja kirjoitustapansa puolesta varsin erilaiset taiteilijat valtasi voittamaton pyrkimys kuvata uuden maailman synty. Mutta tämä pyrkimys oli yleinen ja se vielä uudemman kerran korostaa, miten syvä ja elimellinen tämä sisäinen tarve oli ja miten vapaita he olivat luomistyössään.

Nuoren neuvostokirjallisuuden sankaria luonnehti ennen kaikkea yksi tärkein, periaatteellinen ominaisuus, johon sisältyy sen uudistava merkitys, sen täydellisesti aikakauteen yhdistyvä vallankumouksellinen luonne. Tämä sankari on esiintynyt aina rakentajana, edelläkävijänä, luojana taisteluissa maatalouden kollektivisoimisen puolesta, kiireisten rakennustöiden ponnistuksissa – kaikkialla, missä elämän alkavan sosialistisen uudistamisen rintama kulki. Suurten sosiaalisten muutosten, toimintaan heränneiden miljoonaisten joukkojen liikkeen, tai kuten Lenin sanoi "suuren kansanmeren, joka myllersi syvyyksiään myöten" [1] tajuaminen vaatii neuvostokirjallisuudelta eeppistä laajuutta. Tämä merkitsi, että kirjailijan, joka tunsi ajan tinkimättömät vaatimukset, tiedostamisen janon ja luotavan historian syvän sosiaalisen ja taiteellisen tajuamisen välttämättömyyden, oli astuttava rohkeasti menneisyyden ja nykyisyyden tapahtumien pyörteisiin ja siis jouduttava tekemisiin valtavan, ristiriitaisen aineiston kanssa ja tunnettava kansanelämän mahtava henkäily.

Näiden kirjojen ja näytelmien tekijät eivät kuitenkaan lainkaan ihannoineet eivätkä kaunistelleet todellisuutta; heidän ihastuksensa, heidän vilpitön innostuksensa ei peittänyt silmiä ruusuisella verholla, he näkivät ja kuvasivat elämän sellaisena kuin se tosiasiassa oli ja kun se aina on – ristiriitaisena ja täynnään konflikteja, iloja ja suruja. He olivat uskollisia elämän ja taiteen totuudelle – ei ns. faktojen totuudelle, joka on itse asiassa vain nähdyn toteamista, tasovalokuvausta ja kiihkotonta yksityiskohtaisuudessaan, vaan totuudelle, joka sisältää todellisuuden ilmiöiden esteettisen ja moraalisen arvion etumaisen, historian perspektiivit tajuavan vallankumouksellisen luokan näkökannalta.

Kaikki näissä asenteissa esitetty on tullut yhteiskuntapiirien kiinnostuneen käsittelyn kohteeksi.

[1] V. I. Lenin. Kirjallisuudesta ja taiteesta, s. 131.

Lahjakas teos, kuuluipa se mihin kirjallisuuslajiin tahansa – sankarieepos, lyyrinen komedia, psykologinen draama, ylevä tragedia – on muodostunut kansan omaksi, enemmänkin – yhteiskunnallisen elämän tekijäksi, sosialistisen rakennustyön osanottajaksi.

Rinnan teollisuusjättiläisten pystyttämisen, vesivoimaloiden käyntiinpanon, kanavien ja rautateiden rakentamisen kanssa tapahtui kansanjoukoissa ennen näkemättömän laajamittainen kamppailu kulttuurin puolesta. Kommunistit julistivat sodan luku- ja kirjoitustaidottomuutta, sivistymättömyyttä ja kulttuurittomuutta vastaan. Näytti kuin koko maa olisi istunut pulpettien ääreen. Kaukaisissa Siperian korpikylissä ja Keski-Aasian kišlakeissa syttyivät samanaikaisesti sähkövalot ja kulttuurin valot: aikaihmiset, jotka jokapäiväisessä elämässään olivat tunteneet vain maamiehen aatran ja paimenen sauvan, piirsivät ensi kertaa elämässään koukeroisin kirjaimin: "Me emme ole orjia!" Samanaikaisesti laajeni nopeasti yliopistojen verkko, avattiin uusia korkeakouluja, teknikumeja ja tehdaskouluja. Nuoret menivät korkeakouluihin komsomolin kutsusta: se oli yhtä vaikeata kuin kaivaa kasteluväylä vedettömään erämaahan sietämättömän helteen vallitessa. Ja yhtä välttämätöntä.

Monet kulttuurin toimihenkilöt, jotka ensin ottivat epäluuloisesti vallankumouksen vastaan ja jotka pelkäsivät, että sen tulessa tuhoutuvat monet vuosisatojen aikana kartutetut henkiset arvot, ryhtyivät näiden kumoamattomien tosiasioiden edessä tarkistamaan uudelleen katsomuksiaan. Monien maanpaossa vietettyjen vuosien jälkeen palasivat Neuvosto-Venäjälle 20-luvun lopulla ja 30-luvun alussa monet merkittävät Venäjän kulttuurihenkilöt, sellaiset kuin huomattava romaanikirjailija Aleksei Tolstoi, mainio kirjailija Aleksandr Kuprin ja monet muut. Tuskin he olisivat rohjenneet katkaista välejään entisyytensä kanssa ja palata vallankumouksen uudistamaan maahan, palata uuteen, heille tuntemattomaan maailmaan, jos olisivat uskoneet tavanomaisiin sepusteluihin "komissaarien tyranniasta", henkisen, luomistyön vapauden puuttumisesta Neuvostoliitossa.

Eikä kysymys ollut siitä, että heidät olisi yhtäkkiä vallannut koti-ikävä, että heidän rintaansa repi venäläisen koivun kaipuu. Tämän paluun merkitys oli paljon syvällisempi: he ymmärsivät, että juuri siellä, neuvostomaassa, uuden maailman rakennustyön arjessa syntyvät ne toivotut elämänmyönteiset lähteet, jotka ovat kirjallisuudelle ja taiteelle yhtä välttämättömiä kuin leipä ja ilma ihmiselle. He ymmärsivät, että vain sosialismissa, sen optimistisessa haasteessa, sen päättäväisyydessä esiintyä sotien kiertämättömyyttä, ihmisten traagista hajanaisuutta ja fasismin raakalaisuutta vastaan, vain tässä uudessa järjestelmässä, sen tunnuksissa, sen instituutioissa, sen teoissa saattoi ihmiskunta löytää reaalisen tuen elintärkeiden toiveittensa täyttämiseksi.

Juuri Neuvostoliitossa avautuivat ne suuret historialliset näköalat, jotka tulevat toteuttamaan ihmiskunnan kauniin haaveen oikeudenmukaisuudesta ja vapaudesta. Tässä onkin Venäjän vallankumouksen, Lokakuun Suuren sosialistisen vallankumouksen korkein merkitys.

SOSIAALISESTI RAJOITTAMATON

Kaikkein synkimpinä routavuosinakaan ei ihmisen sielussa sammunut vieno mahdollisen onnen toivonkipinä. Näiden toivonkipinöiden kajastus on kuvastunut tarujen, satujen, saagojen, eeposten, runoelmien ja romaanien sankareiden kasvoilla Homeroksesta Dostojevskiin, muinaisegyptiläisestä lyriikasta

Robert Frostiin ja Aristofanesta Ibseniin. Voidaan liioittelematta sanoa: kaikki toinen toistaan seuranneet sukupolvet ovat eläneet vain toivossa ja kirjallisuuden, taiteen velvollisuus on kaikin keinoin tukea tätä toivoa, sillä toiveensa menettämällä ihmiskunta menettää inhimillisen olemuksensa.

Mutta armoton todellisuus, sen ankarat yhteiskuntahistorialliset antagonismit, sokea viha vuosisatoja kultivoitavaa vihamielisyyttä kohtaan oli sammuttanut tämän kipinän ja toisinaan melkein pilkkopimeässä oli tuntunut, ettei voida, on mahdotonta voittaa paha maan päältä, on mahdotonta ruokkia kaikki nälkäänäkevät, lohduttaa kaikki sivistyneet ja rakentaa järkiperäinen, oikeudenmukainen, ihmisen arvonmukainen elämä. Ja vasta Lokakuun Suuri sosialistinen vallankumous lietsoi tämän toivonkipinän mahtavaksi jättimäisen luomistyön valoa levittäväksi liekiksi.

Neuvostokirjailijoiden tunnettu johtomies Maksim Gorki kirjoitti 30-luvun alussa, että aikaa mitataan liikkeen nopeudella ja liikkeen synnyttämien vaikutelmien runsaudella, sillä liike on olemukseltaan ja merkitykseltään elämän kehitystä yksinkertaisesta monimutkaiseen. Tämä totuus on varsin havainnollisesti ja helposti toteutettavissa sosialismin maissa, joissa luonnonvoimista korkein ja hienoin – ihmisjärki – on vallannut itselleen sosiaalisesti rajoittamattoman luomistyön vapauden. Sosiaalisesti rajoittamattoman! – juuri siihen sisältyy yksi sosialismin tärkeimmistä etuisuuksista. "Hienoin kaikista voimista" on saanut Neuvostoliitossa tavattoman laajan vapauden luovaa soveltamistaan varten.

Haaveen aseistaminen tiedolla, haaveen toteuttamisen taito oli suurin vetovoima vallankumouksen, suuren luomistyön kaudella. Se oli vastapainona dekadenttiselle lamaannukselle, modernismin sokealle anarkialle, mikä kalvoi monien vuosisadan ensim-

mäisten vuosikymmenien ajan luovan sivistyneistön edustajien ajattelua ja lahjoja ja johti todellisuuden pessimistiseen näkemykseen. Tämän pikkuporvarillisen hämäännyksen, henkisen paniikin vastakohdaksi on sosialismi asettanut syvän vakaumuksen ihmiskunnan valoisan tulevaisuuden puolesta käytävän taistelun mahdollisuudesta ja välttämättömyydestä, varmuuden kirjallisuuden ja taiteen, taiteellisen luomistyön ylevästä humaanisesta tarkoituksesta.

Ymmärtää ja hyväksyä... Se merkitsi niiden uusien perspektiivien näkemistä, jotka sosialismiin johtava historiallisen liikkeen dynamiikka kirjallisuudelle ja taiteelle avasi. Itse aatekin muuttuu samalla oikeudenmukaisimmille sosiaalisille perusteille rakennettavan elämän uudelleenjärjestelyn käytännöksi. Se merkitsi sen näkemistä, miten ääretön luovien etsiskelyjen tie taiteilijoille avautui ja miten monia onnellisia mahdollisuuksia sisällön ja muodon, tyylin ja paatoksen suhteen heitä tällä tiellä kiertämättömästi odottaa.

Ja siis sen tuntemista, että edessä odottaa kaikkien aikojen ja kansojen paras elokuva – Sergei Eisensteinin "Panssarilaiva Potjomkin", joka räjähdysmäisesti ilmestyi valkokankaalle, että pian kiitävät kymmenien maiden valkokankailla Tšapajevin konekivääärikärryt, että kaikilla pituus- ja leveysasteilla kaikuu runoudessa uuden aikakauden alkava Vladimir Majakovskin jylisevä ääni, että Neuvosto-Venäjällä, kaukana pääkaupungista Donin rantamilla kehkeytyy kirjailija Mihail Solohov, joka viidentoista vuoden aikana kirjoittaa 1900-luvun suurimmaksi romaaniksi tunnustetun teoksen "Hiljaa virtaa Don", että pian Pariisin sinipunervaa taivasta leikkaa kuvanveistäjä Vera Muhinan vauhdikas veistos "Työläinen ja talonpoika", josta jo vuonna 1937 tulee uuden maailman symboli ja että aikakauden moninaisuutta, pulmallisuutta ja dramaattisuutta tulevat ilmentä-

mään Dmitri Šostakovitšin sanoin kuvaamattoman kauniit, sisällökkäät ja levottomat sinfoniat. Toisin sanoen voidaan nähdä miten taiteen tajun mittasuhteet laajenevat ja suurenevat, miten sosiaaliselta sisällöltään yleismerkityksen omaavat ajan tapahtumat tulevat tajutuiksi, muokatuiksi ja ilmennetyiksi monumentaalisina ja lämminhenkisinä, syvän eeppisinä ja terävän konkreettisina kuvina.

Edellä on jo mainittu rehellisen taiteilijan vastuullisuudesta ajan ja kansansa edessä. 1900-luvulla on taiteilijan aitouden, inhimillisyyden ja luovan olemuksen mitaksi tullut vastuullisuus. Sillä Shakespearen ikuinen kysymys "ollako vai ei olla" on käynyt tässä maailmassa ihmiselle ja koko ihmiskunnalle jokaisella vuosikymmenellä yhä kärkevämmäksi, saanut yhä traagisemman luonteen. Antagonististen ristiriitojen repimän porvarillisen yhteiskunnan oloissa on tämä kysymys saanut vain syvästi pessimistisen ratkaisun.

Jo vuosisadan alussa muotoili espanjalainen filosofi José Ortega y Gasset seuraavan johtopäätöksen: "Kaikki ihmisen yritykset ovat utooppisia, eikä ole mitään merkitystä vaatia hänen aikeittensa täydellistä toteutumista, yhtä vähän kuin matkalla pohjoiseen on mitään tarkoitusta toivoa saavutettavan absoluuttiseen pohjoiseen, jota ei lainkaan ole olemassa." [1] On sanottava, että monilukuisten sanan- ja siveltimenkäytön mestareiden, musiikin luojien, samoin kuin Lännen huomatuimpien filosofienkin keskuudessa ei ole kovinkaan paljon sellaisia, jotka eivät olisi vavahtaneet 1900-luvun katastrofaalisten järkytysten edessä eivätkä olisi joutuneet jossain määrin ja jossain muodossa syvään pessimismiin.

[1] Herbert Hubner. "Die sociale Utopie", Darmstadt, 1963, s. 167.

Ja pessimismi, joka on tunkeutunut taiteilijan kyvyn ja maailmankatsomuksen jokaiseen huokoseen, vaikuttaa tuhoavasti. Ennen kaikkea se eristää ja loitontaa häntä ihmisistä. Niistä, jotka eivät jokapäiväisten huolien vaikeuksissa, elämän pyörteessä ja ankarassa taistelussa olemassaolonsa puolesta lakkaa toivomasta, pyrkimästä ja haaveilemasta. Niistä, joilla on oikeus vaatia kulttuurin mestareilta – henkisiltä opastajiltaan, intellektuaalisilta johtajiltaan – rohkaisevaa sanaa, innoittavaa kutsua ja mikä tärkeintä – moraalista esimerkkiä, miehuuden, uskollisuuden ja kunniallisuuden esimerkkiä.

Liian usein viime sukupolvien aikana ovat taiteilijat kuitenkin kieltäneet ihmiseltä tämän avun. Petyttyään aikansa todellisuuden suhteen, kauhistuttuaan yhteiskunnan tekopyhyyttä ja kadotettuaan uskonsa porvarillisen kulttuurin aitouteen he ovat siirtäneet tämän käsityksensä kulttuuriin yleensä. Ja missä tahansa elämän heijastamisen, analyysin ja yleistyksen, luonteiden ja tapahtumien tyypillistämisessä he näkevät teennäisyyttä, vilppiä ja valhetta.

Tällaisessa asenteessa, tällaisessa suhtautumisessa todellisuuteen, taiteen aineistoon, ilmenee yksi luomistyön vapauden kadottamisen luonteenomaisimmista ilmiöistä, sillä se merkitsee, että traagisesti katoaa välitön suhde elämään, ihmisiin ja tapahtumiin, jotka ovat tuiki välttämättömiä niihin kiinnostuksen ja samalla luomiskyvynkin säilyttämisen kannalta. Katoaa kyky heijastaa oikein, totuudenmukaisesti ja terävä-älyisesti todellisuutta taiteessa.

Tämä masennuksen, itse asiassa toivottomuuden asenne sai teoreettista tukea porvarillisten tiedemiesten – ns. Frankfurtin sosiologisen koulun edustajien tutkimuksissa. Alettuaan aikanaan nykyisen länsimaisen yhteiskunnan ja sen poliittisten, ideologisten ja moraalisten instituutioiden kriittisestä tutkimuk-

sesta ja tultuaan johtopäätökseen kapitalistisen todellisuuden epähumaanisuudesta he luisuivat myöhemmin ihmiskunnan edistyksen mahdollisuuden kiistämiseen yleensä, toivottomuuden ja äärimmäisen pessimismin saarnaamiseen. Frankfurtin koulun teoreetikko Adorno väittää, että meitä ympäröivä maailma on muuttunut valheelliseksi, järjettömäksi ja "epäaidoksi". Siksi sen realistiset taiteessa heijastamisen yrityksetkin ovat erheellisiä, tehottomia ja tarpeettomia. Tästä on enää yksi askel yleensä realismin kaiken arvon kieltämiseen ja myyttien, mystiikan ja irrationalismin kelpuuttamiseen ainoaksi taiteellisen luomistyön perustaksi. "Maailman pimeys tekee irrationalismin rationaaliseksi taiteessa, sillä se on radikaalista pimeyttä",[1] Adorno kirjoitti teoksessaan "Estetiikan teoria". Näin taiteilija pyritään käännyttämään pois elämän todellisuudesta ja vaipumaan anarkiaan, järjettömyyteen ja olemattomuuteen.

Alempana tulee vielä olemaan aihetta puhua yksityiskohtaisemmin siitä itsepetoksen tragediasta, jota todellisuutta pakeneva taiteilija kokee ja niistä tämän paon petollisista labyrinteista, jotka houkuttelevat yhä kauemmaksi elämästä. Huomautettakoon vain, että tällaisen paon kautta saavutettu "vapaus" on luuloteltua, teennäistä ja parhaassa tapauksessa pinnallista vapautta. Sillä todellista luovan työn vapautta, oikeaa luomisvirettä voi tuntea vain silloin, kun näkee selvästi luomistyönsä syvällisen ja vastuullisen tarkoituksen, kun täydellisesti tajuaa sen yhteiskunnallisen merkityksen ja tarpeellisuuden ihmisille.

Vain taiteilijan ja kehityksen edistyksellisten tendenssien, tätä edistyksellistä kehitystä olennoivan ja

[1] T. Adorno. "Ästetische Theorie", Frankfurt am Main 1970, s. 35.

toteuttavan luokan ja nykypäivinä luomistyön tavoitteiden ja taiteen ihmisiä innoittavan kommunistisen rakennustyön etujen yhteensulautuminen luovat ne ehdot, joissa luovan työn pyrkimykset voivat kehittyä vapaasti ja joissa taiteilija voi rohkeasti murtautua sellaisille elämän alueille, jotka aikaisemmin olivat jääneet kirjallisuudelta, maalaustaiteelta ja teatterilta tutkimattomiksi ja tuntemattomiksi.

Kirjallisuus on tehnyt valtavan työn uusien, toisinaan melkein "kiellettyjen" alueiden vapauttamiseksi ja ottamiseksi rohkeasti taiteen piiriin. Sehän on vuosisatojen aikana vähitellen siirtynyt olympolaisten jumalien ja sankareiden, kuuluisien ritarien ja jalosukuisten tituloitujen daamien elämänkuvauksesta tavallisten kuolevaisten, niiden kuvaamiseen, jotka itse asiassa pitävät elämää pystyssä. Ja näissä pyrkimyksissä kirjallisuus on irtisanoutunut aikansa eläneistä perinteistä, akateemisuudesta ja luokkarajoittuneisuudesta ja suunnistautunut uusiin, edistyksellisiin voimiin. Lokakuun vallankumous avasi tässä mielessä uusia, henkevöittäviä näköaloja. Tämä näkö- ja intressipiirien laajeneminen on vuorostaan luonut tavattoman laajat mahdollisuudet kulttuurin kehitykselle ja rikastamiselle.

Neuvostotaide on yhdistänyt itseensä ikäänkuin yhteensovittamattoman: siitä on tullut sekä suuren venäläisen kulttuurin perijä että samanaikaisesti se on tuonut maailmalle jotain hämmästyttävän uutta, tuntematonta, mutta jo kauan ja ahneesti ihmiskunnan odottamaa, se on antanut uuden, valoisan, terävän ja optimistisen, suurta energiaa synnyttävän maailmankuvan. Ja tämä maailmankuva on johtanut sen tosiasian tajuamiseen, että kirjallisuus, taide ja taiteellinen luomistyö yleensä ovat tulleet kommunistisen rakennustyön täysivaltaisiksi osallisiksi, joilla on erikoistehtävä, – näyttää kirkkaissa, monitahoisissa kuvissa ja kollisioissa kommunistisen puolueen ja

neuvostokansan tahdolla ja työllä suoritettujen suurten uudistusten maailmanhistoriallinen merkitys.

Uusi maailmankuva ja uusi käsitys kehityksen perspektiivistä on tehnyt mahdolliseksi väittää vastoin niiden "viisasta" skeptisyyttä, jotka uskovat, että oleminen on ennaltamääräytynyt ja että ihmisten pahan voittamisen yritykset ovat turhia: maailma voidaan muuttaa, maailma pitää muuttaa ja maailma muutetaan. "Me haluamme luoda uuden yhteiskunnan ja olemme jo alkaneet luoda sitä" [1], Maksim Gorki kirjoitti 30-luvun alussa. Eikä se ollut liioittelua: luovalla vallankumouksellisella energialla ladattujen joukkojen henkisen kasvun prosessilla oli todella maailmanhistoriallinen merkitys. Muinainen totuus, joka kuului, että eivät jumalat ruukkuja polta, kaikuu uudella, paljon optimistisemmalla tavalla.

Luomistyön vapauden tunto liittyy neuvostoihmisellä varmuuteen tulevaisuudesta, mikä oikeastaan tekeekin taiteilijan ponnistukset tarkoituksenmukaisiksi. Ja niin ollen se on välttämättömänä sysäyksenä taiteilijan uskallukselle ja mielikuvitukselle, mikä onkin juuri täyttävä reaalisella sisällöllä luomistoiminnan ja luovan tahdonilmausta koskevan vapauden käsitteen. On vieläkin yksi tärkeä seikka. Luomistyön vapauden tunne ei voi olla täydellinen, ellei taiteilija tunne tyydytystä vaikean työnsä tuloksista, ellei hän omin silmin näe, että hänen kylvämänsä jyvät orastavat lukijan tai katsojan sielussa.

Ihmiskunnan vapauden, työkansan suuren veljeyden aate tulee ikuisesti keräämään lippujensa alle tosi taiteilijoita ja kokoamaan yhä uusia voimia. Sillä kaikilla rintamilla – sotilaallisella, taloudellisella ja kulttuuririntamalla – voittaneen sosialistisen

[1] M. Gorki. Teokset, 26. osa, s. 429.

vallankumouksen esimerkki, Leninin nerouden innoittama sankarillinen taistelu ihmisen arvoisen elämän, kansojen vapauden ja onnen puolesta on puoleensavetävä ja historiallisesti vääjäämätön esimerkki.

ONKO ASETUTTAVA NELINKONTIN?

On helppo vakuuttua siitä, että aatteilla, totuuksilla ja harhakäsityksillä ei ole rajoja. Tämä ajatus on ymmärrettävä kirjaimellisesti, varsinkin nopean kehityksen aikakaudellamme. Sillä sanomalehdistö, radio ja televisio voivat yhtä hyvin levittää maailmalle niin totuutta kuin valhettakin, puhumattakaan enää hienostuneimman porvarillisen propagandan suosimasta puolitotuudesta.

Kaikkein ovelimpana propagandistisena juonena, jonka avulla valhe esitetään totuutena, on pidettävä taantumuksen laajasti käyttämää terminologista vääristelyä. Toimitaan tunnetun kaavan mukaan: "Valehtele, valehtele enemmän, jotainhan siitä aina jää." Niinpä kaikki esimerkiksi vapaus-käsitteeseen liittyvä luetaan säännöllisesti kapitalistiseen maailmaan kuuluvaksi, kun taas sosialismin maailmasta ei puhuta muuten kuin käyttämällä automaattisesti ja vakituisesti laatusanaa "totalitaarinen".

Näin muodoin porvarillisten sanoma- ja aikakauslehtien lukijoille, television katsojille ja länsimaisten radiolähetysten kuuntelijoille tyrkytetään päivästä toiseen juuri tällaista "tavanomaista" sanankäyttöä ja siten juurrutetaan täysin määrättyä stereotyyppiajattelua. Juurruttuaan ihmisten tajuntaan ne riistävät ihmisiltä kyvyn suhtautua kriittisesti yksiselitteisesti valittuun "moninaiseen" informaatioon ja analysoida sitä. Lenin sanoi tästä, että ne "lisänimien

lailla vakiintuvat voimaan paljosta käyttämisestä ja muuttuvat melkein yleisnimiksi" [1].

Tarvitseeko todistella, ettei yksikään hyökkäys Neuvostoliittoa ja muita sosialistisia maita vastaan nykyään mene ilman tällaista tavanomaista, mutta ei läheskään viatonta termeillä leikkimistä. Tällaisilla propagandistisilla stereotyypeillä manipulointi ("Neuvostoliitossa ei ole luomistyön vapautta" tai "sosialismi on intellektuaalisen vapauden vihollinen") rinnan vieläkin "vakiomaisempien" sepustusten kanssa "neuvostovaarasta", "Varsovan sopimusmaiden sotilasmahdin kartuttamisesta" ja muut sellaiset ovat nykyään tulleet jokapäiväiseen käytäntöön. Aivan samoin kuin joskus leviteltiin mielettömiä sepustuksia siitä, että Neuvostoliitto "hyökkää USA:han", "iskee ydinaseilla USA:n turvattomia kaupunkeja", ja muita vihamielisiä parjauksia, joista "kylmän sodan" vuosina piti suurta ääntä Pentagonin surullisen kuuluisa johtaja James Forrestol, joka itseään hirveästi pelästyneenä ja huutaen "venäläiset panssarivaunut tulevat" heittäytyi asuntonsa ikkunasta ulos.

Näiden manipulaatioiden käytännöllinen merkitys esiintyy varsin havainnollisesti niissä provokatorisissa vaatimuksissa, jotka liittyvät ns. "informaatioiden ja aatteiden vapaaseen vaihtoon". Eihän tämän sanamuodon sellaisenaan pitäisi synnyttää mitään vääristelyjä ja pelkoa. Mutta asiahan on siinä, että antikommunistisille asenteille uskolliset taantumukselliset imperialistiset piirit pitävät sanontaa "vapaa vaihto" varsin sopivana keinona sosialismille vihamielisen propagandatoiminnan kehittämistä, ns. "hiljaista soluttautumista" varten.

Tätä "hiljaista soluttautumista" he koettavat toteuttaa järjestämällä sangen meluisan, kovaäänisen

[1] V. I. Lenin. Valitut teokset (10 osaa), 2. osa, s. 14.

propagandan, jonka tarkoituksena on vakiinnuttaa käsitys, että sosialismi, sosialistinen järjestelmä muka jarruttaa henkisten arvojen kansainvälistä vaihtoa ja estää ihmisten välistä kanssakäymistä. Samalla porvarilliset propagandistit pyrkivät luomaan käsityksen, että nimenomaan he, nimenomaan kapitalistinen Länsi janoaa kiihkeästi mitä kiinteimpiä yhteyksiä, laajaa ja vapaata kulttuuriarvojen vaihtoa ja totuudenmukaista informaatiota kansojen elämästä.

Sanomalehdistö ja radio levittävät sekä suoranaista parjausta, joutavia sepustuksia että hienompaa, mutta yhtä myrkyllistä puolitotuutta, muodostetaan paljon, olkoonkin vaikka vähälukuisia "komiteoita", "liittoja", "yhdistyksiä", jotka kehittävät kovaäänistä kommunisminvastaista toimintaa, länsimaisten turistien joukosta etsitään ihmisiä, joille voidaan jollakin tekosyyllä antaa "arkaluontoinen" tehtävä: levittää Neuvostoliiton ja muiden sosialististen maiden alueella neuvostovastaista kirjallisuutta, nationalistisia painotuotteita ja pornografiaa. Ollaan valmiita etsimään Neuvostoliitosta ja muista sosialistisen ystävyysliiton maista häilyväisiä, jostain syystä tyytymättömiä, elämän vastoinkäymisen kärsineitä ja koko maailmalle vihastuneita ihmisiä tai yksinkertaisesti epävakaita olioita. Niitä liehitellään, ne ovat erikoisen huomion kohteena ja imarrellaan niiden itserakkautta. Erikoista huomiota saavat maalaustaiteen ja kirjallisuuden "tunnustamattomat nerot"; jokainen jäljittelijä julistetaan "suureksi", hänen tuotteensa toimitetaan Länteen ja pidetään suurta kohua...

Lännen taantumukselliset piirit haluavat nämä kaikki epämiellyttävät teot verhota ulkonaisesti täysin rauhanomaisella "aatteiden ja informaatioiden vapaan vaihdon" tunnuksella, saada mahdollisuus käydä niin sanoakseni laillisin perustein ankaraa

psykologista sotaa sosialistisia maita vastaan ja avata kaikki sulut porvarillisen propagandan sameaa virtaa varten. Se juuri onkin, he sanovat "informaatioiden ja aatteiden vapaata vaihtoa".

Mihin imperialismi käytännöllisesti tällä pyrkii? Tällaisen häikäilemättömän ideologisen keinottelun tarkoituksena on saattaa sosialismi asteettaisesti lähenemään kapitalistisen todellisuuden olosuhteita ja mm. "amerikkalaista elämänmuotoa", kuten aikoinaan kirjoitti Kahden aikakauden välillä -nimisessä kirjassaan antikommunistisista katsomuksistaan tunnettu amerikkalainen sovetologi Zbigniew Brzezinski, nykyinen USA:n presidentin neuvonantaja kansallisen turvallisuuden alalla.

Porvarilliset propagandistit keinotellen sana- ja mielipidevapauden käsitteillä havittelevat saavansa lailliset kanavat Neuvostoliiton ja muiden sosialististen maiden vastaista ideologista tuhotyötään varten, pyrkivät saamaan mahdollisuuden esteettömästi propagoida sosialistiselle yhteiskunnalle vieraita käsityksiä ja katsomuksia, kultivoida haalimisen ja kuluttajan mielialoja, juurruttaa moraalittomuutta, individualistista psykologiaa, lietsoa nationalistisia ennakkoluuloja ja tyrkyttää henkistä lamaannusta. Samanaikaisesti he pyrkivät teoreettisesti perustelemaan tämän sosialismille vihamielisen propagandan "laillisuutta" ja "luonnollisuutta".

Luottaen kuulijan herkkäuskoisuuteen he ajattelevat varsin primitiivisen kaavan mukaan. Ensiksikin, kun kerran kapitalismin oloissa on olemassa erilaisia puolueita ja vaikuttavat vastakkaiset yhteiskuntapoliittiset aatteet, niin sosialisminkin oloissa täytyy mukamas olla joukko erilaisia aatteellisia virtauksia ja myös ainakin jonkinlainen oppositio. Kun kerran tällaista oppositiota ei ole, ei siellä siis ole vapauttakaan, sellainen on johtopäätös. Toiseks, vastoin edellisiä loogisia päätelmiä, kun kerran sosialistisissa maissa on "toisinajattelevia" tai "epävirallisia" taidemaalareita, joita ei tyydytä vallitseva elämänjärjestys, siellä siis vallitsee henkinen sorto.

Pitävätkö tällaiset järkeilyt paikkansa? Aatteet ja aatteelliset virtaukset eivät voi syntyä itsekseen, ilman painavia historian kehityksen määräämiä syitä. Ne heijastavat aina yhteiskunnasa tapahtuvia objektiivisia prosesseja ja ilmentävät konkreettista historiallista välttämättömyyttä. Siksi porvarillisessa todellisuudessa esiintyy aina yhteiskuntapoliittiselta olemukseltaan toisilleen täysin vastakkaisten aatteiden ristiriitoja ja taistelua. Tämä taistelu ilmentää nykyisen kapitalistisen yhteiskunnan syviä antagonistisia ristiriitoja.

Mutta tästä ei lainkaan seuraa, että sosialismin oloissa pitäisi yhteiskunnallista elämää järkyttää kapitalismin tapaan kärkevien antagonististen ristiriitojen. On itsestään selvää, että sosialistisessa yhteiskunnassa, jossa ei ole minkäänlaista antagonismia luokkien ja sosiaalisten ryhmien välillä, ei ole eikä voi olla maaperää vastakkaisten aatteellisten virtausten syntymistä varten.

Lokakuun vallankumous asetti tehtäväkseen sovittamattomista luokkaristiriidoista vapaan yhteiskunnan rakentamisen. Ja valittaminen sen johdosta, että nykyisen kehittyneen sosialismin yhteiskunnassa ei ole käytännössä sosialisminvastaisia teorioita eikä nationalistisen ja šovinistisen propagandan, sionistien, rotuvihanlietsojien tai "seksuaalikumouksen" saarnaajien täyttä vapautta on aivan sama kuin syyttää tervettä ihmistä siitä, ettei hän ole "turvannut" vapautta, levittää elimistöönsä erilaisia streptokokkeja ja kalpeita spirokeettoja.

Kuten tunnettu neuvostoliittolainen filosofi ja estetiikko M. A. Livšits terävästi huomautti, meidän kaukainen esi-isämme joskus aikoinaan nousi jaloilleen ja lähti kävelemään. Minne hän lähti ja mitä

hänen oli mitattava askeleillaan, on eri asia. Mutta kehityksen laki ei lainkaan vaadi häneltä, että hän jälleen asettuisi nelinkontin tai rupeaisi kulkemaan päälaellaan. Ja tällaista kehityksen muuttumattomuutta tuskin voidaan pitää lamaannuksena...

Vaikka kapitalismi juuri taiteessa – ehkä havainnollisemmin kuin jollain muulla alueella – kaikin tavoin kannustaa nelinryömin liikkumista ja päällään seisomista. Ei vain kuvaannollisessa, vaan toisinaan sanan varsinaisessa merkityksessä. Kuten esimerkiksi tehdään ylimuodikkaan lontoolaisen Sex pistols -yhtyeen konserteissa. Yhtye on englantilaisten ja amerikkalaisten punkien uusi epäjumala. (Punk-epäsikiö, hylkiö, näin nimittävät itseään ryhmiin järjestäytyneet työttömät tytöt ja pojat, jotka ovat kadottaneet elämän perspektiivin.) Tämän muodista häviävien rock-yhtyeiden tilalle show businessin (huviteollisuus) liikemiesten perustaman eksoottisen yhtyeen laulajat laulavat istuen toinen toisensa päällä, nelinkontin tai maaten pitkin pituuttaan lattialla ja sätkyttäen kouristuksenomaisesti käsiään ja jalkojaan.

Mahdollisesti tämä onkin nykyisten länsimaisten käsitysten mukaan vakuuttavin luomistyön vapauden ilmenemismuoto. Yhtyeen johtaja entinen yleisen käymälän siivooja John Lydon, joka otti "taiteilijanimekseen" Jonny Rotten (mikä merkitsee Jonny Mätä), jopa keikailee yliradikaallisella päättäväisyydellään, että hän "hylkää kahdennenkymmenennen vuosisadan" ja sen kanssa koko sivilisaation. Yhdessä laulussaan hän kirkuu:

> Olen anti-Kristus,
> olen anarkisti,
> en tiedä mitä tahdonkaan...

Jonny Mätä ja hänen kolme muusikkoaan eivät itse asiassa osaa soittaa eivätkä laulaa. Mutta tämä

ei ole esteenä heidän kaupalliselle menestykselleen ja valtamerentakaisille kiertuematkoilleen. Luovan omakeskeisyyden vapaus! Sitä paitsi kaikki nämä neljä ovat lähtöisin työläispiireistä. Mutta mitä sanoo Sex pistols -yhtyeen kustantaja Malkolm McLarren: "Niin, minä manipuloin neljällä sivistymättömällä, lahjattomalla nuorukaisella. Paitsi että he eivät ymmärrä mitään musiikista, he töin tuskin osaavat lukea ja kirjoittaakaan. Minkä vuoksi minä manipuloin? Rahan ja henkilökohtaisen kunnian vuoksi..."

Länsimaisen joukkokulttuurin yleinen kaupallisuus yhdessä sen tavoittelemien ideologisten tarkoitusperien kanssa on johtanut sellaiseen tilanteeseen, jossa huomattavatkin kulttuurin toimihenkilöt tai kiistattomasti lahjakkaat ihmiset, joista voisi tulla suuria mestareita, ovat pakotetut myymään kynänsä, kykynsä "huviteollisuuden" liikemiehille luoden vain liukuhihnamakulatuuria, joka kääntää huomion pois reaalisen elämän ongelmista. Ulkokultaisuus ja kyynisyys ovat tällaisen "luomistyön vapauden" oikea nimitys. Mitä taas tulee "luomistyön vapauden puuttumiseen Neuvostoliitossa" tai "henkiseen sortoon", "määräilyyn kulttuurielämässä", joka on muka vallalla Neuvostoliitossa ja muissa sosialistisissa maissa, niin olisi hyödyllisempää ottaa huomioon sosialistisen todellisuuden reaaliset tosiasiat – kulttuurivallankumouksen todellinen historia, tasa-arvoisten sosialististen tasavaltojen kansallisen kulttuurin kukoistus, proosan, runouden, teatterin, elokuvan ja musiikin loistavat saavutukset, sosialististen maiden taiteilijoiden valtavan menestyksen saaneet vierailunäytännöt eri puolilla maailmaa, romaanien, runoelmien ja kertomusten jättimäiset painokset ja sosialistiselle kirjallisuudelle niin ominainen teemojen, tyylien ja makujen moninainen rikkaus.

Mitä taas tulee niihin puheisiin, että sosialismin

maat ovat muka erotettu jollain "rautaesiripulla" länsimaailman kulttuurista, niin tämä "kylmän sodan" kaudella kyhätty valhe häviää kuin tuhka tuuleen, kun tarkastellaan tosiasioita. Otetaanpa vaikkapa yksi, mutta täysin vakuuttava numero: 160 miljoona kappaletta. Tämä on Neuvostoliitossa maan kymmenien kansojen kielillä julkaistujen amerikkalaisten kirjailijoiden proosa-, runo- ja näytelmätuotteiden painosmäärä.

Olisi aivan paikallaan muistaa tämä vakuuttava numero, kun tuon tuostakin aivan kuin käskystä Lännestä alkaa kuulua kehotuksia herättää kysymys ns. "aatteiden ja informaatioiden vaihdon vapaudesta", jota sosialistiset maat muka vastustavat.

Näiden sadan kuudenkymmenen miljoonan kirjan joukossa on Amerikan kirjallisuuden klassikkojen ja niiden USA:n nykyisten kirjailijoiden tuotteita, jotka suhtautuvat sangen hyvänsuovasti Neuvostoliittoon, kansojen sosialistisen veljeyden aatteeseen ja myös niiden, jotka ovat olemassaolevan länsimaisen järjestelmän vakaumuksellisia kannattajia. Niitä ovat Mark Twain ja Edgar Allan Poe, Jack London ja Theodore Dreiser, niitä ovat Walt Whitman ja Emily Dickinson, Robert Frost ja Carl Sandburg, Upton Sinclair ja Francis Scott Fitzgerald, sitten Ernest Hemingway ja William Falkner, John E. Steinbeck ja John H. Updike, Arthur Miller ja Tennessee Williams, Norman K. Mailer ja Robert Penn Warren, Ray D. Bradbury ja Kurt Vonnegut ja monet muut.

Ja ennakoiden tässä porvarillisten propagandistien mielipuheet henkisten arvojen "vapaan vaihdon" ongelmasta syntyy luonnollisesti kysymys, tai sanokaamme luonnollinen kiinnostus: tunteeko ns. tavallinen amerikkalainen USA:ssa yhtä hyvin neuvostokirjallisuutta? Ja lisäämme: onko hänellä mahdollisuutta yhtä vapaasti siihen tutustua kuin neuvostoihmisillä ja muiden sosialististen maiden ihmisillä on mahdollisuus tutustua amerikkalaiseen kirjallisuuteen?

Vastaus tähän kysymykseen on jo täysin selvä. Sekä syvälliset tutkimukset että monet kiertokyselyt ovat päätyneet samaan tulokseen: tavallinen amerikkalainen, mm. myös yliopistojen ja collegein opiskelijat eivät käytännöllisesti katsoen tunne neuvostokirjallisuutta, tuntevat kovin vähän Neuvostoliiton ja muiden sosialististen maiden taidetta, vieläpä sellaistakin kansanomaista ja "kuljetuskelpoista" taidetta kuin on elokuva. Yhtä huonosti ne muuten tuntevat niin Neuvostoliiton maantietoa kuin historiaakin.

Onko se sattuma? Tuskinpa. Sellaiset tutkijat, jotka uskaltavat tehdä tosiasioista johtopäätökset, ovat sitä mieltä, että amerikkalaisten tietämättömyys kaiken sen suhteen, mikä koskee Neuvostoliittoa ja muita sosialistisia maita, on kasvatuksen ja sivistyksen tulosta, ts. että tietämättömyys on tahallisesti juurrutettua. Vaikka näiden rivien kirjoittaja, joka on monta kertaa viime vuosina käynyt USA:ssa, voi vakuuttaa, että viralliset henkilöt, valtion virkamiehet, huomattavien amerikkalaisten sanomalehtien ja televisioyhtymien toimihenkilöt kieltävät tällaisen tarkoituksenmukaisuuden. He ovat taipuvaisia selittämään kaikki... markkinalaeilla ("me julkaisemme vain sellaisia uutisia, joilla on joukkokysyntä") ja sillä, että amerikkalaiset eivät ole luonteeltaan tiedonhaluisia, että heitä ei muka kiinnosta tässä maailmassa mikään muu kuin omat asiat ja huolet. Keskustelukumppaneitteni ilmeisen – miten sen nyt lievemmin sanoisi – "erheellisyyden" paljastaminen ei vaatinut suurta vaivaa. Tarvitsi vain keskustella minkä tavallisen amerikkalaisen kanssa tahansa, joka ei ollut tekemisissä propagandistisen bisnesin kanssa.

On kiinnostavaa tämän kaiken yhteydessä katsoa, miten porvarillinen Länsi, joka toitottaa informaatiovapauden periaatetta kaikkialla maailmassa, turvaa tämän vapauden kotonaan. Ehkä valheen ja parjauksen asein psykologista propagandasotaa sosialistisia maita vastaan käydessään porvarilliset propagandistit ovat säälineet edes omia maitaan ja omia kansojaan? Ehkä he edes jossain määrin ovat objektiivisia ja puolueettomia sisämarkkinoille tarkoitetun lehdistön suhteen?

Turhia toiveita!.. Kun puhutaan porvarillisen sanomalehdistön objektiivisuudesta ja moraalista, on ensin, niin kuin englantilaiset sanovat, juostava minkä käpälistä pääsee kirkkoon ja kiinnitettävä almutuoppi ketjuun, ettei sitä varastettaisi. Tämä ei ole liiallista varovaisuutta, sillä niin kuin moneen kertaan on jo todettu ja kaikille on selvää, ei raamatun tunnettuja käskyjä ole kirjoitettu "vapaata" sanomalehdistöä varten. Lännessä ilmestyy aika ajoittain pieninä painoksina mielenkiintoisia tunnustuksia, joita ei ole tarkoitettu laajalle yleisölle. Tässä esim. yksi taannoinen: Pariisin poliittisten tutkimusten instituutin Ranskan sanomalehtimiehille järjestämän kyselyn tulokset. Tämä instituutti teki vuosien 1977–78 vaiheessa kiertokyselyn 120 radio- ja televisiotoimittajalle ja tekijälle ja sai selville:

52 prosenttia heistä oli pakotettu kirjoittamaan sellaista, mikä on heidän katsomustensa vastaista;

38 prosenttia sensuroi "suhdannetta silmällä pitäen" itse ainestonsa;

42 prosenttia koki "liikemaailman" painostuksen kohdallaan;

40 prosenttia – hallituksen painostuksen;

30 prosenttia – tasavallan presidentin painostuksen;

27 prosenttia – poliisin painostuksen.

Ei kannata esittää toisten kiertokyselyjen ja tutkimusten tuloksia, sillä ne olisivat vain samanlaisten tosiasioiden kertaamista, jotka luonnehtivat länsimaailmassa sanomalehdistön ja informaatiovapauden suhteen todellisuudessa vallitsevaa tilannetta.

"Isäntien sanelemat katsomukset..." Siihen sisältyy mielestäni kaikki. Juuri isännät sanelevat ja pakottavat sanomalehdistön, television, elokuvan hyväksymään tietoisesti valheelliset asenteet, joilta jo yli kuusi vuosikymmentä tulitetaan sosialismin maailmaa, mm. sen kulttuuria, taidetta ja henkisiä arvoja. Taantumus on mobilisoinut tälle tulilinjalle jos vaikka ketä: itsevaltiuden menetystä itkevistä monarkistipakolaisista hienostuneimpiin yliopistodiploomin omaaviin kommunisminvastaisiin sovetologeihin. Monikirjavien parjaajien jättiläismäiset ponnistukset eivät kuitenkaan ole saaneet aikaan odottamiaan tuloksia. Siksi että totuus Neuvostomaasta, sen hengen lennosta, sen taiteilijan tuotannosta on murtautunut valhe- ja parjausryöppyjen läpi.

Tässä esimerkki siitä, miten valheita värkätään ja miten niitä syövytetään länsimaisen lukijan tajuntaan ja miten helposti itse asiassa on kumottavissa se tosiasioiden vääristely, joka on niin leimallista porvarilliselle propagandalle kokonaisuudessaan ja amerikkalaiselle sovetologialle erikoisesti. "Vuosina 1918–1919 taide oli hävityksen partaalla. Välit katkesivat menneisyyteen yhdessä bolševistisen kumouksen ensimmäisten laukausten kanssa... Kaikki veistokset Venäjän kirjallisuuden puistossa särettiin sirpaleiksi" [1], näin kuvaa vallankumousta ja sen seuraamuksia Venäjän kulttuurielämään entinen eserrä ja sittemmin kuuluisa valtamerentakainen sovetologi "kirjallisuudentutkija" Mark Slonim Venäläinen neuvostokirjallisuus -nimisessä teoksessaan, josta on

[1] M. Slonim. "Russian Soviet Literature", N. Y., 1964, s. 5.

tullut klassinen neuvostovastainen oppikirja. Hänen ajatuksiaan toistaa Neuvostoliiton historian ja neuvostokirjallisuuden amerikkalaisten "asiantuntijain" myöhemmän polven edustaja Olga Carlile kirjasessaan "Runoilijat tienhaarassa". "Vallankumouksenjälkeisten katastrofien aalto pyyhkäisi Puškinin valoisan hahmon" [1], hän konkretisoi aatteellisen opettajansa kuvaannollisen sanonnan.

Tässä ei ole tarkoituksenmukaista esittää monia todisteita päinvastaisesta. Yksi tosiasia riittää: toukokuusta 1918 toukokuuhun 1919 – kansalaissodan riehuessa, raskaiden koettelemusten ja voimien jännityksen aikana, kärkevän paperipulan vallitessa Valistusasiain Kansankomissariaatti julkaisi 115 venäläisen klassikon teosta ennen kuulumattoman suurena kuuden miljoonan painoksena. Yksin Puškinin teoksia julkaistiin 750 000 kappaletta.

Länsieurooppalaiset sovetologit eroavat amerikkalaisista vain jonkinlaisen hienostuneisuutensa puolesta. Kun esimerkiksi valtamerentakaiset sovetologian professorit kirjoittivat silmiään räpäyttämättä, että Neuvostoliitossa ovat Zola, Hugo ja Balzac yleensä kiellettyjä, niin pariisilainen Le Figaro menettelee tammikuun numerossaan 1977 paljon hienommin, se tunnustaa, ettei tällaista kieltoa ole, mutta!.." Mutta Neuvostoliitossa käännetään "sellaisia näiden kirjailijain teoksia, jotka eivät synnytä minkäänlaisia väittelyjä eivätkä herätä minkäänlaisia kysymyksiä, ne ovat useimmiten toisarvoisia romaaneja, mutta eivät niitä, jotka olivat aikoinaan ja ovat vieläkin koko maailman kirjallisuusarvostelun suuren huomion kohteena."

Hienostunut Le Figaro parjasi yhtäaikaa sekä ranskalaisten klassikkojen julkaisemista Neuvostoliitossa että itse klassikkojakin. Ihankohan Le Figaron kirjallisuudentutkijat vakavasti arvelevat, että suurilla Balzacilla, Stendhalilla, Hugolla ja Zolalla on romaaneja, jotka "eivät nosta esille minkäänlaisia kysymyksiä"?!

Onko tosiaankin maailman kaikki asiat tunteville Pariisin Le Figaron sanomalehtimiehille tietämätöntä, että näiden ranskalaisten kirjailijain tuotteet ovat laajasti tunnettuja ja niillä on valtava kysyntä Neuvostoliitossa, että käytännöllisesti katsoen ei ole yhtään sellaista suurta, merkittävää Ranskan klassisen kirjallisuuden tuotetta, jota ei olisi käännetty ja julkaistu Neuvostoliitossa, sitä paitsi monia niistä ei ainoastaan venäjän, vaan myös monien Neuvostoliiton kansojen kielillä.

Viime vuosina ovat porvarillisen sanomalehdistön, radion ja television melkein tärkeimmäksi informaatiolähteeksi tulleet yhä useammin ne luopiot, "dissidentit", jotka ovat valmiit yötä päivää tahrimaan lokaan synnyinmaataan. Juuri heistä tehdään melkeinpä monopolistisia "silminnäkijätodistajia", joita Lännen sanomalehtiyhtiöt pitävät suuressa arvossa.

Miksi? Siitä yksinkertaisesta syystä, että porvarillisen sanomalehdistön isännät tarvitsevat nimenomaan tällaisia "todisteita" – ei yksinomaan tendenssimäisiä, yksipuolisia, vaan ilkeämielisiä, raivoisia ja provosoivia. Ja samalla aidoilta vaikuttavia, sillä nehän ovat "sieltä", Venäjältä, "toisinajattelevilta".

Näiden "toisinajattelevien" hyväksikäyttö (ja kun asioita nimitetään omilla nimillään, niin kaikki näiden toisinajattelu on joko raivoisaa vihaa sosialismia kohtaan tai sitä, etteivät he osaa ajatella) tulee yhä aktiivisemmaksi mitä etemmäksi maailma loittonee niistä pelon ja jännityksen ajoista, jotka olivat luonteenomaisia maailman ollessa "sodan partaalla". Valtioiden välisten suhteiden normalisoituminen, rau-

[1] O. Carlile. "Poets on street corners", N. Y., 1968, p. 25.

hanomaisen rinnakkainelon periaatteiden vakiintuminen, toisten maiden sisäisiin asioihin puuttumattomuus uhkaavat viedä maaperän pois dissidenteiltä, jotka eläisivät loisina yhteiskunnalliselta järjestelmältään erilaisten valtioiden vihamielisyydessä. Ja avoin "toisinajattelevien" palvelusten hyväksikäyttö tulee hankalaksi ja sovittamattomaksi eri maiden välisissä suhteissa saavutetun tilanteen kanssa. Ja kun sosialisminvastainen dissidenttisyys on luonteeltaan syvästi suhdanteihin perustuvaa eikä voi kuvitellakaan olemassaoloaan ilman skandaalimaista kohua, joka auttaa pitämään yllä tässä tapauksessa itse itseään mainostavan propagandatavaran "kysyntää", niin nykyisessä dissidenteille melkein paniikkimaisessa tilanteessa ne pyrkivät parjaamaan ja herjaamaan kotiseutuaan pahemmin kuin yksikään porvarillinen propagandisti. Samalla suoritetaan vielä yksi propagandatehtävä. Porvarilliset tiedotusvälineet manipuloivat voimaperaisesti kahdella kolmella kirjailijaluopion nimellä mainostaen näitä laajasti ja samalla sivuuttavat vaikenemalla todella lahjakkaiden, suurten neuvostotaiteilijain tuotannon ja yhteiskunnallisen toiminnan.

Täten kudotaan taidokkaasti harhauttamisen verkkoa. Tuhansille miljoonille ihmisille Lännessä uskotellaan, että he ovat muka hyvin informoituja Neuvostoliiton ja muiden sosialististen maiden elämästä, että nämä tiedot ovat luotettavia ja saatu tuoreimmista "ensi käden lähteistä". Tosiasiassa nämä miljoonat ihmiset ovat kunniattomien vääristelijöiden ja temppuilijain uhreja, niiden, jotka ovat keskittäneet käsiinsä mahtavat tiedotusvälineet: sanomalehdistön, television ja radion. Heille tyrkytetään vääristeltyä kuvaa Neuvostoliiton elämästä, sosialistisesta järjestelmästä, taloudesta ja kulttuurista, herätetään vihaa sosialismia kohtaan ja pyritään synnyttämään kauhua "punaisella vaaralla".

KOVAÄÄNISIN KAIKISTA KIRKUJISTA

Jo ajat sitten on pantu merkille mielenkiintoinen paradoksi: niiden keskuudesta, jotka pitävät suurinta ääntä vapauden kaipuusta ja välttämättömyydestä, voidaan aina helposti löytää sen kaikkein julmimmat vainoojat. Jo Lenin varoitti tästä todeten, että tulevissa kiertämättömissä ideologisissa taisteluissa sosialismia vastaan kapitalismi "kohottaa vapauden lipun" [1].

Kovaäänisimmät vapauden tunnukset ja kiivaimmat valittelut sen katkeroittavasta puuttumisesta sosialistisen ystävyysliiton maissa kaikuvat nykyään kapitalistisessa Lännessä ja ennen kaikkea USA:ssa. Eikä tämä ole ihmekään, sillä ulkokultaisuus on tullut nykyisessä kapitalistisessa yhteiskunnassa politiikan ja ideologian erottamattomaksi piirteeksi. Ei ollut sattuma, että viimeksi Nobel-palkinnon saanut amerikkalainen kirjailija Saul Bellow sanoi ruotsalaiselle Dagens Nyheter -lehdelle antamassaan haastattelussa: "Me amerikkalaiset teemme minkä tahansa pahan hyvien ihanteiden nimessä." Hyvän ihanteen pyhä nimi on varsin tunnettu, se on – dollari!

Kapitalismin todellisten kasvojen peittäminen, tai ellei se onnistu, ihmisten moraalin, tottumusten ja maun mukauttaminen sen taloudellisia ja poliittisia etuja vastaavaksi, väestön opettaminen pitämään monopolien hallitseman todellisuuden nurinkurisuutta "luonnollisena" ja "normaalina" – siinä itse asiassa sen kasvatustoiminnan sisältö, jota nykyään sangen laajamittaisesti porvarillisen maailman ideologisin keinoin harjoitetaan.

Tämä "kaksinainen manipulointi" esiintyy ehkä kaikkein selvimmin kulttuurin alueella. Yhtäältä kai-

[1] V. I. Lenin. Teokset, 29. osa, s. 333.

kin keinoin mainostetaan luomistyön vapautta, jonka nykyinen porvarillinen yhteiskunta muka myöntää taiteilijalle ilman minkäänlaisia varauksia ja rajoituksia. Toisaalta kuluttajalle, ns. kadun ihmiselle tai "joukkoihmiselle" tyrkytetään taitavasti, kaikkien hyvin järjestettyjen kauppasääntöjen mukaisesti laajan kulutuksen "massakulttuuria" – todellisten taidearvojen ala-arvoista korviketta.

Sosiaalisen sisällön omaavat tuotteet, realistisen suunnan teokset julistetaan alhaisiksi, taiteilijalle kelvottomiksi kirjallisuus- ja taidelajeiksi. Mutta sen sijaan kannustetaan kaikin tavoin "puhtaan taiteen" tuotteita, rikkiviisautta ja abstraktioita. Itse asiassa taiteilija työnnetään sen näkymättömän kuilun partaalle, jossa ei ole enää paikallaan puhua "luomistyön vapaudesta" vaan sairaalloisen itse-erittelyn, patologisen psykoanalyysin, mystisismin ja kaikenlaisen muun intellektuaalisen šamanismin suohon "vajoamisen vapaudesta". Olipa tällaisen "vapautumisen" hinta mikä tahansa, tavoite saavutetaan: taiteilija jätetään unohduksiin tai hänen huomionsa käännetään pois nykyajan polttavista ongelmista, kärkevästä sosiaalisesta problematiikasta.

Näin paljastuu vielä yksi puoli kapitalismin luontaisesta vihamielisyydestä taidetta kohtaan, mistä Marx puhui todeten tämän vihamielisyyden historiallisen ja sosiaalisen syyn. Kapitalismi ei ole ainoastaan vihamielinen kaikille niille taiteellisille pyrkimyksille, jotka eivät vastaa "vapaan maailman" ideologiska asenteita. Taiteen mahtavaa aatteellis-poliittista voimaa peläten se pyrkii johtamaan myrskyisän, luonteeltaan vallankumouksellisen luomisprosessin tarkoitustaan vailla olevien hedelmättömien modernististen harrastusten "vaarattomaan" uomaan. Se tappaa taiteen alkuunsa. Ja tätä kuolettamista sanotaan – täysin vastaavasti – täydellisen, absoluuttisen itsekeskeisen luomistyön vapauden saavuttamiseksi.

Taiteilijan luomistyön vapaus on yksi "ikuisista ongelmista", joka on monia vuosisatoja huolestuttanut sivistynyttä yhteiskuntaa. Eri aikoina muinais-Kreikan ajoista nykypäivään saakka on eri ymmärrystasoilla ja kootun kokemuksen pohjalla yritetty tulkita tätä käsitettä. Itse tämän termin – luomistyön vapaus – otti käytäntöön jo muinaiskreikkalainen filosofi Platon. Siitä lähtien ovat sellaiset suuret nerot kuin Horatius ja Spinoza, Lessing ja Hegel ja monet muut edenneet askel askelelta tutkien tätä vaikeata käsitettä. Tieteellisen kommunismin valo on kirkastanut luomistyön vapauden ongelmaa Marxin, Engelsin ja Leninin teoksissa, joissa on tosi tieteellisesti, dialektisesti tulkittu tämä käsite, paljastettu sen luokkaluonne ja osoitettu ongelman sisältö kaikessa syvällisyydessään.

Tietenkin pitkäaikaisen tiedostamisprosessin kulussa ovat kiertämättömästi törmänneet yhteen ristiriitaiset, vastakkaiset teoriat ja näkökannat, tosiasiat ja mielipiteet. Mutta sillä tulkinnalla, jollaiseksi porvarilliset propagandistit luomistyön vapauden kuvaavat ja jollaiseksi sen muuntavat, on kovin vähän yhteistä ongelman reaalisen sisällön kanssa. Näiden ponnistelujen olemuksena on ollut sopeuttaa luomistyön vapauden käsite sosialismia vastaan käytävän ankaran psykologisen sodan tarkoitusperiin ja myös sitä vaikutusta vastaan, joka sosialismilla on maailman kulttuurin kehitykseen.

Nykyään asetetaan etutilalle vain ongelman ulkonaiset ilmentymät, sen tahallisesti kärjistetyt ja vääristellyt näkökannat. Niiden spekulatiivinen tulkinta on peittänyt taiteellisen luomistyön vapauden problematiikan piiriin kuuluvien kysymysten todellisen pulmallisuuden ja jopa itse moninaisen sisällönkin. "Voidakseni puolustaa – ja jopa yksinomaan vain

saavuttaakseni vapauden jollakin tietyllä alalla, minun on lähdettävä tämän alan oleellisesta luonteesta eikä sen ulkonaisista suhteista", [1] Marx kirjoitti. Taiteellisen luomistyön vapauden "oleellisen luonteen" täydellinen hylkiminen on varsin kuvaava piirre tämän ongelman nykyisille porvarillisille muuntajille.

On tarkoituksenmukaista seurata, minkälaisin keinoin ja minkälaisella teoreettisella tasolla tämä muuntaminen suoritetaan. Se tapahtuu ihmeteltävän yksinkertaisesti ja primitiivisesti. Hyläten oleelliset pulmallisuudet, kaikki moninaiset keskinäiset yhteydet porvarilliset filosofit julistavat, että "vapaus merkitsee mahdollisuutta menetellä niin kuin itse tahtoo" [2]. Tämä määritelmä on otettu Saksan Liittotasavallassa julkaistusta vakavasta Filosofian sanakirjasta.

Tässä määritelmässä, niin kuin muuten toisissakin vähemmän läpinäkyvissä porvarillisen ideologian vapauden tulkinnan muunnelmissa on nähtävissä kaksi ilmeistä, olennaista ominaisuutta: anarkistisuus ja demagogia. "Menetellä niin kuin tahtoo", siinä itse asiassa onkin anarkistisen omavaltaisuuden ydin, jolla ei ole mitään yhteistä sen rakentavan, luovan sisällön kanssa, joka juuri tälle vapauskäsitteelle antaakin niin puoleensavetävän, niin toiveikkaan ja vakuuttavan sävyn.

Julistaminen ei kuitenkaan ole vielä toteuttamista. "Menetellä niin kuin tahtoo", tämän houkuttelevan tunnuksen voi esittää tietyssä, sangen kaukana näennäisestä humaanisuudesta olevassa tarkoituksessa, se voidaan viedä arvokkaisiin akateemisiin sanakirjoihin, mutta eihän se muuta reaalista, kapitalistista todellisuutta.

[1] K. Marx ja F. Engels. Teokset, I. osa, s. 76.
[2] Filosofski slovar. Käännös saksank., M., 1961, s. 523-524.

Ei ruveta odottamaan vastausta yksinkertaiseen, vaikka mielestämme hyvinkin ajankohtaiseen, juuri ihmiseen kohdistuvan huolenpidon sanelemaan kysymykseen: voiko porvarillisessa yhteiskunnassa "menetellä niin kuin itse tahtoo" sellainen ihminen, joka on tavanomaisen "taloudellisen lamakauden" seurauksena heitetty tehtaasta kadulle. Haluaako ihminen, joka maleksii työnvälitystoimiston ovilla työtä etsimässä ja joka on pakollisen toimettomuutensa masentama ja nöyryyttämä, jotain yliluonnollista?

Voiko menetellä "miten tahtoo" se, joka haluaisi julkaista isoa, vaikutusvaltaista sanomalehteä? Voi, jos hänellä on paljon, oikein paljon miljooneja, jos mahtavat mainosyhtiöt, maan todelliset isännät siunaavat hänen hankkeensa. Ei voi, jos miljoonia on vähän ja jos hän ei halua etukäteen sitoa itseään sopimuksilla suuriin monopoleihin, jotka maksavat auliisti sanomalehdelle, mutta eivät suinkaan yksinomaan mainoksista.

Voiko loppujen lopuksi toteuttaa "tahtonsa", ts. toteuttaa luovat pyrkimyksensä, taiteellisen credonsa esimerkiksi jopa kuuluisinkin, jo ajat sitten tunnustetun elokuvaohjaajan nimen itselleen hankkinut taiteilija, jos hän aikoo tehdä sosiaalisesti kärkevän, realistisen elokuvan eikä suinkaan mitään ajanvietefilmiä? Voi, jos hänellä on suuri, hyvin suuri summa rahaa, joka riittää ateljeiden ja studioiden ylläpitoon, näyttelijöiden, kuvaajien ja apulaisten palkkaamiseen ja elokuvaesitysten järjestämiseen ankarissa kilpailun olosuhteissa, toisin sanoen, jos pystyy kilpailemaan suurten elokuvafirmojen ja tyhjänpäiväisten, mutta sitä vastoin sangen rahallisten trillereiden, seksifilmien, super-show'ien ja muiden voittoa tuottavien ajanvieteohjelmien kanssa. Ei voi, jos...

Muuten, annetaan puheenvuoro kuuluisalle italialaiselle elokuvaohjaajalle Vittorio de Sicalle. Vähän ennen kuolemaansa hän kirjoitti, että "viime aikoina hänen piti mukautua". Hän mainitsi elokuvia, joita hänen oli filmattava tuottajaa (kas siinä – raha!), elokuvakriitikkojen keskuudessa tunnettua miestä varten, joka oli valmis "kulkemaan ruumiiden yli voiton vuoksi". Kaikilla näillä filmeillä oli suuri kaupallinen menestys. Ja kaikki ne olivat alaarvoisia verrattuna siihen, mitä tosi mestari, "Polkupyörävarkaiden" ohjaaja oli luonut. De Sica tunnusti, että näissä filmeissä ei ole johdonmukaisuutta, ja mikä tärkeintä, henkevyyttä, jota oli hänen ensimmäisissä tuotteissaan. Se kiusasi häntä. Hän ei tehnyt lainkaan sitä, "mitä tahtoi", se oli dramaattinen itsearvostus...

Kaikki ylistetyt nykyisen kapitalistisen maailman porvarilliset vapaudet – sana-, paino-, yrittämis- ja vaalivapaus – ovat itse asiassa pääoman kuuliaisia palvelijoita, kullan orjia, mitä äänekkäämmin niitä julistetaan, sitä vähemmän niitä toteutetaan käytännössä. Sillä kaikkein pyhintä porvarillista vapautta, joka näyttäisi olevan luonnollisin kapitalismille – yrittämisvapautta ei tosiasiassa noudateta missään määrin. Mitä vapautta se tosiaankin on, kun mahtavimmat ja siis kilpailukykyisimmät "liikekumppanit" tukahduttavat pienyrittäjiä aivan armotta, ja kansakuntien välisten monopolien saaliinhimoinen kita nielee kymmeniä ja satoja "riippumattomia" toiminimiä joko ostaen niiden osakkeita tai muuttaen ne hävityksen ja vararikon uhalla "haaraosastoikseen". Yrittämisvapauden tunnusta ei kukaan kuitenkaan aio poistaa, sillä jos se pienyrittäjiä saattaakin perikatoon, niin jättiläisyhtiöille se merkitsee niiden ryöstötoimintojen puolustusta.

Aivan samoin on kaikkien muidenkin "vapauksien" laita. Näissä aivan ilmeisissä olosuhteissa, täs-

sä yksiulotteisessa todellisuudessa menetteleminen "niin kuin tahtoo" on äärimmäisen tuloksetonta touhua, se on aivan samaa kuin onkia kaloja jo ajat sitten kuivuneesta lammesta.

Tämä surullisen kuuluisa kokemus, joka on pysyvä todiste ankarasta taloudellisesta riippuvuudesta, ankarasta finanssioligarkian diktatuurista, on täysin riittävä kumoamaan kestämättömänä kaikin tavoin ylistellyn porvarillisen yhteiskunnan "demokraattisten vapauksien" järjestelmän. Mutta me emme ole vielä kajonneet asian toiseen ehkä kaikkein tärkeimpään puoleen.

Hyökkäillen lakkaamatta marxilais-leniniläistä vapaus-käsitettä, sosialistista demokratiaa vastaan porvarilliset propagandistit syyttävät ennen kaikkea sosialismia siitä, että sen suomat oikeudet ja vapaudet ovat "epätäydellisiä", puhuvat joistakin näiden oikeuksien rikkomisista, oikeudellisista rajoituksista, jotka ovat ristiriidassa tuon "menettele niin kuin tahdot" mielitunnuksen kanssa. Meillä oli jo tilaisuus vakuuttua tämän suuria lupaavan tunnuksen demagogisesta valheellisesta luonteesta. Mitä taas "epätäydellisyyteen" ja "rajoituksiin" tulee, niin sosialistisen valtion oikeudelliset säädökset, kuten tunnettua, eivät lainkaan rajoita vapauksia, vaan niiden tahallista, vihamielistä väärinkäyttöä.

Pornografian levittämisen tai fasistista luonnetta olevien ihmisvihanaatteiden- ja sotapropagandan, pelipankkien ja porttoloiden, ovelien veijareiden – selvännäkijöiden ja kiromanttien toiminnan ja säädyttömien strip-tease esitysten ehdoton kieltäminen Neuvostoliitossa tulkitaan Lännessä vapauksien loukkaamiseksi, ihmisen luonnollisten oikeuksien rikkomiseksi. Tässä kiellossa on kuitenkin paljon enemmän todellista jalomielisyyttä, todellista vapaudenrakkautta, inhimillisyyttä ja hyväntahtoisuutta kuin "vapaassa", hyvin provosoidussa kontrollittomien ha-

lujen hurjastelussa, kuin spekulatiivisessa myöten antamisessa kaikille mieliteoille, kuin taivaaseen asti ylistetyssä yksilön "itsevapautumisessa" kaikista siveysrajoituksista, moraalisäännöistä ja terveestä järjestä. Se suojelee ihmisiä tuhoisilta ja turmiollisilta vaikutuksilta, suojelee hänen yksilöllisyyttään, hänen terveyttään, hänen itsetuntoaan ja näin muodoin hänen vapauttaan.

Paljon oikeudenmukaisempaa ja hyödyllisempää olisi asettaa kysymys hieman toisin: miten esim. porvarillinen valtio suojelee kansalaisiaan siltä heidän jokaisen päällä riippuvalta Damokleen miekalta, uhkalta joutua jonain kauniina päivänä nykyisen kapitalistisen maailman hylättyjen parioiden – työttömien joukkoon. Miten se taistelee naisten eriarvoisuutta, lapsityön riistoa, etnistä, uskonnollista ja rotusyrjintää ja vakaumusvainoja vastaan? Miten se suojelee väestöä mahtavien gangsterien – rikollisuuden ja uhkapelien, järjestetyn kiristyksen vainiolla kukoistavien – yhdistysten, racketeerien ja huumausainekauppiaiden turmiollisilta seuraamuksilta?

Onko tosiaankin tunnustettava oikeudenmukaisiksi väitteet, että muka tieteellisiä tietoja ja mystillistä huumausta, syvällistä sivistyneisyyttä ja synkkää tietämättömyyttä, korkeaa siveellisyyttä ja hillitöntä moraalittomuutta on julistettava ja levitettävä yhtä vapaasti abstraktisti tulkitun vapauden nimessä? Ja kykeneekö porvarillinen yhteiskunta tässä tapauksessa suojelemaan kansalaisiaan, nuorisoaan, lapsiaan niiltä paheilta ja turmelukselta, jotka ovat löytäneet suojansa ja kannattajansa "mitenkään rajoittaman vapauden" puolustajista?

Muuten yleisesti tunnettujen tosiasioiden valossa tämä kysymys tuntuu turhalta. Kaikki todistaa sitä, että ns. vapaan maailman todelliset vallanpitäjät ovat jopa kiinnostuneita siitä, että yhteiskunnan sosiaalisessa, henkisessä elämässä olisi mahdollisimman paljon epäterveitä, kaksimielisiä, terveen järjen vastaisia ilmiöitä, että niiden kirjavuus ja mahdottomuus hämäisi ja harhauttaisi ihmiset ja "mielipiteiden" ja "arviointien" ristiriitaisuus tukahduttaisi totuuden äänen. Samalla nämä melko lailla tekopyhyydessään menestyvät länsimaiset "vapaudenrakastajat" sallivat vieläpä tietyssä määrin tällaisen järjestyksen arvosteluakin "yleisinhimilliseltä" ja "yleishumaaniselta" kannalta katsoen. Se ei ole lainkaan vaarallista tämä arvostelu, sillä paljastaessaan se ei kuitenkaan samanaikaisesti osoita taistelun tietä sitä vastaan, tai menettelee sitäkin huonommin – osoittaa tahallaan väärän tien. Sitä paitsi siihen voi aina vedota:katsokaa muka miten esimerkillistä, mainiota demokratiaa, miten rajoittamatonta sananvapautta ja arvosteluvapautta! Lenin kirjoitti kuuluisassa Mitä on tehtävä? -teoksessaan: "Vapaus on ylevä sana, mutta teollisuuden lipun alla on käyty kaikkein julmimpia rosvoussotia, työn vapauden lipun alla on ryövätty työtätekeviä. Yhtä vilpillistä on olemukseltaan nykyaikainen "arvosteluvapaus"-sanan käyttö." [1]

VAITIOLOKO VAI ROHKEA KUTSU?

"Luomistyön vapauden" tunnuksella käytäviä porvarillisia propagandistisia kampanjoita seuraa aina myötä loputtomat valittelut "puolueen diktatuurista", joka muka painaa neuvostotaiteilijoita, "kielloista", "ohjesäännöistä", joita neuvostokirjailijan on muka tiukasti noudatettava kirjoittaessaan romaaneja, novelleja, runoelmia ja lyyrisiä runoja. Nimenomaan näin porvarilliset propagandistit "tulkitsevat" jokai-

[1] V. I. Lenin. "Mitä on tehtävä?", Moskova, 1975, s. 16.

selle neuvostokulttuurin mestarille läheisen ja kalliin luomistyön puoluekantaisuuden käsitteen.

Tämä vääristelevä, primitiivinen propaganda harhauttaa, saattaa tolaltaan Lännen monet intellektuellit, jotka eivät jostain syystä ole voineet päästä syvällisesti selville yleensä vapauden ja mm. luomistyön vapauden käsitteen merkityksestä ja sisällöstä. Tämä seikka pakottaa luonnollisesti reagoimaan ainoalla järkevällä tavalla: torjua parjaukset ja ilmaista avoimesti oma näkökantamme, selvittää ongelman periaatteelliset näkökohdat ja auttaa harhautuneita. Marxilais-leniniläinen käsitys taiteen osuudesta yhteiskunnallisessa elämässä, kansan henkisessä kulttuurissa edellyttää kysymyksen tarkkaa dialektista tulkintaa, mikä ilmentää taiteellisen luomistyön vakiintunutta kaksinaista periaatetta – taiteilijan vapautta ja samanaikaisesti hänen vastuullisuuttaan yhteiskunnan edessä.

Tämä ei kuitenkaan merkitse lainkaan, että taiteilijan luomistyöstä, hänen taiteellisen toimintansa tuloksista kiinnostuneella yhteiskunnalla olisi oikeus yksinkertaisesti tyrkyttää hänelle niitä tai näitä katsomuksia, tätä tai tuota ajatustapaa. Taiteilijan vapauden ja vastuullisuuden kommunistit tulkitsevat toisin: sosialistinen vallankumous, kommunistinen maailmankatsomus, marxismin-leninismin aatteet eivät vedä mukaansa diktaatin voimalla, vaan oikeudenmukaisuudellaan, ne saavat taiteilijan puolelleen kauneudellaan, inhimillisellä ihanteellaan ja historiallisella optimismillaan.

Syventymättä tämän kysymyksen filosofisen olemuksen kaikkiin näkökohtiin, voidaan lyhyesti sanoa, että taiteilijan todellisen vapauden takaa vain historian kehityksen tendenssin oikea ymmärtäminen ja tajuttu, syvällisesti koettu valmeus yhdistää voimansa, ajatuksensa ja pyrkimyksensä nykyajan

edistykselliseen liikkeeseen, joukkojen vallankumoukselliseen luovaan työhön. Ilman tällaista ymmärtämystä, ilman sisäistä vakaumusta valintansa virheettömyydestä, ilman selvää maailmankatsomuksellista suunnistautumista taiteilija jää pessimismiltä, porvarillisen ideologian lamauttavalta vaikutukselta suojattomaksi. Ilman tätä vapaaehtoista korkeaksi velvollisuudeksi tajuttua vallankumouksellisen asian palvelua ei ole todellista luomistyön vapautta.

Tämä on tiukka ja jalo ehto. Se vaatii (niin, vaatii!) taiteilijalta suuressa määrin taiteellisen ajattelun vapautta, joka sisältää terävän sosiaalisen näkemyksen, tarkan analyysin, syvälliset emotionaalispsykologiset tunteet ja kykyjensä sellaista laajamittaisuutta, että pystyy valitsemaan itselleen liikkumistilan eikä matalavetisyyttä voidakseen mahdollisimman täydellisesti ja voimakkaasti ilmentää harkitun, sisältörikkaan katsomuksensa maailmasta. Tämä ehto edellyttää myös pysyvää läheisyyttä kansaan, elämään – taidetta elähdyttävinä mehuina ruokkivaan ikuiseen lähteeseen; se edellyttää vakavaa syventymistä sosiaalisten ilmiöiden monimutkaiseen olemuksen, tapahtumien ristiriitaisuuteen ja konfliktien moninaisuuteen, se edellyttää ihmistyyppien, luonteiden kuvauksen laajuutta ja monitahoisuutta. On leimallista, että Lenin perustellessaan kirjallisuuden, taiteen ja yleensä kulttuurin puolue- ja luokkakantaisuuden olemuksen oikeellisuutta vaati samanaikaisesti hellävarovaista suhtautumista lahjakkuuteen, tähdentäen taiteellisen luomistyön erikoisluonnetta, sen erikoisuutta. Hän kirjoitti: "Tällä alalla on ehdottomasti taattava enemmän liikkumistilaa henkilökohtaiselle aloitteelle, yksilöllisille taipumuksille, liikkumistilaa ajatukselle ja mielikuvitukselle, muodolle ja sisällölle." [1]

[1] V. I. Lenin. Kirjallisuudesta ja taiteesta, s. 70.

Ainoastaan tätä ehtoa toteuttamalla voidaan luoda todellisia taidearvoja. Ja vain tällä tiellä voidaan toteuttaa etumaisen, sosialistisen kulttuurin tärkein tehtävä – ihmisen saaminen mukaan tietoiseen historialliseen luomistyöhön, ts. toteuttaa Marxin ajatus ihmisen ihmistymisestä.

Hyökätessään luomistyön puoluekantaisuuden periaatetta vastaan porvarilliset ideologit viittaavat tunnettuun jo Spinozan esittämään ja marxilaisissa tutkimuksissa vahvistettuun väitteeseen, että vapaus on tajuttua välttämättömyyttä. Samalla siitä aivan oikeasta perusteesta, että taiteilijan maailmankatsomus, hänen puoluekantaisuutensa määrää hänen käsityksensä luomistyön vapaudesta, tehdään virheellinen ja tahallisesti vääristelty johtopäätös, että taiteilijan puoluekantaisuus rajoittaa tietyssä määrin hänen vapauttaan joihinkin välttämättömyyden sanelemiin "järjellisiin puitteisiin". Tässä herää "kiperä" kysymys: voiko taiteilija yleensä olla vapaa rikkomatta tätä puoluekantaisuuden periaatetta?

Tällainen vääristelevä tulkinta voi vain viedä kauas totuudesta. Sen perustana on porvarilliselle maailmankatsomukselle luonteenomainen väärä käsitys itse vapauden sisällöstä, tämän käsityksen pelkistäminen tahdon vapaudeksi, looginen virhe, joka voi tietyissä olosuhteissa samastaa vapauden ja anarkistisen mielivallan, surullisen kuuluisan "teen mitä tahdon". Tällaisella "logiikalla" ei tietenkään ole mitään yhteistä marxilais-leniniläisen asennoitumisen kanssa. Sitä vastoin se on hyvin tyypillinen porvarilliselle tajunnalle: hyväksyä muodollinen ja esittää se oikeana.

Marxilaiselta näkökannalta on vapaan toiminnan mahdollisuus, tahdon vapaus välttämätön, mutta ei riittävä. Paljon välttämättömämpi on ihmisen kyky tähän toimintaan, jonka takaavat tietyt aineelliset ja henkiset edellytykset. Tämä taas merkitsee, että

kiertämättömästi herää kysymys niistä yhteiskunnallisista olosuhteista, jotka myötävaikuttavat yksilön kehitykseen ja siihen, että hän tajuaa todelliset etunsa.

Marx, Engels ja Lenin osoittivat kestämättömiksi porvarilliset järkeilyt minkäänlaisista yhteyksistä riippumattomasta "intellektuaalisesta vapaudesta", osoittivat spekulatiiviset käsitykset jostakin "yksilöstä yleensä" tuloksettomiksi ja vapaus-käsitteen abstraktisen tulkinnan valheellisuuden. Lenin kirjoitti: "Ken palvelee vapauden asiaa yleensä, palvelematta erikoisesti tämän vapauden proletaarisen hyväksikäytön asiaa, että tätä vapautta käytettäisiin sosialismin puolesta käytävän proletaarisen taistelun hyväksi, hän on siten viime kädessä porvariston etujen puolustaja eikä mikään muu." [1]

Puoluekantaisuus ja luomistyön vapaus eivät itse asiassa ole lainkaan ristiriidassa keskenään eikä ole tarpeen noudattaa mitään määräsuhdetta niiden kesken. Taiteilijan puoluekantaisuus ei tule itsestään. Se muovautuu elämän tulikokeessa. Se on hankitun kokemuksen ja vapaan valinnan tajuamisen tulos.

On oikein sanoa, että taiteilijan puoluekantaisuus on sisäisen vapauden mitta. Tämä merkitsee, että mitä selvemmät ovat hänen luokka-asenteensa, sitä syvällisemmin, mm. myös emotionaalis-psykologiselta kannalta, hän on omaksunut marxismin-leninismin suuren aatteellisen rikkauden, sitä vapaammin orientoituu vaikeissa elämän pyörteissä, sen ristiriidoissa ja konflikteissa. Ja sitä menestyksellisempää on todellisuuden taiteellinen tiedostaminen, sitä arvokkaammat ja sisältörikkaammat tulevat olemaan hänen vastauksensa kärkevimpiin elämänongelmiin.

Näiden vastausten tarvetta, niiden merkitystä on vaikea yliarvioida, varsinkin murros- ja kriisikausil-

[1] V. I. Lenin. Teokset. 8. osa, s. 496.

la, niin kuin oli esim. tämän vuosisadan alussa ja myöhemmin jo "atomikaudella", kun suuria murroksia ja kiertämättömiä arvojen uudestiarviointeja seurasivat sairaalloiset hengen kärsimykset, epäilyt ja kauhut, kun – jo monennenko kerran! – taantumuksen taitavasti ylläpitämät kuumehoureiset apokalyptiset näyt hypnotisoivat taiteilijoita. Näissä oloissa on elämäntärkeää, miksi taide kehittyy – epätoivon huudoksi, skeptiseksi vaikenemiseksi vai rohkeaksi ihmiselle tarkoitetuksi kutsuksi. Se itse asiassa merkitsee, että on annettava selvä ja suora vastaus kysymykseen – kenen puolella on taide, minkä asenteen se ottaa elämän barrikadeilla, ikuisessa hyvän ja pahan välisessä taistelussa ja ikuisessa välttämättömyydessä tehdä valinta.

Ei voida samalla tavalla suhtautua hyvään ja pahaan, olla taipuvainen kehityksen ja edistyksen aatteisiin ja samanaikaisesti kuulla ihmisvihan julistuksia. Ei voida kokea yhtä yleviä tunteita Rafaelin "Sixtuksen madonnan" ja aivan tavallisen Duchampin käymäläkulhon edessä, vaikka nykyiset mystifikaattorit ovatkin sen asettaneet taidemuseoon näytteille. Ne, jotka kerskailevat tällaisella kadehdittavalla kaikkiruokaisuudellaan, joko valehtelevat tai ovat täysin välinpitämättömiä taiteen, kauneuden suhteen. Tällainen välinpitämättömyys on eräs vääristelyn laji, ja nykymaailmassa siinä osassa, joka mainiokellisesti nimittää itseään "vapaaksi maailmaksi", ei ole sellaista vääristelyä, jolla ei olisi omia energisiä, yritteliäitä saarnaajiaan ja kaikkitietäviä oppineita tulkitsijoitaan.

Todellinen kyky ei kuitenkaan sovi yhteen enempää pikkuporvarillisen vastuuttomuuden, kaikkiruokaisuuden kuin paanisen toivottomuuden, pelkurimaisen todellisuuden pakoilun tai elämän ja taistelun sosiaalisen ja luokkasisällön ymmärtämättömyyden kanssa. Engels kirjoitti, että vapaana oleminen

merkitsee, että on olemassa reaalinen mahdollisuus menetellä asiantuntemuksella. Ei riitä se, että käsitetään niiden tai näiden tekojen, toimintojen välttämättömyys, on *tiedettävä*, miten on toimittava ja on osattava toimia. Kokonaisuudessaan tämä toimintaa varten tarvittavien tiedon ja tahdon saavuttaminen, tämä kyvyn ja mahdollisuuden synteesi onkin sisäistä vapautta.

Taiteellinen, esteettinen ajattelu, itse luomistoiminnan käytäntö ovat aina, kaikkina aikoina tietyssä määrin ilmentäneet humaanisen suuntauksensa ja taide on aina tuntenut sammumatonta tarvetta olla aikalaistensa lähellä, saavutettavissa ja mikä tärkeintä – aikalaisilleen tarpeellisena. Maailman edistykselliset taiteilijat ovat kaikkina aikakausina pyrkineet taiteellaan vaikuttamaan elämään, puhdistamaan sitä kaikesta pahasta, epäoikeudenmukaisuudesta ja julmuuksista; he kärsivät siitä traagisesta epäsoinnusta, ristiriidasta, jota kauneuden ihanteiden ja heitä ympäröivän elämän iljettävyyden rinnastus paljastaa.

Tätä kärsimystä syvensi sellaisen tarkan tieteellisen, oikean, tehokkaan oppijärjestelmän puuttuminen, joka olisi ollut sekä kykenevä selittämään ja näyttämään maailman kaikkine sen ristiriitaisuuksineen että myös osoittamaan tien sen uudelleenjärjestämiseksi ja samalla olemaan taiteen luotettavana kiinnepisteenä. Tällaiseksi opiksi muodostui marxismi-leninismi. Taiteilijan tällaiseksi kiinnepisteeksi – suotuisaksi heidän maailmankuvalleen, yksilön muovautumiselle ja luovan individuaalisuuden vakiintumiselle – on tullut taiteen puoluekantaisuuden periaate. Lenin kirjoitti: "Puolueettomuus on porvarillinen aate. Puoluekantaisuus on sosialistinen aate." [1] Sosialistinen, siis luova. Tunnettu neuvostoliittolai-

[1] V. I. Lenin. Valitut teokset (10 osaa), 3. osa, s. 219.

nen taidemaalari Geli Koržev sanoi tästä erittäin hyvin Venäjän taiteilijain kolmannessa edustajakokouksessa vuonna 1972.

– Taiteen leniniläiset kansanomaisuuden ja puoluekantaisuuden periaatteet ovat ikäänkuin koonneet itseensä, keskittäneet kaiken parhaan, mistä edellisten aikakausien edistyksellinen tajunta on haaveillut ja mitä se on taiteelta vaatinut.

Kaiken edellä esitetyn tarkoituksena on ollut osoittaa, miten mutkallisia ovat ne ongelmat, joista rikassisältöinen ja pulmallinen luomistyön vapauden käsite koostuu. Me selvitimme, miten määräävinä taiteilijalle ja hänen luomistyönsä suuntautumiselle on sisäinen vapaus. Miten suurta osaa näyttelee taiteilijan maailmankatsomuksen täsmällisyys ja selvyys, jotka auttavat häntä vaikeiden ja laajamittaisten tehtävien ratkaisussa. Ja miten petollinen saattaa olla "vapaan itsekeskeisyyden" houkutus.

"Sana on ihmisvoiman sotapäällikkö", Vladimir Majakovski sanoi. Se kykenee nostamaan ihmeteltäviin urotekoihin. Mutta se voi myös pettää, johtaa ulospääsemättömään umpikujaan ja riistää toivon.

Sana saattaa olla lippuna, hätäkellon soittona, arkana tunnustuksena, vihaisena läksytyksenä, ankarana muistutuksena, herttaisena hyväilynä, sekavana hourailuna ja voimallisena käskynä.

Kenen huulilla on sana? kysymme me tietoisesti suoraan, sillä joka kerta kun sana käyttää hyväkseen vapautta tulla lausutuksi, se voi palvella hyvää, mutta voi kääntyä suureksi pahaksikin.

Siksi – taiteilija, muista vastuullisuutesi!

Porvarilliset luomistyön vapauden innokkaat harrastajat eivät halua vaivata itseään kaikilla näillä "hienouksilla". Eikä se ole sattuma. Luomistyön vapauden käsitteellä manipuloinnin alkeellinen käytännöllinen luonne on niille tarpeen siksi, että ne voisivat mukavammin liittää sen kaikin tavoin ylis-

tettyihin porvarillisiin "demokraattisiin vapauksiin" ja siis myös elämänjärjestystä koskevien porvarillisten käsitysten perinteelliseen kompleksiin. Samalla, kuten tunnettua, asia esitetään niin, että Neuvostoliitossa ja muissa sosialistisissa maissa, ns. rautaesiripun takana ei ole minkäänlaista luomistyön vapautta, samoin kuin ei kaikkia muitakaan vapauksia ole olemassakaan. Nämä vapaudet ovat muka yleensä Lännen etuoikeus ja erioikeus.

Enemmänkin, nykyään on laskettu liikkeelle erilaisia "teorioita" ja "tutkimuksia", jotka todistavat, että muka yleismaailmallisen kehityksen ja erikoisesti tieteellis-teknisen kumouksen vaikutuksesta kapitalismi on muuttanut tapojaan ja taltuttanut luonnettaan ja mitä taas taiteelliseen luomistyöhön tulee, niin siinä suhteessa mikä kapitalisti tahansa – kustantaja, impressaari, taiteen bisnesmies antaa henkensäkin, kunhan vain voisi turvata täyden, absoluuttisen, ehdottoman luomistyön vapauden. Sanalla sanoen on koittanut valistuneen ja pyyteettömän, vain ihmiskunnan hyvästä huolehtivan yksityisomistuksen kulta-aika.

Mutta sellaisten naiivien ihmisten luku, jotka ovat valmiit uskomaan mihin tahansa mystifikaatioon, mm. myös niin "nerokkaaseen" ja "yksinkertaiseen" kuin "vapaan maailman" itsemainostukseen, käy yhä pienemmäksi kapitalistisessa Lännessäkin. Ja yhä enemmän on niitä, jotka eivät kiirehdi uskomaan lastensatuihin hyvästä, punaposkisesta vapautta rakastavasta taiteiden suojelijasta kapitalismista ja jotka vaativat jokaisen väitteen todistamista. Joten juuri niille, jotka osaavat epäillä, käy yhä selvemmäksi, että tärkein kapitalistisista "vapauksista", niin sanoakseni, tanssiaisten kuningatar, on yksityisomistuksen vapaus, toisin sanoen – kaupustelun vapaus, sydämettömän rahavallan vapaus. Julma, ar-

moton, villi ja hillitön voitonhimo, joka alistaa kaikki tunteet, emootiot ja velvollisuudet.

Se ei ole yksinkertaisesti "ensimmäinen tasa-arvoisten joukossa", vaan kaikkeen tunkeutuvaa, kaikki omaan tapaansa muuttavaa vapautta ottaa hyöty, voitto kaikesta, oli se sitten vuoriöljyä, purukumia tai kovasti mainostettuja menekkiteoksia – best-sellereitä. Viimeksi mainituilla on jopa etusija, sillä niistä ovat tulotkin suuremmat ja itse asiakin vaikuttaa varsin jalolta ja saman tien siinä saavutetaan vakavia ideologisiakin tavoitteita. Juuri tämä kaikkivoittava intohimo tekee täysin ymmärrettäväksi Marxin väitteen kapitalismin luontaisesta historiallisesta ja sosiaalisten syiden synnyttämästä vihamielisyydestä taidetta kohtaan.

Muutettuaan kirjallisuuden, musiikin ja maalaustaiteen tavaraksi kapitalismi alisti ne suhdanteisiin, kaupallisiin etuihin, alensi ja madalsi luomistyön jalon tarkoituksen. Ottakaamme vaikka kuuluisat "saippuaoopperat", jotka täyttivät 30- ja 40-luvuilla Yhdysvaltojen radioverkon – voidaanko enää pahemmin rienata taidetta! Sentimentaaliset ja matalahenkiset "kotirouvien" vaatimattomalle maulle tarkoitetut kuunnelmat, Shakespearen ja Mozartin käyttäminen ja mukauttaminen pesupulverin mainostamiseen – eikö se ole kauneuden häpäisemisvapauden tosi symboli! Ja mitä ihmettelemistä siinä on, kun tällaisen kaikki sallivan "luovan itsekeskeisyyden" kannustama surrealismin johtomies Salvador Dali maalasi kuuluisat mainosviiksensä suuren Leonardo da Vincin "Monna Lisalle" ja julisti vielä moiset "eksperimentit" todelliseksi luomistyön vapaudeksi. Ja tämä on tavanmukaista, eikä kukaan kaiken sallitun huolehtijoista nouse tätä matalahenkisyyttä vastaan...

Kapitalismin vihamielisyys taidetta kohtaan on tosiasia, jonka porvarilliset propagandistit ovat valmiit joka kerta kiihkeästi kiistämään nimittäen sitä Marxin "kabinettikeksinnöksi". Mutta miten paljon todisteita neroa nöyryyttävästä, tappavasta, taiteilijan taipumuksia ja pyrkimyksiä masentavasta rahan voimasta onkaan itse elämä meille tuonut ennen Marxia ja sen jälkeen! Paljon ennen sitä kuin oli paljastettu kapitalistisen kasautumisen luonne, suuri ranskalainen ensyklopedisti Diderot ollen huolissaan rahan vallan rappeutuvasta vaikutuksesta totesi, että taipumus kaunotaiteisiin edellyttää tiettyä rikkauden halveksumista... Mutta tämä intohimo, tämä jalo välinpitämättömyys kultaa kohtaan päivä päivältä tyrehtyy. Ihmiset tulevat järkeviksi ja matalahenkisiksi, kehuvat kaikkea, mikä heitä ympäröi, pelkistävät kaiken olemassaolonsa arkeen, menestymiseensä. Konformismi muuttuu nurinkurisesta köyhyydestä maailmankatsomukseksi.

Tällaisen järjestyksen vallitessa kaunotaiteet tulevat kitumaan takapihalla, Diderot sanoi; ne joutuvat riippuvaisiksi sellaisen kyllästyneiden ja ikävystyneiden rikkaiden pienen ryhmän mielikuvituksesta ja mielijohteista, joiden maku on yhtä turmeltunut kuin tavatkin...

Diderot ei ollut eikä voinutkaan olla marxilainen, mutta se ei estänyt häntä näkemästä, mitä pääoma lupaa taiteelle, luomistyölle.

Muistettakoon kuuluisat englantilaiset näyttelijät Laurence Olivier ja Vivien Leigh, jotka turhaan yrittivät pelastaa Lontoon kuuluisan Saint-James -teatterin, joka myytiin purettavaksi, koska sen paikalle oli edullisempaa pystyttää kauppa- ja liiketoimistojen rakennuksia... Muistettakoon ne voimat, joiden kohteeksi joutui suuri meksikolainen taiteilija David Alvaro Siqueiros, jonka vakaumukset eivät miellyttäneet omistajien valtaa ja nämä pitivät parhaimpana teljetä hänet ristikkojen taakse... Muistettakoon Marilyn Monroen traaginen kohtalo, näyt-

telijän, joka ei kestänyt hänen tulkittavakseen väkisin annetun menestyvän valkohampaisen miss Amerikan hahmon sydämetöntä riistoa... Muistettakoon vielä Charles Spencer Chaplinia, kuuluisaa Charlia, joka oli pakotettu ei oikeastaan jättämään USA:n, vaan suorastaan pakenemaan sieltä taakseen vilkuilematta, pakenemaan tukahduttavaa pikkumaisen epäluulon, hurskailun ja rotuvihan ilmapiiriä. Nämä ja monet muut tosiasiat osoittavat, minkälainen arvo annetaan taiteelle ja itse taiteilijalle kapitalistisessa Lännessä.

Nykyaika antaa yhtä vakuuttavia todisteita. Tässä muutamia Lännen kirjailijoiden, dramaturgien, kriitikkojen ja huomattujen sanomalehtien lausuntoja. Nehän sen, niin kuin sanotaan, paremmin tietävät.

Ranskalainen taiteentutkija Catherine Claude kirjoittaa La Nouvelles critique – julkaisussa: "Kirjallisuus on ihan tukehtumaisillaan tavaran kiertokulun piirissä, jossa sille ei itse asiassa ole paikkaa, ja pinnalla pysyminen riippuu kolmen neljän kustantajan hyväntahtoisuudesta... Miten tällaisissa oloissa on "luomistyön vapauden" laita? Se supistuu pääasiassa vapauteen jäädä julkaisemattomaksi ja jos onnistuukin julkaisemaan kirjan – jäädä lukijattomaksi... Vieläpä nekin kirjailijat, jotka olivat pitkän aikaa vallitsevan ideologian pauloissa ja pitivät itseään porvarillisen yhteiskunnan etuoikeutettuina jäseninä, alkavat ymmärtää, että niiden laakeriseppeleiden alla, joilla heitä kernaasti koristetaan, piilee halveksuntaa heitä ja heidän työtään kohtaan."

Huomattavin USA:n dramaturgi Tennesee Williams, joka sai itsessään kokea lahjakkuuteen kohdistuneen kapitalistisen ylivoiton puristamisteknologian vaikutuksen, kirjoittaa hänelle ominaisen katkeran ivallisesti: "Totuuden nimessä on tunnustettava: mielikuvituksellisesti paisuneiden rahapussien joukossa on ollut sellaisiakin, jotka ovat antaneet ropoja nuorille kyvyille ja nostaneet tämän yhteydessä suuren kohun... Upporikkaat uskovat niin liikuttavasti pikkusummien pelastavaan vaikutukseen!"

"Kaikki bisneksen ja mainoksen pyörät pyörivät yötä päivää todistaakseen jättiläisvalheen, että Amerikka hymyilee", kuuluisa nykyinen amerikkalainen taidemaalari Ben Shahn lisää edellä sanottuun. "Ja haluavat, että minä lisäisin omat kaksi prosenttia. Mutta en, piru vieköön!"

"Ihmiset yhä vielä ajattelevat, että meidän amerikkalainen televisiomme on taidetta, mutta se on yksinkertaisesti vain bisnestä", huomauttaa katkerasti Richard D. Powell, tunnettu televisionäyttelijä ja ohjaaja.

Kaunopuheisia, vakuuttavia tunnustuksia. Kuten näemme, "luomistyön vapauden" julistaminen Lännessä on yksi asia. Mutta sen huolellinen tutkiminen ja syvällinen tarkastelu, mitä itse asiassa tämä "vapaus" on, miten se reaalisesti taataan, toteutetaan, on aivan toinen asia. Tässä piilee varmasti asioita, joiden mainostaminen ei ole oikein sopivaa. Se on huviteollisuuden kaupallisen periaatteettomuuden kaikkivalta, joka on muuttanut yleisten henkisten kulutustarvikkeiden tuotannon liukutyöksi. Se on ovelaa manipulointia sekä yksityisillä taiteilijoilla että kokonaisilla taidesuunnilla. Se on sellaisten liikemiesten diktatuuria, jotka tuntevat vain yhden jumalan – liikemenestyksen ja tunnustavat vain yhden muusan – rahan helinän.

Muuten ei ne kovin salaakaan uskollisuuttaan kultaiselle vasikalle. Mutta sitä vastoin jyrkästi kiistävät kaikki syytökset poliittisesta diktaatista, ideologisesta sensuurista ja edistyksellisen kulttuurin toimihenkilöiden julmasta vainosta. Tosiasiat, ylei-

sesti tunnetut tosiasiat todistavat kuitenkin toista. Esitämme vain yhden niistä – huomattavan laulajan, miehuullisen jättiläisen, rauhan ja tasa-arvoisuuden, kaikkien rotujen ja kansojen ihmisarvon ja ystävyyden puolesta taistelijan Paul Robesonin menetelmiltään inhoittavan vainon tapaukset. Tältä lahjakkaalta taiteilijalta riistettiin mahdollisuus järjestää konsertteja, kiellettiin esiintymästä yksityisissäkin ohjelmanumeroissa ja vieläpä vähäisissäkin osissa oopperoissa. USA:n televisiota ja radiota kiellettiin päästämästä häntä esiintymään. USA:n ulkoasiain ministeriö eväsi Paul Robesonilta ulkomaanpassin ja silloisen USA:n presidentin Trumanin käsky uhkasi teljetä laulajan vankilaan ja sakottaa monilla tuhansilla dollareilla, jos hän yrittää poistua USA:n alueelta. Koretta King, Martin Luther Kingin leski kertoi näiden ennen kuulumattomien vainojen vuosista, että Paul Robeson "haudattiin elävältä" "vapaassa demokraattisessa" Amerikassa.

– Voitte olla varmat, että sydämelläni minä jatkan laulamista, Robeson kirjoitti testamenttikirjeessään vuonna 1973:

...Minä nauran vain
enkä kyyneleitä päästä,
käyn taiston päin,
en elämääni säästä.
Ja vyöryttäköön Mississipi
vain vesiään ainaiseen!

Nyt kun on jo kulunut muutama vuosi Robesonin kuolemasta, virallinen Amerikka yrittää tekeytyä, niin kuin ei mitään vainoa olisi ollutkaan, että Robeson oli "kohtalon suosikki" ja "yleisön lemmikki", ja Amerikan ääni -radioasemat soittavat lähetyksissään tämän hillittömän taistelijan levyille talletettuja lauluja. On ajat sitten tunnettua, että vainoojat ja pyövelit käyttävät mielellään myöhemmin hyväkseen uhriensa mainetta.

PURUKUMIA SILMIÄ VARTEN

Amerikkalaisen kaupallisen television fenomeeni on poikkeuksellinen ja lajissaan omalaatuinen. Ei yhdessäkään kehittyneistä kapitalistisista maista televisio ole saanut sellaista sijaa yhteiskunnan taloudellisessa ja henkisessä elämässä, ei ole muodostunut siinä määrin tärkeimmäksi tietolähteeksi, huvittajaksi ja kansakunnan elektroniunelmien valtiaaksi. Eikä ole sattuma, että naseviin sanontoihin ja liioitteluun persot Mass median teoreetikot ovat ottaneet "tieteelliseen" käyttöön uudet käsitteet, termit – "television aikakausi" ja "televisiosukupolvi". Yhdenkään maan televisio-ohjelmat eivät ole siinä määrin kyllästetyt tyrkyttävillä mainosesityksillä, jotka työntyvät kaikkien lähetysten väliin ja tarjoavat itsepintaisesti ostettavaksi sitä tai tätä tavaraa. Eikä se ole ihmeteltävää. Televisio on USA:ssa mahtava teollisuus, joka on sotateollisuuskompleksiin kiinteästi sidottujen suurimpien finanssi- ja teollisuusmonopolien käsissä.

...Kesällä 1976 ilmestyi yhteen USA:n yleiskansallisen televisioverkon National broadcasting corporation (NBC) kolmesta ohjelmasta uusi huviohjelma Gong-show. NBC järjesti tämän lähetyksen, jonka osanottajina piti olla itse television katsojat, täysin niitä amerikkalaisia stereotyyppikäsityksiä vastaavasti, mitä on menestys – menestys mistään välittämättä, taito "erottautua" hinnalla millä hyvänsä joukosta jääden samalla sen tyypilliseksi edustajaksi, mutta epäjumalan arvoluokkaan korotettuna.

Ehdot olivat seuraavat: Gong-show on vapaa, säännöllisesti toistuva eri numeroista koostuva esitys. Jokainen Yhdysvaltojen asukas, joka haluaa, jos hän jotain osaa tehdä, tai jos hänestä edes tuntuu, että hän osaa, voi omalla vastuullaan esittää "ky-

kynsä" erikoislautakunnan arvosteltavaksi ja tulla yhdeksi tämän eriskummaisen televisiolähetyksen osanottajaksi. Ei minkäänlaisia rajoituksia – hän voi laulaa, tanssia, viheltää, soittaa yhtä kieltä, kävellä käsillään, haukkua kuin koira, pestä pyykkiä kristallisessa salaattikulhossa, niellä miekkoja, sahata pianoa, tatuoida itseään ja kaikkea muuta mitä vain mieleen juolahtaa. Kiellettyjä ovat ainoastaan rivot ja raa'at väkivallanteot.

Tällainen "luomistyön vapauden" rajoittaminen on tietenkin "surkuteltavaa", mutta esitysten järjestäjät ovat pakotetut siihen, koska Gong-show'n päivälähetykset ovat pääasiassa tarkoitetut amerikkalaisille kotiemännille eikä heitä pitäisi kovasti loukata. Tämän saman ohjelman iltalähetysten aikana voidaan sallia enemmän: "Niiden pitää olla vielä mielettömämpiä kuin päivälähetykset", hyväntahtoisesti huomautti Chris Beard, yksi tämän lähetyksen alkuunpanijoista ja sen tuottaja. "Mitä mielettömämpi numero on, sitä parempi." [1] Mitä yritteliäs tuottaja tarkoittaa, käy selville jo lyhyestä ja maltillisesta ohjelmanumeroluettelosta. Kuvapinnalle ilmestyvät toinen toisensa jälkeen herttainen, täysin kotoisen näköinen tyttö, jonka keppihevosena on taiteellinen viheltäminen... sieraimen kautta, kalju herra, joka esittää koomisia kohtauksia istuen isossa tynnyrissä, toinen herra soittaa jotenkin torvea, joka on asetettu hänen napaansa, tanssijatar on kietoutunut tusinaan eläviä kiemurtelevia käärmeitä ja ripustanut lisäksi pari karvaista tarantellaa pukuunsa, omituinen rouva seisoo päälaellaan kuin oikea joogi ja soittaa siinä asennossa railakkaasti vanhaa mieltä riipaisevaa säveltä banjolla, hammaslääkäri soittaa Tähdet ja kaistat -sävelmää modernin konkreettisen musiikin tyyliin porakoneen avulla ja monet muut samaan tapaan. Kommentoidessaan näiden moni-

[1] "TV guide". Nov. 13-19, 1976, s. 26-28.

naisia, tavallisuudesta poikkeavia, aivan verrattomia, aitoja kykyjä ja harvinaista kekseliäisyyttä "TV guiden" havainnoitsija totesi, että näiden numeroiden tarpeeksi tarkkaa kuvaamista varten aikakausjulkaisussa ei yksinkertaisesti riitä sivuja eikä riitä olemassaolevia taiteentutkimusta koskevia termejäkään.

Sitä vastoin televisiostudioiden ohjaajien ja kuvaajien, jotka tallettavat eri numeroita iltalähetyksiä varten, pää menee pyörälle. Tämän lähetyksen muutaman kuukauden olemassaolon aikana he ovat ottaneet nauhalle toista tuhatta yleisamerikkalaisen televisiomaineen hakijan esiintymistä. Loputon jono idioottimaisia eriskummallisuuksia, jotka kiusaavat heitä aamusta iltaan, saattavat nämä poloiset raivon ja nääntymyksen tilaan. "Loppupäivästä me olemme kuin puulla päähän lyötyjä", sanoi yksi heistä. "Sillä yksinkertaisesti ei voi kuvitella, minkälainen linnunpelätin yhtäkkiä ilmestyy kameran eteen."

Erikoisesti jäi mieleen yksi elämäniloinen tyyppi, joka ilmaantui studioon alusvaatteissa nuora sidottuna vyötärön ympärille. Hän kumarsi hymysuin ja särki tuoreen kananmunan päänsä päällä. Sitten hän ripotteli päähänsä perunajauhoja, kaatoi päälleen purkin pinaattisosetta, purkin haudottuja porkkanoita ja kolme purkkia tomaattikeittoa ja numerospagettia. Hämmästyneet kuvaajat katsoivat silmät suurina tätä "omatoimisen taiteen" sankaria, joka itseuhrautuvasti muutti itseään hirvittäväksi ruoaksi kelpaamattomaksi puolivalmisteeksi. Samanaikaisesti tämä omalaatuinen taiteilijamestari hieroi tuubin suklaasiirappia kainaloihinsa ja tyhmästi hymyillen pisti kasvojensa eteen niiden piirteitä vääristävän lasinpalan ja iski silmää kuvaajille... Hänet kuvattuaan ohjaaja kutsui sortuneella äänellä seuraavan...

Tämän televisiolähetyksen fenomeeni kokosi it-

seensä suuren määrän tyypillisiä "amerikkalaisen elämänmuodon" piirteitä, niin kuin muuten USA:n kaupallisen television erikoisuuksiakin. Tietenkin tämän yrityksen "menestyksen" pohjana on (ja on sanottava, että tämä menestys on ilmeinen: on olemassa jo pitkä jono omatoimisen "taiteen" harrastajia, jotka pyrkivät esittämään omia kotitekoisia mininäytelmiään; niihin kuuluu jo muutamia tuhansia) amerikkalaisille luonteenomainen propagandan ja itse elämän päähän pänttäämä käsitys supi yksilöllisen menestymisen välttämättömyydestä elämässä. Siihen lisättynä yhtä hyvin omaksuttu väite "taiteellisen itsekeskeisyyden" täydestä vapaudesta. On päästävä kuuluisaksi, vaikka edes kaatamalla kastikkeita ja majoneesia päähän, tai nielemällä nauloja hämmästyneen yleisön edessä, tai järjestämällä sammakkojuoksuja, tai rummuttamalla nukkumatta ja lepäämättä muutamia vuorokausia peräkkäin korvia huumaavaa tam-tamia. On ehdolla millä hyvänsä tultava kuuluisaksi, sillä kansan suosiota, kaikkein hullunkurisintakin käytetään heti kaupallisena mainoksena, ja mainos Yhdysvalloissa merkitsee varmaa tuloa ja useinkin aika suuria rahoja.

Sitä paitsi itse huviohjelma Gong-showin järjestäjät määräävät kiinteän hinnastohinnan menestyksestä: voittaja saa jokaisesta erillisestä päivälähetyksestä 560 dollaria 32 senttiä. Tällainen tarkkuus (vaikka televisioverkko on tietenkin valinnut tämän numeron mielivaltaisesti) erikoisesti tenhoaa varsin käytännöllisiin ja kovin herkkäuskoisiin tavallisiin amerikkalaisiin. Ja seurauksena on, että kilpailuhalukkaita toivottujen dollarien ja senttien puolesta on loppumattomiin. "Puhelin hypähtelee seinästä", John Michel, yksi lähetysten koordinoijista sanoi. "Kuvittelen mitä ne ovat valmiit tekemään 712 dollarista 5 sentistä ja kullatuista gongoista!" (Se on ilta-, "loppu"-kilpailun voittajan palkinto.)

Mitä he ovat valmiit tekemään? Kaikkea, mitä vain. Äskettäin tuli tietoon tapaus: erään innokkaan palkinnonhakijan aviomies väijyi ja pieksi johtavan tuomarin, joka poisti kiihkeäluonteisen rouvan iltalähetyksestä sen vuoksi, ettei tällä ilmeisesti ollut minkäänlaisia näyttelijän edellytyksiä. Siitä lähtien on ohjaajien turvatakseen henkilökohtaisen turvallisuuden pyydettävä poliisin apua.

Yhtä katastrofimainen on tämän television ilveilykilpailun "taiteellinen" taso. Eikä asia ole edes siinä, että ihmiset tulevat legendaariseen Hollywoodiin, jossa otetaan elokuva- ja televisionauhalle käytännöllisesti katsoen kaikki amerikkalaisen kaupallisen television ajanvietelähetykset, tuhansien kilometrien päästä vain sitä varten, että voisivat soittaa jalallaan, johon on sidottu tamburiini, Sinertävä kuu -nimisen sävelen, tai tökkiä nenällään käsillä auttamatta pianon näppäimiin saadakseen syntymään muutaman tahdin jostakin yksinkertaisesta laulusta.

Yhdysvallat antavat nykyään paljon vakuuttavampiakin esimerkkejä vulgaarista esteettisestä kursailemattomuudesta. Äskettäin eräs washingtonilaisista radioasemista julisti sangen omalaatuisen kilpailun radiokuuntelijoiden keskuudessa. Kilpailuhuutokauppa, niin se oli nimitettykin pääkaupungin radioaseman mainosilmoituksessa. Huutokaupalla myytiin – yksi!.. kaksi!.. kuka enemmän!.. kolme!.. Tavallisuudesta poikkeava, melkein fantastinen mahdollisuus: oikeus johtaa USA:n yhden huomattavimman soitinyhtyeen, Kansallisen sinfoniaorkesterin yleistä ja radioitavaa konserttia. Tämä oikeus – minä en erehtynyt – myytiin! Kilpailuhuutokaupan ehdot edellyttivät, että siihen voi osallistua kuka tahansa, joka on kuullut radiosta ilmoituksen kilpailusta. Sellaisen suuren kunnian hakijalta, että voi pukeutua kapellimestarin frakkiin ja heilauttaen tahtipuikkoa

pakottaa sata ensiluokkaista soittajaa saamaan tarvittavat äänet viuluista, selloista ja pasuunoista, pikkolohuiluista, vaadittiin vain yhtä – oli vain suoritettava mahdollisimman korkea maksu huutokaupan kassaan.

Olisi luonnollisesti voinut edellyttää vielä yhtä ennakkoehtoa – vaikka edes jonkinlaista johtamistaitoa tai edes taitoa lukea partituuria. Mutta sitä ei vaadittu. Kilpailuhuutokauppa pidettiin ilman minkäänlaisia rajoituksia. Sen tehtävänä oli tehdä rahaa ja siinä kaikki. Kuka enemmän? Siitä oli kysymys.

Kilpailuhuutokaupan palkintolautakunnan jäsenten (oikeammin sanoen hinnoittajien) mieltä eivät kiusanneet epäilyt voittajan määrittelemisestä. Sellaiseksi osoittautui rohkea naishenkilö, joka tarjosi eniten kaikista – tuhat sata dollaria. Summa ei ollut suuri, varsinkin jos ottaa huomioon kilpailun tarkoituksen – rahallinen tuki, apu sinfoniaorkesterille. Upporikas Amerikka ei kykene ylläpitämään liittovaltion budjetista Kansallista sinfoniaorkesteria. Olihan se apu kymppi soittajaa kohti. Luultavasti orkesterille lohkesi jotain mainoskohustakin. Sitä miten konsertti meni emme tiedä. Mutta eihän se ole niin tärkeääkään. Pääasia, että saimme havainnollisen kuvan siitä, mitä on luomistyön vapaus amerikkalaisittain.

Kyllä kai niitä löytyy muualtakin yhtä uhkarohkeiden "kilpailujen" yritteliäitä järjestäjiä kuin Yhdysvalloistakin, löytyy myös muutama sata "luomistyön" kutkun riivaamia hassuja, joilta puuttuu tyyten vähänkään kehittynyt esteettinen maku, mutta jotka ovat turhamaisia toiveita täynnään ja joilla on kadehdittava läpäisyvoima. Tärkeää on muu, sillä kuten tuli jo sanottua, oleellisinta ei ole niinkään se, ehdotetaanko mauttomuutta ja matalahenkisyyttä, vaan paljon tärkeämpää on, otetaanko se

vastaan ja ruvetaanko sitä käyttämään. Tosiasia jää tosiasiaksi ja tällä uudella huvinäytäntökilpailulla NBC:n revyyllä, jota itse sen tuottaja nimitti "musertavaksi hyökkäykseksi tervettä järkeä vastaan", on niin kuin monilla muillakin mauttomilla lähetyksillä menestystä amerikkalaisten televisiokatsojien keskuudessa. "Purukumia silmiä varten", näin amerikkalaiset itse nimittävät kaupallista televisiotaan, joka toimittaa runsaasti tämäntapaista hylkytavaraa.

Sellaisia esimerkkejä on paljon, jotka vahvistavat tämän näytäntöjen tason ja yleisön vaatimusten masentavan yhtäpitävyyden. Mutta tämä keskinäinen yhteys ei liene kuitenkaan niin yksinkertainen, kuin se voi ensi silmäykseltä näyttää, ja joka tapauksessa se ei rajoitu kysynnän ja tarjonnan samuuteen, jonkinlaiseen henkisen kulttuurin kuluttajien ja niiden, jotka sitä (tässä tapauksessa tarkemmin sanoen – sen korviketta) tuottavat, väliseen sopusuhtaiseen tyydytykseen. Voidaksemme oikein päästä selville todellisesta eikä vain tosiasioiden vahvistamasta, mutta eräiden näiden tosiasioiden hämäämästä asioiden tilasta, meidän on kajottava "massataiteen", "massakulttuurin" fenomeeniin, jonka valossa "luomistyön vapauden" ongelma esittäytyy sangen omalaatuisessa muodossa.

Massakulttuurin oppineet teoreetikot yhdessä kaikkein vulgaarimpien porvarillisen maailman henkisten standardien saarnaajien kanssa väittävät, että ns. joukkoihminen, kadun ihminen ei pysty ymmärtämään todellisen taiteen yleviä esteettisiä arvoja. Hänen, joukkojen edustajan on paljon sopivampi käyttää yksinkertaistettuja standardisoituja "taiteellisia" sarjatuotteita. Juuri tällaisia tuotteita syytää henkisille markkinoille Lännen mahtava massakulttuurin teollisuus: halpa-arvoista luettavaa, trillereitä ampumisineen, takaa-ajoineen ja halpahintaista erotiikkaa, upeita ja mauttomia show-näytäntöjä, kor-

via särkevää pop-musiikkia, aikuisten ihmisten lapsentajunnalle tarkoitettuja loputtomia comicsia ja julkista pornografiaa. Tämä toisarvoinen, vulgaari, turmeltunut ja samalla Lännessä tunnustettu äärimmäisen välttämätön "kulttuuri" on vielä yksi porvarillisen yhteiskunnan yleisen rappion hypostaasi, vielä yksi todiste kapitalismin epähumaanisesta olemuksesta.

Kapitalismi ei tietenkään olisi kapitalismi, ellei se lohduttaisi itseään hetkellisellä toiveella sovittaa sovittamaton, ikuistaa vallitsevat suhteet ja tavat, ellei se pyrkisi hinnalla millä tahansa säilyttämään herruutensa. Tätä varten on alistettava valtaansa ihminen, vallattava hänen tunteensa, herätteensä ja ajatuksensa, – taltutettava ihmisyksilö. Kapitalismi tarvitsee 1900-luvun viimeisellä neljänneksellä ihmisen, jonka katsomukset, tarpeet ja pyrkimykset ovat ohjelmoituja etukäteen suuren bisneksen etujen mukaisesti. Ihmisen, joka on sopeutunut nykyisessä porvarillisessa yhteiskunnassa vallitseviin elämänmuotoihin, joka näkee elämäntarkoituksen hänelle ulottuvillaan olevissa nautinnoissa, kulutuksessa, joka varoo kiihottajia, "punaisia" ja joka kaikin tavoin kaihtaa yhteiskunnallisia konflikteja ja poliittista taistelua. Ihmisen tulee olla kuuliainen, rauhallinen, helposti hallittava – sanalla sanoen ihanteellinen kapitalistisen järjestelmän orja tai joustavampaa, länsimaista terminologiaa käyttäen "kulutusyhteiskunnan" mallikelpoinen jäsen.

Asian moraalinen puoli ei tämän yhteiskunnan isäntiä paljoa huolestuta. Ja voidaan sanoa, että 1800-luvun englantilaisen porvarillisen taloustieteilijän ja filosofin John Stuart Millin kuuluisan sanonnan "parempi olla tyydyttämätön ihminen kuin tyydytetty sika" nämä ovat kääntäneet nurinpäin. Nykyaikainen kapitalismi, joka on hankkinut rikkaan kokemuksen ihmisten aineellisten ja henkisten tarpeiden manipuloinnissa, luottaa kaksijalkaisten ihmisten lauman tyytyväiseen röhkimiseen kiitollisena yksinkertaisesta ravinnosta ja elämästään ummehtuneessa konformistisessa rauhallisuudessa.

Sellainen koneisto, jonka avulla ihminen mukautetaan "kulutusyhteiskunnan" normeihin, muutetaan konformisti-kuluttajaksi, jonka rajoittuneen sosiaalisen näköpiirin on määrännyt pikkuporvarillis-individualistinen maailmankuva, on nykyisessä kapitalistisessa maailmassa muokattu aika huolellisesti. Ja yhdellä ensimmäisistä paikoista tässä porvarillisten sieluinsinöörien kehittelemässä kesyttelyn teknologiassa on surullisen kuuluisa "massakulttuuri". Itse tällä yhdyssanalla on ilmeinen sivumaku. Kaikesta demagogisuudestaan huolimatta se eittämättä heijastaa, ilmentää kaksimielisen luonteensa ja sen sävyssä on vihjaus johonkin toisarvoiseen kulttuuriin, joka on muka ainoastaan laajojen massojen ymmärrettävissä. Näin perustellaan tosikulttuurin, ihmiskunnan kehityksensä aikana kartuttamien todellisten kulttuuriarvojen vaihtaminen johonkin korvikkeeseen, niihin halpa-arvoisiin henkisen elämän vastikkeisiin, joista jo edellä oli puhe. Porvarilliset ideologit löytävät lisätodisteita ihmisen vastaanottokyvyn erikoisuuksista, jotka joukkotasolla voidaan muka pelkistää laiskan, kehittymättömän intellektin yksinkertaisiksi alkeellisiksi emootioiksi.

Mutta tämän väitteen valhetta ei lainkaan ole yksinkertaista kumota. Miljoonat ihmiset ovat porvarillisessa Lännessä vakituisia massakulttuurin, vakiintuneiden kaupallisten standardien mukaan valmistettujen kirjojen, filmien, näytelmien ja televisiolähetysten kuluttajia. Niiltä vaaditaan vain yhtä, että ne olisivat kiinnostavia eivätkä kaipaisi minkäänlaisia aivoponnistuksia. Kas niitä ihmiset tarvitsevat, sanovat massakulttuurin liikemiehet syytäessään henkisille markkinoille tätä hylkytavaraa, jolla tosiaan-

kin on kysyntää. – Me vain tyydytämme ostajien tarpeet...

Huviteollisuudella rikastuvien liikemiesten "harmaaseen massaan" kohdistama halveksunta vastaa täydellisesti heidän suhdettaan kulttuuriin yleensä ja myös tämän kulttuurin luojahahmoon, taiteilijaan, hänen vaatimuksiinsa taiteellisen ilmaisun vapaudesta. Vaikuttaa ikään kuin vapaus olisi olemassa, mutta kysyntä markkinoilla sanelee omansa... Näin ei taaskaan lankea vastuullisuus toisluokkaisen korvikekulttuurin olemassaolosta niille, jotka ovat taloudellisesti ja ideologisesti kiinnostuneita näiden toisluokkaisten tuotteiden joukkolevikistä, niille, jotka ovat voiton vuoksi valmiit heittämään mitkä ilmeiset tosiasiat tahansa, mitkä siveysnormit hyvänsä joukkojen, mutta ei periaatteettomien impressaarien ja riistoyhdistysten päälle.

Liikemiehet pitävät laajoille joukoille tarkoitettua taidetta eräänlaisena henkisenä laajan kulutuksen tuotteena, tavarana, jolla on merkitystä vain sikäli kuin sillä on kaupallista arvoa ja se voi tuottaa voittoa. Tämä kyyninen suhde on saanut selvimmän ilmaisunsa massakulttuurin fenomeenissa, joka on hahmottunut "klassiseen" muotoonsa sodanjälkeisinä vuosina. Jo yli puolivuosisataa sitten huomattava neuvostokulttuurin toimihenkilö A. V. Lunatšarski pani tämän luonteenomaisen erikoisuuden merkille: "Kapitalisti on valmis hauskuttamaan, jos se tuottaa hänelle tuloja; hän tekee sen yhtä uutterasti kuin myy minkä tavaran tahansa, kuin myrkyttää joukkoja alkoholilla."

Kyseen ollen siitä roolista, minkä kapitalismi antaa viihdekulttuurille, tämä puoli asiasta tulee etualalle. Olisi naiivia ajatella, että matalahenkiset massakulttuurin tuotteet olisivat tarkoitetut vain viihdettä varten, ihmisen hauskuttamiseksi, hänen mieluisan, hieman hermoja kutittavan ajanvietetarpeen

tyydyttämiseksi. Kiinnostavuus on vain ulkonainen, kaupallisesti edullinen puoli; sen tehtävänä on houkutella ja sen vuoksi se asetetaankin näytteille.

Mutta on toinenkin, pintapuoliselta silmäykseltä peitetty, paljon oleellisempi porvarillisen massakulttuurin tehtävä. Sen tärkeimpänä, määräävänä tarkoituksena, sen "ylitehtävänä" on miljoonien ihmisten huomion kääntäminen pois todellisuudesta, nykyisessä porvarillisessa yhteiskunnassa asuvien ihmisten eteen nousevista todellisista ongelmista ja järkähtämättömistä kysymyksistä. Tällä ohjelmalla on myös "positiivinen" puoli: ei vain yksinkertaisesti kääntää ihmistä pois olemassaolevien jokapäiväisten huolien ja rasitusten ilmapiiristä, vaan vajottaa hänet tosiasioita hyljeksivään ja porvarillisen elämäntavan mitättömyyttä kaunistelevaan kuvitteelliseen maailmaan. Juuri huvittavuuden on vääristeltävä, tehtävä olemattomaksi taiteen tärkein yhteiskunnallinen tehtävä, jonka Marx määritteli, että se on maailman henkisen ja käytännöllisen tiedostamisen tehtävä. Tästä on porvarillisen kulttuurin käytäntö hirveän kaukana.

Sen tehtävänä ei lainkaan ole maailman tiedostaminen, todellisuuden taiteellinen tulkinta, vaan sen tehtäväksi julistetaan nykyaikaisten myyttien luominen. Ja "tieteellisenä" tukena tässä ovat loputtomasti uudistuvat, modernisoituvat Freudin järkeilyt; Freud nimittäin johtaa myyttien, harhakuvien, "tyydytyksen vastikkeiden" välttämättömyyden "joukkosielun" ominaisuuksista, siitä teesistä, että joukoilla on luonnollinen vetovoima irrationalismiin. Freudin nykyisten "seuraajien" suorittama hänen postulaattiensa modernisointi rajoittuu alitajunnallisen ja nautinnon himon absolutisointiin, vaistojen kaikkivallan vakiintumiseen, he hylkäävät tarpeettomana Freudin aran toivon ihmisen parantamisesta, sosiaalisten mätähaavojen lääkitsemisen mahdolli-

suudesta. Tällaisin perustein voi vaikka mitä henkistä myrkkyä antaa joukoille "sosiaalisena tilauksena". Muistettakoon vielä televisioverkkojen omistajien mieliaforismi: me näytämme televisiokatsojalle vain sitä mitä hän haluaa nähdä...

Porvarillisen massakulttuurin taantumuksellinen ideologinen suuntaus käy näin muodoin ilmeiseksi, vaikka sen tuotteiden joukossa onkin perin matalahenkisten, turmelukseen viettelevien ja jopa kommunisminvastaisten, neuvostovastaisten lähetysten, romaanien ja filmien rinnalla myös suhteellisen "viattomia" tuotteita. Tällainen huippupainoksina ilmestyvien ja mahdollisimman suuret joukot mukaansatempaavien massakulttuurin tuotteiden suuntaus ilmeni erittäin selvästi imperialismin vaaliman "kylmän sodan" vuosina. Ei ole sattuma, että länsimaisten, varsinkin englantilaisten ja amerikkalaisten roskaromaanien, seikkailufilmien ja televisio-ohjelmien lempijuoneksi tuona aikana tuli kuuluisan James Bondin tapaisten tavoittamattomien yli-ihmisten seikkailut, jotka ajavat takaa joitakin "kommunistiagentteja" ja vielä paremmin – viekoittelevia "punaisia vakoilijattaria".

Samalla tässä korvikekirjallisuudessa, tässä korviketaiteessa mainostetaan kaikin keinoin länsimaista elämänmuotoa. Ja kaikkeen siihen on sekoitettu vahvasti erotiikkaa ja väkivaltaa. Kuvia hämmästyttävistä nujakoista, sadistisista murhista esitetään sekä laajalla elokuvakankaalla että television kuvaruudussa äärimmäisen naturalistisesti, seikkaperäisesti: katsoja ja lukija perehdytetään itse raakamaisuuden teknologiaan. Ja tämän joukoille tarkoitetun toisluokkaisen taiteen "avomielisyys" julistetaan suureksi edistykselliseksi saavutukseksi; lukija, katsoja ja kuulija on muka vapaa ihminen ja hänellä "on oikeus tietää kaikki", mikä inhottavuus tahansa.

Huomattavat länsimaiset pedagogit, lääkärit ja psykologit ovat todenneet tällaisen kaiken sallitun esiintymisen turmiolliset seuraukset, etenkin lapsille ja nuorisolle tarkoitetuissa elokuvissa ja televisiolähetyksissä, piirustetuissa comics sarjakuvissa. He ovat panneet merkille tällaisen informaation johtavan varhaiseen kehitykseen ja samalla mielikuvituksen köyhyyteen, myös hermohäiriöihin ja masennustilaan 10-12-vuotiailla lapsilla. Amerikkalaisia järkytti New York Times'issa julkaistu pikkutytön Gay Millerin Prinstonista Valkoiseen taloon lähettämä kirje: "Minä olen yhdeksänvuotias, Gay kirjoitti USA:n presidentille, enkä ehkä ymmärrä televisiota. Mutta haluan kuitenkin sanoa, että eräät niistä ohjelmista, joita olen nähnyt, ovat suorastaan kauheita. Kun katson niitä, on kaikki hyvin, mutta sitten, herra paratkoon!.. Minulla alkoivat aistiharhat, minua ahdistelevat hirveät hämähäkit, elävät muumiot ja muut painajaiset" [1].

On tunnustettava: nykyisessä porvarillisessa yhteiskunnassa ihmisen on vaikea vastustaa massakulttuurin hillitöntä painostusta, joka päivästä toiseen uskottelee, että maailma on sellainen kuin se on eikä pidä yrittää muuttaa sitä; menestys seuraa voimakkaita, menestyksen, rahan vuoksi voi tehdä mitä tahansa; sääli ja myötätunto heikkoja kohtaan on ennakkoluuloa. Ihmisen on vaikea asennoitua myös sosialismin parjauksen sameissa vesissä, päästä selville siitä valheesta, josta on kudottu länsimaista lukijaa ja katsojaa pelottelevat halpa-arvoisen kirjallisuuden ja provokatoristen televisiolähetysten kaavamaiset juonet. Massakulttuurin tuotteiden tarkoituksenmukainen hyväksikäyttö erikoisesti sellaisten joukkotiedotusvälineiden avulla kuin elokuva

[1] Ježi Teplits. "Elokuva ja televisio USA:ssa", M., 1966, s. 88-89.

ja televisio tekee tästä muokattavasta ihmisestä uhrin. Useimmissa tapauksissa turvattoman uhrin.

"Kurista! Kurista ne, kurista jokainen psykopaatti, jokainen kurja rosvo, jokainen auttamaton vanki, jokainen ryökäle, et erehdy, se on joko sutenööri tai varastetun kätkijä. Kurista jokainen kulkuri, jokainen pikkuvaras, ota häntä kurkusta, kurista taskuvaras, lyö häntä turpaan! Lyö verille! Ei maksa sääliä... Älä kursaile, jos ne pyytävät armoa, – lyö! Jos ne tapaavat sinut kadulla, jos kysyvät sinulta: paljonko kello on? – syytä yhteiskunnallisen järjestyksen rikkomisesta tai jostain muusta. Jos ne rohkenevat aivastaa metrossa, lyö leuka sijoiltaan. Lyö niin että jää märkä jälki jäljelle ja sano hyvästiksi: tämä on Kojakin kieltä!" [1]

Tämä voimallinen sanaryöppy, jossa on käytetty New Yorkin kurjaliston korttelien slangia, kuuluu CBS kanavia myöten ainakin kerran viikossa kaikkein kaupallisimpaan ilta-aikaan koko Amerikkaan lähetettävän uuden televisio-ohjelman pääsankarille. Sankarin nimi on Theo Kojak, hän on "peloton ja moitteeton" poliisiluutnantti, joka ei epäröi ja ampuu varmasti ja tarkkaan, kaikkien kauhu, jotka hänen tielleen sattuvat, uusi superman, joka tosiasiassa on tullut melko kuluneen James Bondin, surullisen kuuluisan "agentti-007" tilalle.

Amerikkalaisen televisiokatsojan uuden "ajatusten valtiaan" on ilmentänyt Telli Savalas, mies, jolla on entisen nyrkkeilijän vartalo, pää ajeltu paljaaksi, leveät, rumat kasvot, läpitunkeva katse ja lihanhimoinen hymy. Luutnantti Kojakin ja tämän roolin esittäjä on saanut jopa amerikkalaisittainkin ennenkuulumattoman maineen Yhdysvalloissa ja koko maailmassa; vuoden 1976 viimeisinä kuukausina hänestä tuli todella kaikkein suosituin kaupallisen television henkilö, ja tämä ohjelma on eniten ulkomaille viety amerikkalainen viihdelähetys: sitä esitetään yli seitsemänkymmenen maan televisiossa.

[1] "News week", Aug. 16, 1976, s. 36.

Ihastuksesta läkähtymäisillään News Week'in kirjeenvaihtaja Clifford May huudahtaa viikkolehden sivuilla: vihdoinkin televisio on saanut oman yleismaailmallisen supertähtensä! Ihailijat Länsi-Euroopan, Aasian ja Afrikan maissa (mm. myös kruunatut henkilöt) kärsimättöminä odottavat, milloin kuvaruutuun ilmestyy uusi sarja, kirjeenvaihtaja sanoo. He pitävät paitoja, joihin on kuvattu hänen symbolinsa, koristavat hänen nimellään autonsa, he imeksivät karamelleja, joista Savalas pitää, he seuraavat joukkona perässä, mihin hän menee. Mutta amerikkalaista sanomalehtimiestä, viikkolehden pääkirjoituksen kirjoittajaa hellytti eniten se seikka, että superman-etsivää alkoivat jäljitellä Chilen verisen diktaattorin Pinochetin poliisit. "Nyt he imeksivät vain kojakin karamelleja seistessään vartiopaikallaan", May ihasteli.

Koska kohtalo oli tehnyt Telli Savalasista televisiotähden n:o 1, ei kenelläkään ollut oikeutta epäillä hänen taiteellisia ja inhimillisiä yliarvojaan. Ei kukaan, ei myöskään "vapaa sanomalehdistö" ja katsomuksiltaan ja mielipiteiltään "riippumattomat" arvostelijat. Lontoolaisen Daily Mail -lehden, joka oli kerran rohjennut antaa epäkanonisen arvion uuden epäjumalan näyttelemisestä ja elämäntavasta, oli omaksuttava tämä selviö liiemman kerran. Telli Savalasin reaktio oli ylietsivä Kojakin arvoinen. Televisiotähti riensi Lontooseen, ryntäsi oikeuteen ja... voitti prosessin, joka tuomitsi toimituksen maksamaan 60 000 dollaria maineen loukkaamisen tuottaman vahingon kattamiseksi.

Kojakin ihmeteltävän suosion fenomeeni ehkä ansaitsee erittelyn. Kuvaavaa on, että tällä kertaa vastasi kuvaruudun tavallinen julma ja armoton etsivä poliisi eikä vakoilija, yliurkkija tai hyväonninen

reilu gangsteri. Se on ajanmerkki. Yhä kasvavan väkivallan aallon valtaama, katua, yötä, vastaantulijaa pelkäävä, peloteltu "tavallinen amerikkalainen" alkaa tuntea sellaisen voimamiehen ja poliisin patukan kaipuuta, joka saisi järjestyksen tähän hulluun elämään. Tätä alitajunnallista tunnetilaa on niiden taantumuksellisten oikeistovoimien varsin edullista kannustaa ja vaalia, jotka näkevät mahdollisuuden "pelastaa Amerikan", se on ennenkaikkea säilyttää täydellisen henkisen ja rahavallan niiden miljoonien ihmisten häikäilemättömän ja säälimättömän "aivopesun avulla", joiden osana on kuuliainen alistuminen monopolien tahtoon ja ainoana kannustavana intohimona – kulutus.

Sen vuoksi muuten Kojak -sarjan jännitysfilmeissä niin kuin opetuslähetyksissä esiintyy usein lainauksia Amerikan perustuslaista ja lakikirjasta. Vallanpitäjät ovat äärimmäisen kiinnostuneita sekä tukemaan tätä amerikkalaisia piinaavaa ajatusta kotirauhan saavuttamisesta vihdoinkin, että spekuloimaan esi-isien, USA:n perustajien kustannuksella "amerikkalaisen demokratian" suurten arvojen suhteen.

VÄKIVALTAINEN BISNES

Väkivaltaa, väkivaltaa, väkivaltaa... USA:n elintärkeiden ongelmien joukossa tämä on melkein tärkein. Sosiologit, jotka rakentavat ensivuoroisten ongelmien hierarkista asteikkoa, rinnastavat väkivallan ja julmuuden sellaisten verta vuotavien maailman mätäpaiseiden kanssa kuin "vapaa yritteliäisyys", kuin työttömyys ja inflaatio. Tämä tuntuu erikoisesti isoissa amerikkalaisissa kaupungeissa, Atlantin ja Tyynen valtameren rannikoilla, USA:n tiheimmin asutuilla seuduilla.

Ryöstöt, väkivallanteot, murhat, itsemurhat, tuhopolttoja muistuttavat tulipalot, pankki- ja apteekkiryöstöt, erilaiset rikokset ovat muodostuneet amerikkalaisen elämän arkipäiviksi. New Yorkissa, Washingtonissa, Chicagossa, Philadelphiassa ja monilla alueilla eivät ihmiset uskalla mennä pimeän tullen ulos. Aarniometsä? Kyllä, yhdistäkää tämä kaikki vaimentumattomiin rotuselkkauksiin, työttömyyden synnyttämiin ongelmiin, sydämettömiin talonomistajiin, jotka korottavat hintoja ja tuomitsevat köyhät kodittomaan olemassaoloon. Lisätkää tähän yleinen narkomania ja alkoholismi, vanhempien ja lasten yhteisymmärryksen katoaminen ja keskenkasvuisten joukkomittainen poistuminen kotoa, lapsirikollisuuden kasvu...

Rikollisuudet eivät häviä amerikkalaisten sanoma- ja aikakauslehtien sivuilta, television kuvaruuduilta eivätkä tunniksikaan jätä radiota. USA:n joukkotiedoitusvälineillä on omat käsityksensä tämän tai tuon uutisen tärkeydestä ja arvosta. Rikos, erikoisen "huomattava" verinen rikos noteerataan siinä ensimmäisen luokan mukaan. Sanomalehdet saattavat olla tiedottamatta suuresta tieteellisestä löydöstä, tuhansien työttömien erottamisesta, lahjakkaan tekijän runokokoelman ilmestymisestä (ellei kustantaja raota kukkaroa mainosta varten); ei mitään tällaista näe myöskään televisiokamera. Mutta pankkiryöstö tai hyökkäys muodissa olevan elokuvatähden kimppuun kerrotaan seikkaperäisesti, nautiskellen ja "maalauksellisin" yksityiskohdin.

Ei "rakkaudesta taiteeseen", vaan etua silmällä pitäen. Kaikki hermoja kutittava, kaikki uteliaisuutta herättävä, henkeä salpaava kokoaa televisioiden ääreen sen ihmisjoukon, joka on niin toivottu tavaroitaan mainostaville firmoille. Eivätkä ne hävenneet asettaa mainosrullille edes suoraa reportaasia Robert

Kennedyn murhasta puhumattakaan "tavallisimmista" rikosaiheista...

Mutta television kuvaruutu on kuin bumerangi. Rikollisuus kuvaruudussa kasvaa nykyään amerikkalaisessa yhteiskunnassa vakavaksi, ihmisiä huolestuttavaksi ongelmaksi. Toisaalta näyttää niin kuin televisio ei karttaisi yhteiskunnallista velvollisuuttaan – valaista oikein konkreettista tilannetta, informoida väkivallan riehunnasta maassa, yhteiskuntaa uhkaavan rikollisuuden kasvusta, raakoihin, mitään kaihtamattomiin rosvojoukkoihin lyöttäytyvien keskenkasvuisten hillittömyydestä.

Mutta tällaisten aiheiden vaikutus on vallan kavala. Alituinen rikollisuuksien, niiden veristen uhrien, rikoksellisten takaa-ajon ja vangitsemisen, poliisin rankaisutoimenpiteiden, kivun ja raivon väristämien kasvojen näyttäminen vioittaa television katsojien psyykeä, ja sitten, niin kuin psykologit sanovat, vähitellen tylsyttää havaintokykyä, surkastuttaa myötäelämisen kyvyn, loogisesti väistämättömän myötätunnon uhria kohtaan, hävittää kaikki ihmisen normaalit, luonnolliset inhimilliset tunteet. On hyvin tunnettua myös väkivaltakohtausten välitön vaikutus ihmisten käyttäytymiseen, etenkin epävakaisiin ja psyykkisesti herkkiin yksilöihin, samoin keskenkasvuisiin, jotka matkivat televisiokuvaruudun "sankareita", jotka joutuvat verisen salapoliisi "romantiikan" lumoihin.

Minkä sille teet, televisioyhtiöiden johtajat murehtivat, yleisö haluaa tietää tämänkaltaisista tapahtumista, ja me emme voi kieltää siltä tätä... Tämä todiste on niitä, josta on tapa puhua ironisesti hymyillen, – eihän siihen muka koko totuus sisälly. Tosiaankin, miksi sitten kun uutisfilmejä on niin runsaasti, televisio lisää niihin aikamoisen määrän esityksiä, näytelmiä ja filmejä, jotka kuvaavat samaa väkivaltaa ja julmuutta, samoja gangsterien ja supermanien verisiä "urotöitä".

Kuten on jo sanottu, päätä huimaavat jutut takaa-ajoineen, kahakoineen, kiristyksineen, piinauksineen ja muine liukutyönä valmistettavine jännityskuvineen keräävät laajat katsomot, mutta totta on sekin, että tässä tapauksessa monilukuinen katsoja toimii periaatteen mukaan "ota mitä annetaan". Enemmänkin, juuri tämä tavallinen katsoja, jonka alkeellisiin henkisiin vaatimuksiin niin usein viitataan televisiojohtajien kodikkaissa työhuoneissa, siellä missä määrätään televisioverkon ohjelmapolitiikka, tämä tavallinen katsoja ei tunne erikoista ihastusta niiden ohjelmien suhteen, joita on pakotettu katsomaan valinnan puutteessa.

Valinnan puutteeseen sisältyykin arvoitus tiettyjen ohjelmien huippukuulijakunnan fenomenista. Harrisin tutkimusfirman suorittama analyyttinen kysely osoitti, että vaikka yli puolet kaikista kysellyistä televisiokatsojista vakituisesti seuraavat jännitys- ja villin Lännen elokuvia, valtaosa heistä on sitä mieltä, että tällaisia lähetyksiä pitäisi olla vähemmän. Eikä ihmekään: amerikkalainen televisiokatsoja on sanan täydessä merkityksessä liikaruokittu väkivallalla. Näin ei ole ainoastaan television kuvaruudussa. USA:n elokuvavuokraamo totesi, että vuonna 1976–77 laski sellaisissa elokuvateattereissa käynti, jotka esittävät gangsteri-trillereitä ja kauhufilmejä. Se ei vielä merkitse, että amerikkalaisilla on kehittynyt tietoinen kielteinen suhde tämäntapaiseen "henkiseen" ruokaan, mutta kiinnostuksen lasku siihen on havaittavissa.

Yhteenvetoselostuksen tekijät tulivat seuraavaan johtopäätökseen, jonka he julkaisivat Pennsylvanian yliopiston Annenbergin tietoliikennekoulun suorittaman iltaviihdeohjelmien tutkimuksen jälkeen: "Ohjelman laatijat tuntevat lähetysten repäisevyyden

kohottamisen tarvetta saadakseen yleisön huomion puolelleen ja säilyttääksen sen, ja sen vuoksi kuulijakuntaa totutetaan yhä julmempiin väkivallan muotoihin. Koittaa kyllääntyminen ja se, jota tänään pidetään julmana, vaikuttaa huomenna mauttomalta. ...Väkivaltaa esitetään siinä tai tässä muodossa kymmenestä lähetyksestä kahdeksan kertaa. Keskimäärin tuli lähetystä kohti viisi väkivallankohtausta (tämä luku vaihteli 3:sta komedioissa 7:ään piirrosfilmeissä tai draamoissa) tai seitsemän tunnin lähetystä kohti (5:stä komedioissa 24:ään piirrosfilmeissä). Yleensä väkivalta muodosti lähetyksen erottamattoman osan."

Nykyään USA:ssa ajatellaan sitäkin, että dokumentaarisissa uutislähetyksissä ja viihdeohjelmissa olevien rikosaiheiden runsauden tuloksena katsoja lakkaa tuntemasta reaalisten aseellisten hyökkäysten, ryöstöjen ja murhien koko kauheutta. "Televisiokatsojat erottavat yhä vähemmän keksityn väkivallan dokumentaarisesta, reaalisen kuvitellusta", sanotaan Annenbergin tietoliikennekoulun selostuksessa. "Oli vaikea uskoa Kennedyn murhan tai Vietnamin ankaran sodan reaalisuuteen, mutta toisaalta nämä kaikki tapahtumat ovat samanlaisia kuin kaksi marjaa niiden kanssa, joita televisiossa näytetään joka ilta. Väkivalta tulee televisionäytelmissä yhä realistisemmaksi ja väkivalta dokumentaarisissa uutislähetyksissä yhä enemmän kuvitelmaa muistuttavaksi ja siksi ne tajunnassa sulautuvat yhteen." [1]

Sosiologit, pedagogit ja julkisuuden toimihenkilöt lausuvat yhä useammin ajatuksen joukkotiedotusvälineiden moraalisesta vastuullisuudesta, väkivalta-aiheen kontrolloimattoman, kaikki rajat ylittäneen, häikäilemättömän kaupallisen hyväksikäytön sallimattomuudesta sanomalehdistössä, radiossa ja televisiossa. Lähes kuusi tuhatta televisio- ja radioaseman omistajaa yhdistävän Kansallisen yhtymän johto Washingtonissa huolestuneena rikosaiheiden ylivallasta Länsirannikon televisioasemien lähetyksissä suositteli vaikka edes kahden tunnin ajan klo 7:n ja 9:n välillä illalla annettavaksi vain erikoisesti valittuja väkivaltakohtauksista vapaita ns. perheohjelmia.

[1] The Television World of Violence — in Mass Media & Violence, Washington, D. C., U. S., government Printing House, 1969.

Tämä enemmän kuin vaatimaton suositus nosti televisiotuottajien ja Hollywoodin skenaristien suuttumuksen myrskyn. Nämä antoivat asian oikeuteen julistaen, että tämä on ennenkuulumaton hyökkäys luomistyön vapautta ja yrittäjänvapautta vastaan. Ja tämä kuten tunnettua on Amerikan demokratian pyhimmistä pyhin laki.

USA:ssa voidaan nykyään kuulla hyvinkin arvovaltaisia mielipiteitä, jotka kehottavat olemaan antamatta suurta merkitystä väkivaltakohtausten esittämiselle elokuvissa ja televisiossa. Näiden suopean huolettomien mielipiteiden sisältö on se, ettei muka raakuuden ja julmuuden esitystä saa samastaa väkivallan propagandan kanssa, eikä muka pidä ajatella, että äärimmilleen jännityksellä, rikollisuudella ja sadismilla kyllästetyt televisio- ja elokuvaohjelmat myötävaikuttaisivat rikollisuuden kasvuun maassa.

Ja tämä monilukuisista kauhistuttavista tosiasioista huolimatta. Bostonissa esimerkiksi poliisi pidätti kuusi keskenkasvuista poikaa, jotka hyökkäsivät naiskuljettajan päälle, joka kantoi bensiinikanisteria autoa varten. He pakottivat naisen valamaan itsensä tällä bensiinillä ja sitten raapaisivat tulitikun. Hyökkäyksen uhri kuoli sairaalassa. Ja nuoret murhaajat kertoivat poliisille, että he olivat edellisenä päivänä nähneet televisiossa lähetetyn trillerin, jossa ryhmä alaikäisiä harjoitti ilkivaltaa koditto-malle orvolle ja sitten poltti hänet. Filmi miellyt-

ti kovin heitä. Yhä useammin on havaittavissa, että alkavat rikolliset ovat omaksuneet niiden tai näiden rikosten luonteen ja menetelmät suoraan televisioruudun uudesta trilleristä. Miten usein sen on huomannut poliisi tai ne ovat itse sen tunnustaneet kuulustelussa.

Tätä eivät kuitenkaan halua tunnustaa ihmiset, jotka ovat vastuullisia joukkotiedotusvälineistä. Sitä vastoin ei ole puutetta rohkeista artikkeleista ja tiedemiesten teoksista, jotka pohtivat ristiin rastiin rikollisuutta synnyttäviä syitä ja elokuvafilmien ja television kuvaruudun "hypoteettista vastuullisuutta". Millä kaikella USA:ssa yritetäänkään selittää kotimaisen television ja elokuvan kiintymys väkivaltaan, moraalittomuuteen ja julmuuteen. Liikkeelle päästetään sekä syvämietteiset järkeilyt tieteellis-teknisestä edistyksestä ja sen vaikutuksesta elämäntapaan, arvokäsitteisiin ja nykyajan ihmisen psyykeen että ainaiset viittaukset ihmisen luontaiseen julmuuteen ja aggressiivisuuteen.

Amerikkalainen senaattori John Pastore, joka kuuluu yhteen väkivaltaongelmaa USA:n televisiossa tutkivaan komissioon, lausui synkästi: "Väkivaltaa on nähtävästi niin kuin rakkauskin ihmiselämän ja sosiaalisen luonteen erottamaton aines ja niin muodoin tärkein televisiodraaman aines. Minä en odota, että väkivaltadraama milloinkaan häviää television kuvaruudusta." [1] Täydentäen senaattoria "TV guide" kirjoitti marraskuussa 1976: "Kenties me olemme väkivaltaan taipuva kansakunta?.." Täsmennys ei ole liikaa. Monet tiedemiehet viittaavat historiallisiin tutkimuksiin, jotka muistuttavat USA:n nykyisen alueen asuttamisen luonteenomaisista erikoisuuksista.

[1] "TV guide". Nov. 6-12, 1976, s. 10.

Julmuuden, väkivallan ja epäinhimillisyyden viesti, joka alkoi intiaaniheimoihin kohdistettujen veristen sortotoimenpiteiden aikana, jatkui orjanomistuksen epopeana villine perinteineen, lynkkauksineen, joka on säilynyt meidän päiviimme saakka Ku Klux Klanin palavina risteinä ja juurtunut rotusuvaitsemattomuudeksi. Tämä käytäntö on tunkeutunut valkoisten amerikkalaisten monien sukupolvien luihin ja ytimiin, eikä tätä perintöä ole lähes kään voitettu vieläkään. Miljoonien nykyisten amerikkalaisten katsomukset, moraali ja heidän ajattelunsakin on myrkytetty rotuennakkoluuloilla ja se usein antaa itsestään tietää väkijoukkoa alkuvoimaisesti organisoivien ja taitavasti johtavien erinäisten yksilöiden hävyttöminä kujeina ja huligaanimaisina tekoina. Tämä synnyttää vastaavasti tiettyä reaktiota niin mustissa ja värillisissä amerikkalaisissa kuin kaikissa henkipatoissa ja "toisluokkaisissa" ihmisissä.

Teoriat, jotka puolustavat väkivallan esittämistä valkokankaalla ja kuvaruudussa, ovat mm. saaneet vakavan "tieteellisen" perustelun Amerikan sosiaalipsykologian edustajan Samour Feshbachin ja psykologian professorin Bruno Bettelheimin teoksissa. Feshbachin ajatusten perustana on väite ihmisen potentiaalisesta taipumuksesta väkivaltaan. Julmuuksilla kyllästettyjen amerikkalaisten elokuva- ja televisio-ohjelmien katsominen "korvaa" Feshbachin mielestä huomattavissa määrin sen, ettei tällaisen väkivallan halun raskauttaman yksilön tarvitse purkaa aggressiivisuuttaan reaalisessa elämässä. Tältä kannalta elokuvafilmien ja televisiolähetysten kaikenlaisilla kauhuilla ja kaameuksilla kyllästämistä edelleenkin on pidettävä suotuisana terapeuttisena ennakkoehkäisynä. Mitä enemmän muka katsoja näkee tappeluja ja väkivaltaa, mitä verisempiä nämä kohtaukset ovat, sitä pikemmin hän vapautuu piinty-

neistä haluistaan, sitä pikemmin hänet valtaa autuus ja sitä rauhallisemmin ja järkevämmin hän tulee käyttäytymään jokapäiväisessä elämässä.

Mutta ei, se ei ole mitään puhdistusta eikä katarsista siinä jalossa mielessä, jonka tälle sanalle jo muinaiset kreikkalaiset antoivat. Tämä kenties on paljon egoistisempi, surkuteltavampi tila, kun hyvin harjoitettujen kauhukuvien hypnotisoima katsoja poistuu elokuvateatterista kadulle tai suljettuaan television ohjelman loputtua tuntee jotain helpotuksen tapaista. Helpotusta jo siitä, että hän on todellisessa elämässä onnistunut välttämään tätä täysin todennäköistä kauheutta.

Ja mitä seikkaperäisemmin, mitä selvemmin, mitä "realistisemmin" ja vihdoin mitä lahjakkaammin tällainen filmi tai tällainen televisiolähetys on tehty, sitä ilmeisempi on myös kammottavan kauhun tunne ja kauan kaivatun helpotuksen tunne. Ja katala poroporvarillinen ajatuspahanen onnesta kuuluu sille – vainoavalle, lyövälle, murhaavalle – voimakkaalle puolelle, joka on aina "oikeassa", aina yläpuolella ja aina voitolla.

Tämäntapainen vaikutus saavutetaan yksinkertaisesti: kiinni saatu rikollinen, rangaistu ilkimys kuvataan melkein aina sellaiseksi, että television katsoja ei samasta itseään sen kanssa; hänelle on paljon läheisempi jalomielinen cowboy, tarkasti ja varmasti ampuva poliisi – ne, jotka voittavat. Sitä paitsi tuo rikoksentekijä on usein – ilmeisesti ulkomaalainen; yhä useammin tällaisissa filmeissä ja lähetyksissä ilmaantuu etualalle poliittinen motiivi, ja siinä tapauksessa annetaan tietää, että rikollinen on "punainen". Ja jos kerran asia on näin, jos kerran koetun järkytyksen jälkeen seuraa hermojännityksen laukeaminen, jos kerran koittaa helpotus, jos kerran päälle päätteeksi amerikkalaiset voittavat ja

vierasmaalaiset tulevat häväistyksi, niin siinä onkin perusta koota yhä uusia ja yhä hiotuimpia kamaluuksia ja mielettömämpiä rikoksia elokuvafilmeihin ja televisiolähetyksiin.

Tällaisen logiikan avulla voidaan nähtävästi puolustaa myös sitä seksin hurjastelua, joka on vallalla USA:n elokuvien valkokankaalla ja joka hiljalleen, varovaisesti tunkeutuu televisioonkin. On oletettava, että tässä meille ruvetaan todistelemaan, että nähtyään tarpeeksi ruokottomia pornofilmejä katsoja "vahvistaa" kovasti siveyttään...

Mutta ajat muuttuvat, katsoja vähitellen kääntää selkänsä ns. kassatrillereille. Vieläpä sellainenkin kovasti mainostettu ylijättiläinen kuin King Kong, filmi hirveän isosta gorillasta, joka terrorisoi New Yorkia... yksipuolisen rakkauden vuoksi vaaleaihoiseen kaunottareen, ei vastannut sille asetettuja toiveita. Tuottajat töin tuskin pelastuivat finanssivararikosta. Hollywoodin uusi kriisikö? Se on mahdollista. Joka tapauksessa epävakaa suhdanne, käytettävissä olevien varojen riittämättömyys ja kyllääntyneen katsojan "oikut" ovat pakottaneet yrittäjät etsimään uusia teitä yleisön houkuttelemiseksi.

Yksi viimeisistä tällaisista "uutuuksista" oli nopea ja halpa filmin valmistus erikoisesti 17–25-vuotiaille, jotka olivat niin kuin väitetään, tyytymättömiä siihen, että televisiossa ei ole tarpeeksi paljon sellaisia heitä kiinnostavia ohjelmia, "jotka panisivat kylmät väreet puistattamaan ruumista". Tässäkin on taas suunta otettu – ja se on varsin luonteenomaista – televisioyleisön primitiivisimpien, ellei sanota alhaisimpien makujen ja vaatimusten tyydyttämiseen. "Tämä yleisö ei lainkaan vaadi näytännöiltä korkeita esteettisiä ominaisuuksia", eräs tuottajista ajattelee ääneen. "Se viittaa kintaal-

la intellektuaaliseen tasoon, sille on tärkeää toiminta ja että se karmisi selkäpiitä". [1]

Toimekkaat tuottajat valmistavat kolmessa neljässä viikossa vähimmäiskustannuksin ja ilman kuuluisien näyttelijöiden kutsuun liittyviä pulmallisuuksia uuden kolmasluokkaisen trillerin, joka on yhtä tuottava kuin aikanaan kohua herättäneet Hollywoodin suurfilmit "Kleopatra", "Ben Gur" ym., joiden luomiseen meni vuosia ja kulutettiin kymmeniä miljoonia dollareita. Yhdessä tällaisessa nopeasti leivotussa filmissä "Suuri autovarkaus" on 89 minuutista, minkä filmi kestää, 75 minuuttia hurjaa takaa-ajoa keikkuvissa, putoavissa, kuperkeikkaa heittävissä ja räjähtelevissä autoissa. Toinen filmi – "Koirat" on samantapainen. Sen sisältö ja suurin osa toiminnasta on siinä, että vihaiset susikoirat ja dobermannit raatelevat ihmisiä. Lyhyessä ajassa tämä kirjaimellisesti urinaa ja verta täynnään oleva elokuva toi tuottajalleen, entiselle sirkusjohtajalle Allan Bodoh'lle neljä miljoonaa dollaria puhdasta voittoa. Menestyksen rohkaisemana hän ryhtyi tekemään "jännittävää" Kissat-nimistä elokuvaa.

Aiheet tällaisiin filmeihin saadaan hyvin yksinkertaisesti: on huolellisesti seurattava rikosuutisia ja kaikkia sanomalehdissä julkaistavia uskomattomia ja pahaenteisiä juttuja. Hyvä että tällaisia rikosreportaaseja on sensaatioille kärkkäissä sanomalehdissä vaikka millä mitalla. Sitten on tärkeää keksiä valitsemalleen jutulle naseva nimi. Eräät tuottajat lähettävät asiamiehensä kouluihin ja collegeihin "rustaamaan" tulevalle filmille nimeä. Jos se mielyttää nuorisoa ja herättää uteliaisuutta, palkataan pikakirjoittaja, skenaristit, ohjaajat, näyttelijät ja kuukauden kuluttua filmi ilmestyy valkokankaalle.

[1] "New week". Aug. 1, 1977, s. 46-47.

Kehittymättömälle, mutta jo turmeltuneelle maulle tarkoitettujen ilmeisen primitiivisten tekeleiden joukossa tavataan myös konstikkaampiakin filmejä. Niinpä Rodger Cormanin elokuvayhtiö, joka alkoi kauhufilmeistä ja "kasvoi" moottoripyörillä liikkuvia rosvojoukkoja kuvaaviksi filmeiksi (60-luvulla suosittu liukutyönä valmistettu elokuvasarja, joka sai yleisen "enkelimäisen" nimen: "Villit enkelit", "Perkeleelliset enkelit", "Helvetin enkelit", "Saatanan enkelit" jne.), rikastuu nyt filmeillä, joiden menestys on erikoisen pahaenteistä, kun ottaa huomioon niiden konkreettisen sisällön ja niiden yleisen suuntauksen. Pidättyväisin ilmaisu, jolla tätä USA:n nykyistä elokuvasuuntaa voidaan luonnehtia on – patologinen elokuva.

Tässä suhteessa on Raivotauti-niminen filmi tyypillinen, jonka pääosassa on "pornotähti" (nykyään kuuluu USA:ssa muotiin sellainenkin elokuvatähti) Marilyn Chambers. Sen sankaritar potee vaikeata tautia, joka tarttuu toisiin ihmisiin ja aiheuttaa heissä raskaita houreisia hallusinaatioita ja raivokohtauksia. Tämä nykyään yksi eniten voittoa tuottavista "uuden suunnan" filmeistä koostuu inhottavista patologisista kohtauksista ja episodeista, joissa kuvataan sairastuneiden "sankareiden" raivon- ja vihanpuuskia.

Televisio ja radio eivät halua jäädä jälkeen ja valmistavat myös samanlaisia ohjelmia.

Vaikuttaa niin kuin tämä rikoksien huippunäytelmällisen hyväksikäytön fenomeeni olisikin länsimaisten sosiologien, filosofien, elokuvan- ja televisiontutkijain huomion keskiönä. Monilukuisista tutkimuksista, hypoteeseistä, teorioista ja opinkappaleista ei tunnu olevan puutetta eikä väittelyt tästä aiheesta lopu sanoma- ja aikakauslehtien palstoilla, erilaisissa instituuteissa ja seuroissa. Niihin sisältyy aika lailla katkeruutta, ankaraa erittelyä, tarkkoja ha-

vaintoja ja räikeitä tosiasioita. Mutta heti kohta kun kyseeseen tulee tällaisen tilanteen todellisten syiden paljastaminen, heti kun asia lähenee tilanteen sosiaalista analyysia, tutkijain rohkeus ehtyy ja alkavat kapitalismin alibin etsinnät.

Henkinen turmelus on lyhin tie kapitalismin korkeimman päämäärän saavuttamiseen. Ja se seikka, että tämä prosessi tapahtuu "luomistyön vapauden" ja "kulutuksen vapauden" lipun alla, vain korostaa nykyisen kapitalismin rajatonta ulkokultaisuutta.

"EI VOI ELÄÄ YHTEISKUNNASSA JA OLLA VAPAA YHTEISKUNNASTA" [1]

Nimenomaan ne taantumukselliset piirit, jotka pitävät eniten ääntä "millään rajoittamattoman", "täyden ja absoluuttisen" vapauden aikaansaamisen puolesta taiteellisen yksilöllisyyden kaikkia ilmaisuja varten, juuri ne länsimaiset "luomistyön itsekeskeisyyden" apostolit esiintyivät päättävimmällä tavalla, empimättömästi tämän saman vapauden tukahduttajina, jos se lakkaa täyttämästä todellisuudesta huomion pois kääntämisen tehtävää.

Tällaista muuntumista voidaan havaita monien vuosien, jopa vuosisatojen ajan. Sitä tapahtuu joka kerta kun yhteiskunnassa lisääntyvät sosiaalisen tyytymättömyyden, suuttumuksen mielialat ja kun muutosvaatimukset kaikuvat äänekkäästi. Ja jos taiteen parhaat, lahjakkaimmat edustajat niissä tapauksissa asettuvat kansan puolelle, jos kirjailijat, taiteilijat, ja näyttelijät tarttuvat rohkeasti aikansa elintärkeisiin ongelmiin ja heidän kirjansa, taulunsa ja näytelmänsä paljastavat omistajien vallan poliittisten ja finanssivehkeilyjen häpeällisen taustan, rahaporhojen

[1] V. I. Lenin. Kirjallisuudesta ja taiteesta, s. 74.

ryhmän harjoittaman kansan armottoman riiston koneiston, niin viimeksi mainitut vetävät heti esiin liberaalisista silohansikkaistaan kaikkein ankarimman sensuurin kynnet.

Kun Napoleon III käydessään kerran Pariisin Taidesalongissa raivostui Gustave Courbet'n uuden maalauksen johdosta ja enempää arvelematta löi piiskalla tauluun, hän kaiken kaikkiaan vain osoitti ilmeikkäällä ja avoimella tavalla herrasluokan todellisen suhteen taiteeseen ja taiteilijoihin. Ja kun tarkastellaan nykypäivien tosiasioita, eikä enää sadan vuoden vanhoja tapahtumia, niin muistetaan, miten meksikolaisen Siqueirosin nerokkaat vapaudenrakkautta ilmaisevat freskot "kaapattiin" ja piilotettiin kauas kansan silmältä. Muistettakoon myös miten puolueettomuudellaan kerskaileva Ruotsin kuninkaallinen akatemia kielsi Nobelin palkinnon Ruotsin kirjallisuuden huomattavimmalta mestarilta August Strindbergiltä, koska sitä eivät tyydyttäneet selvästi ilmaistut sosiaaliset näkökannat kirjailijan klassisiksi muodostuneissa teoksissa. Muistettakoon miten tinkimättömästi, jesuiittamaisesti Hollywoodin maccharthystifanaatikot vainosivat erinomaisia amerikkalaisia näyttelijöitä ja ohjaajia vain siksi, että epäilivät heitä myötätunnosta Neuvostoliittoa kohtaan, niin ymmärrämme, että korkea-arvoiset piiskaniskut jättävät vielä tänäänkin verisiä arpia taiteen kehoon.

Onneksi että kaikista finanssi- ja poliittisista toimenpiteistä huolimatta, kaikista sortotoimenpiteistä ja suoranaisista vainoista huolimatta kapitalismi ei ole onnistunut yhdentämään monia Lännen taiteilijoita modernistiseen kaavaan. Parhaat, lahjakkaimmat heistä eivät pakene todellisuutta, eivät loittone realismista, eivät etsi lahdelman pohjukoita, joissa voisivat piileksiä säilyttäen itseään ankaralta ja kunniakkaalta velvollisuuden täyttämisen välttämättömyydeltä. Päinvastoin he astuvat nykymaailmaan le-

vottomuuksia vastaan, he elävät ihmiskunnan kärsimyksissä ja toiveissa ja heidän taiteensa taistelee kuin sotilas. Taiteilija puolustaa omaatuntoaan ja luomistyöoikeuttaan kireissä otteluissa kapitalismin maailmaa vastaan.

Kirjailijain kansainvälisessä tapaamistilaisuudessa Sofiassa vuonna 1977 länsisaksalainen kirjailija Franz Xaver Kloetz sanoi: "Minä näen rauhassa kaksi puolta, koska minä olen kapitalistisesta maasta. Minun näytelmäni ja minun poliittiset esiintymiseni kutsuvat ihmisiä puolustautumaan, varoittamaan toisiaan. Miehuuden kannustaminen ja voimien antaminen on jokaisen edistyksellisen kirjailijan tehtävä ja velvollisuus. Ja toinen puoli – on taisteltava siitä, ettei minun maani enää koskaan sotisi... Tämä on minun käsitykseni rauhasta." Amerikkalainen kirjailija Elton Fax toistaa Kloetzin ajatuksen: "Kaikesta siitä huolimatta miten paljon minä käytän aikaa ja voimia rauhan ja kansalaisoikeuksien hyväksi", hän sanoi, "minä olen onnellisempi niitä, jotka pysyttelevät nykyään poliittisesta elämästä syrjässä."

Niille, jotka vielä epäilevät: eikö "liian" selvä poliittinen suunnistautuminen rajoita kirjailijan, kulttuurin mestarin luovan työn vapautta, vastasi italialainen kirjailija Pietro Buttitta painavasti ja vakuuttavasti: "Olen sitä mieltä, ettei abstraktista vapautta ole olemassakaan, on vain joukko erilaisia ehtoja, jotka on määriteltävä joka päivä. Voitammeko me, kirjailijat, vapaudelta, joka *on vain meitä varten*? Murhasivatko espanjalaiset fasistit Garcia Lorcan sitten toisella aseella kuin espanjalaisia talonpoikia? Ei, hänet murhattiin samalla aseella. Ja sen vuoksi ei ole periaatteellista eroa rehellisen ihmisen roolin ja kirjailijan roolin välillä: kirjailijalla on vain mittaamattomasti suurempi vastuu, hänellähän on käsissään mahtava ase – sana ja siitä ketä

se tulee palvelemaan, minkälaisia aatteita se vie maailmaan, riippuu huomattavassa määrin myös ihmiskunnan kohtalo."

Tämän dramaattisen ja oivallisen yhteyden ymmärtäminen, tämän suuren vastuullisuuden ymmärtäminen on aina luonnehtinut todella suuria kirjailijoita, säveltäjiä, taidemaalareita, niitä, joilla tämän maailman kuvat, huolet ja toiveet ovat kulkeneet kipuna ja ilona sydämen kautta. Heitä on paljon, he ovat aina muodostaneet ja muodostavat maailman humaanisen taiteen kunnian. Niitä ovat Zola ja Barbusse, Rolland ja Dreiser, Hemingway ja Faulkner, Bernard Shaw ja Martin Andersen Nexe, Brecht ja Pablo Neruda, niitä ovat Käthe Kollwitz ja David Alvaro Siqueiros, Garcia Lorca ja Jaroslav Hašek, Ernst Busch ja Paul Robeson, Renato Guttuzo ja Rockwel Kent, Karel Čapek ja Akira Kurosawa ja monet, monet muut.

Nämä taiteilija-humanistit eivät uskoneet valheeseen, että sosialismi riistää taiteilijalta luomisvapauden. Eikä heitä onnistuttu innostamaan myöskään valheellisella epäpoliittisuuden vapaudella. "Taiteilijana olo meidän päivinämme merkitsee ennen kaikkea sitä, että valitsee yhden mahdollisista teistä", italialainen säveltäjä Luidgi Nono kirjoitti. "Yksi tie on ehdoton antautuminen kapitalistisille markkinoille, mikä tietenkin voi tuottaa aineellisia etuisuuksia, mutta siitä on maksettava raskain moraalisin menetyksin. Toinen tie on työ yleisöä varten, jolle taide on jotain enemmän kuin vain tavaraa. Minun on sanottava, että me, jotka olemme valinneet tämän toisen tien, ... pidämme itseämme kulttuurin tuottajina, taisteluhenkisinä poliittisina sotureina. Taidemaalari ei ole ainoastaan taidemaalari, muusikko ei ainoastaan muusikko! Molemmat he ovat ensi vuorossa tovereita, jotka ottavat luomistyöllään aktiivista osaa organisatoriseen taisteluun

ja antavat omat erikoiset muusikon, näyttelijän ja taiteilijan lahjansa luokkansa käyttöön."

Näiden mestareiden taiteellinen kokemus todistaa: todellisella taidetuotteella on ehdottomasti oltava oma perustava, innoittava aatteellinen dominanttinsa; luokkakannalta määrätty ja poliittisesti selvä.

Kapitalismi ilmaisee vihamielisyytensä taidetta kohtaan ennen kaikkea sillä, *mitä* se siinä edistää ja *mitä vastaan* hyökkää. Ei ole ihme, että taantumuksen ideologit hyökkäävät kiivaasti sellaisia sosialistisen realismin taiteen periaatteita vastaan kuin puoluekantaisuus ja kansanomaisuus. Tuntematta marxismia tarkkaan ja järjestelmällisenä tieteenä, ymmärtämättä marxilaisen metodologian asennoitumista historian ja nykytodellisuuden vaikeiden ilmiöiden tutkimiseen monet porvarillisen kulttuurin toimihenkilöt kaihtavat näitä periaatteita, näkevät niissä jonkinlaisen "diktaatin" ja ankaran "säännöstelyn". Epätäydellinen tai – mikä on erikoisen luonteenomaista – tendenssimäinen informaatio, joka tulee aina juuri tällaisessa muokatussa muodossa, johtaa harhaan jopa poikkeuksellisetkin nerot.

Luomistyön epäpoliittisuutta, tajuttomuutta ja spontaanisuutta kuulutetaan nykyään Lännessä korkeimpana taiteellisen vapauden ilmaisuna. Englantilainen porvarillinen esteetikko Herbert Read kirjoitti: 'Mestariteokset luotiin silloin, kun tekijät erkanivat poliittisista ongelmista, kun he asettivat tehtäväkseen sellaisten "muotojen löytämisen", jotka voisivat synnyttää hengen, jonka tavoitteet olisivat pyyteettömät." [1]

Tärkeämpää on korostaa toista, niitä monilukuisia virtauksia ja suuntia, jotka alituiseen syntyvät ja häviävät, antaen paikan uusille, uusimille, ultranykyai-

[1] H. Read. "The Philosophy of Modern Art", 1951, s. 203.

kaisimmille virtauksille Lännen "korkeassa" tai paremmin sanottuna eliittitaiteessa, yhdistää yksi oleellinen yleinen ominaisuus, – kaikki ne kääntyvät pois ihmisestä, kansanelämän tosiasioista, siinä itse asiassa ilmeneekin modernismin tärkein erikoisuus. Epäpoliittisuuden ja irrationalismin saarnaajat ovat kyllin menestyneet nykyisen porvarillisen länsimaisen taiteen täydellisessä eristämisessä todellisuudesta, täydessä itse-eristyksessä. Tähän ovat myötävaikuttaneet laajan käytännön saaneet deideologisoinnin, dehumanisoinnin, deherooisoinnin eksistentialistiset teoriat, jotka "vapauttavat" taiteilijan yhteiskuntaa palvelemisen taakasta ja kultivoivat äärimmäistä individualismia ja subjektivismia.

Mitä enemmän tämä "teoreettinen" sumu sakenee, mitä mutkikkaammin "itsekeskeisyyden absoluuttisen vapauden" lumot ja manifestit muotoillaan, sitä tuhoisampi on näiden postulaattien vaikutus taiteilijan tajuntaan ja maailmankuvaan. Mutta meille sanotaan, että ainoastaan "absoluuttinen vapaus", siihen luettuna nähtävästi myös vapaus terveestä järjestä, voi taata luovien yksilöiden täyden kukoistuksen. Siinä on se maaperä, jolla syntyy tämäntyyppisiä runoja:

Vettä,
Vettä, vettä,
Vettä, vettä, vettä,
Vettä, vettä,
Vettä. . .

Samoin nimitetään ämpäristä tarmokkaasti kankaalle läikäytetyn maalin jälkiä muotisuunnan "vapaaksi maalaukseksi", tai arvokkaan museon valkoiseen marmorisaliin epäjärjestyksessä läjätyt silikaattitiilit selitetään "minimalistiseksi veistokseksi" ja filmi, joka tarjoaa katsojalle kolmeksi tunniksi nähtäväksi liikkumattoman kameran yhdestä pisteestä kuvatun

valkokankaalla nukkuvan ja kuorsaavan ihmisen ja paljon muuta samaan ultranykyaikaiseen tapaan.

Monet modernistisen taiteen toimihenkilöt nykyisessä Lännessä kuitenkin puolustavat tätä tolkuttomuutta. Eugene Ionesko, jonka nimeen liittyy "absurdi teatterin" käsite, saarnaa alituisesti jotain taiteilijan luontaista epäsosiaalisuutta. Hän pelkisti luomistyön vapauden ongelman ja taiteilijan ja yhteiskunnan keskinäisen suhteen yksinkertaiseen kaavaan, jonka mukaan taiteilijat pyrkivät luomaan ja typerät sivistymättömät virkamiehet, jotka eivät ymmärrä mitään taiteesta, haluavat heitä johtaa. Taiteilijan suhde yhteiskuntaan (*mihin tahansa* yhteiskuntaan – Ionesko ei halua tässä tapauksessa nähdä periaatteellista vastakohtaisuutta porvarillisen ja sosialistisen yhteiskunnan välillä) ei voi olla muuta kuin oppositiosuhde, koska "virkamiehet olennoivat yhteiskuntaa". Ionesko hyökkäsi UNESCO:n toimikunnan selostusta vastaan siitä syystä, että siinä varoitetaan taiteilijaa vieraantumisesta ja äärimmäisestä individualismista. Puolustaessaan jotain "luovan henkilön absoluuttista vapautta" "UNESCO:n hyökkäyksiltä" Ionesko julistaa: "Taiteilija on selvännäkijä, hänen on epäiltävä itse sivilisaatiotakin". Ei siis tarvita tiedostamista, tutkimusta, vaan selvänäköisyyttä!

Politiikasta vapautuminen, puolueeseen kuulumisen hylkääminen, aktiivisesta humaanisesta asenteesta kieltäytyminen, se on palvelus, jonka taiteilija tekee porvaristolle ja taantumukselle. "...Ken tietoisesti tai tahtomattaan on porvarillisen järjestelmän kannalla, hän ei voi olla tuntematta viehätystä puolueettomuusaatteeseen" [1], Lenin kirjoitti yli puolivuosisataa sitten ja tämä totuus pitää täydellisesti paikkansa tänäkin päivänä. Ei voida elää yhteiskunnassa ja olla vapaa yhteiskunnasta. Sen vuoksi ei tositaiteilija voi olla näkemättä eikä arvostamatta luomistyössään ennen kaikkea yhteiskunnan etujen ja sen edistystä eteenpäin vievän perusvoiman – työväenluokan ihanteiden palvelua. Silloin hänen taiteensa menettämättä vähääkään itsearvoaan lakkaa olemasta taidetta taiteen vuoksi ja alkaa palvella taistelua sosiaalisen oikeudenmukaisuuden, rauhan, työtätekevien onnen ja elämän voiton puolesta maailmassa.

[1] V. I. Lenin. Teokset, 10. osa, s. 66.

Intellektuellin, taiteilijan epäpoliittisuutta ei läheskään aina ole ylistetty jonain hyveenä. Tähän vilpilliseen demagogiaan ei yksinkertaisesti ollut tarvetta niin kauan kuin omistavien vallalla ei ollut vielä tarpeeksi painavia syitä peittää miljoonilta ihmisiltä todellisia katsomuksiaan ja todellisia intressejään. Oli aika, jolloin vallanpitäjät eivät pelänneet vaan päinvastoin tietoisena voimastaan julistivat kaikkien kuullen – ja opiksi! – oikeuksiensa, moraalinsa pyhät periaatteet: omistajan oikeudet ja riistäjän moraalin. Ja niin kuin suurena armolahjana antoivat taiteilijalle "hovirunoilijan" ja "kuninkaallisen taidemaalarin" nimen. Silloin eivät maailman valtiaat sallineet "luomistyön vapauden" käsitteen tulkinnassa ja käytössä mitään sellaista, että se on luokkien ulkopuolella eikä mitään kevytmielistä tyytymättömyyttä ja keimailevaa teeskentelyä.

Muuten nykyäänkin voidaan kuulla täysin selviä ajatuksia tässä suhteessa. "Kulttuuri ja taide eivät ole koskaan olleet meidän poliittisten asioittemme luettelossa niin tärkeinä kuin nykyään" [1], tunnusti lordi Eccles, konservatiivi, entinen Englannin ministeri. Poliittisten asioiden! Tällaista sanotaan nykyään harvoin ääneen, siitä ollaan tavallisesti vaiti. On kuitenkin tiedettävä, ettei kapitalismi ole koskaan

[1] "Cultures", v. II, 1975, N 2, s. 62.

jättänyt taidetta huomionsa ulkopuolelle, vaan on nähnyt siinä tehokkaimman keinon ihmisten tajunnan, mm. myös taitelijan tajunnan muokkaamiseen.

Minkälaiset järkytykset ovat pakottaneet niin kiireesti peittämään jäljet, naamioimaan vuosisatojen aikana vakiintuneen avoimen herruuden taiteilijan ja hänen tuotantonsa suhteen? Vastaus on yksinkertainen ja selvä: sosialismin tarjoaman, nousevan luokan päiväjärjestykseen asettaman vaihtoehdon ilmaantuminen. Pelko, aivan luonnollinen pelko taiteen mahdollisen ja ehkä kaikkein todennäköisimmän suuntautumisen suhteen, sen suhteen, että taiteella on sisäiseltä olemukseltaan vetovoimaa ihmiseen, hänen tarpeisiinsa, hänen pyrkimyksiinsä, vapauteen ja onneen, ovat pakottaneet porvariston etsimään hienompia, hienostuneempia lahjakkuuden "kesyttämisen" menetelmiä.

Tämän pelon voi ymmärtää. Luomistyön korkein tarkoitus on yhtäpitävä hyvän ja jalon, luomisen paatoksen ja vapauden pyrkimyksen kanssa. Voittaneen sosialistisen vallankumouksen esimerkki, joka avasi miljoonille ihmisille tien kulttuurin valoon ja luomistyön onneen, ei jätä tässä suhteessa epäilyksiä. Siksi kapitalistiselle maailmalle ovat kulttuurin, taiteellisen luomistyön piirissä tulleet pikaiset suojakeinot välttämättömiksi. Niiden tehtävänä onkin luomistyön vapaus-käsitteen vääristelyn ja taiteilijoiden suoranaisten rankaisu- ja lahjomistoimenpiteiden ohella sosialismin ja sosialistisen realismin taiteen ilkeämielinen parjaus.

Pyrkien saamaan kaikki uskomaan, ettei Neuvostoliitossa ja muissa sosialistisissa maissa ole luomistyön vapautta, porvarilliset propagandistit käyttävät erilaisia spekulatiivisia keinoja. Tässä yksi laajimmin levinneistä, yleisesti "käytetyimmistä" neuvostokirjallisuuteen ja -taiteeseen kohdistetuista syytöksistä: se on kovin yksinkertaista taidetta – kirjailija

muistuttaa kirjailijaa, taidemaalarit ovat toistensa kaltaisia, teatterit ovat kaikki samanlaisia... Eikähän se ole ihmekään: kukaan ei ole vapaa, kaikkien on kirjoitettava, piirrettävä ja näyteltävä sosialistisen realismin ankarissa puitteissa...

Niin kummallista kuin se onkin, tämä yksinkertainen ja itse asiassa törkeän parjaava käsitys on juurtunut länsimaisen sivistyneistön valtaosan tajuntaan, varsinkin niissä maissa, joissa porvarillinen propaganda on aktiivisinta ja häikäilemätöntä. Tietenkin jonkin verran läheinen, ilkeämielisen välittäjän väärentämätön seikkaperäinen tutustuminen Venäjän, Ukrainan, Gruusian, Dagestanin, Latvian, Tatarian ja muiden liitto- ja autonomisten tasavaltojen kirjallisuuteen, musiikkiin, maalaustaiteeseen ja elokuviin haihduttaisi heti ennakkoluulojen ja -mielipiteiden sumun. Vakuututtuaan neuvostoliittolaisten tekijäin tuotteiden ihmeteltävästä tyylien ja käsialojen monipuolisuudesta, käsiteltävien ilmiöiden piirin laajuudesta ja niiden tulkitsemisen rohkeudesta, luonteiden monitahoisuudesta ja emotionaalisesta monivivahteisuudesta jokainen ennakkoluuloton lukija, katsoja ja kuulija voisi itse paljastaa moisten "syytösten" kestämättömyyden.

Mutta asiahan onkin niin, että laajalla yleisöllä Lännessä ei ole oikeata, selvää ja vääristelemätöntä käsitystä Neuvostoliiton kirjallisuudesta ja taiteesta, niiden kehityksestä kymmenien vuosien aikana ja tämän kehityksen perustendensseistä. Aivan samoin kuin ei ole selvää käsitystä reaalisesta sosialismista, neuvostoyhteiskunnan perusteista ja ihanteista ja neuvostoliittolaista elämänmuotoa luonnehtivista tosiasioista.

Huomattava saksalainen kirjailija Hermann Kant kirjoitti Voprosy literatury -nimisen aikakausjulkaisun Lokakuun Suuren sosialistisen vallankumouksen

60-vuotispäivälle omistetussa numerossa: "Aika ajoittain olen taipuvainen ajattelemaan, että kirjallisuuden vaikutusvoimaa väliin liioitellaan, mutta kun minä yritän kiistää sen, niin muistuu mitä minulle teki yksi ainoa Dwinger: syövytti mieleeni jo nuoruudessani vääristeltyjä käsityksiä vallankumouksesta, venäläisistä, neuvostoista ja bolševikeista ja siksi kysymykseen: "Miten olisi käynyt, jos?" on lisättävä vielä alikysymys: "Miten olisi käynyt, jos minä en olisi lukenut mitään muuta kuin Dwingerin kyhäelmiä?" Niin, joka kerta kun kyseeseen olisi tullut Lokakuun vallankumous, minun silmieni eteen olisi noussut verinen ja läpeensä valheellinen pilakuva, eikä totuudesta minulla olisi ollut aavistustakaan." [1]

Kant kirjoittaa nuoruudestaan, mutta siitä lähtien kaikesta joukkotiedotusvälineiden kehityksestä huolimatta länsimaisen lukijan tai televisiokatsojan tiedot Neuvostoliitosta eivät ole juuri lainkaan muuttuneet paremmiksi. Tässä luonteenomainen todiste: Venäjän kirjallisuuden tuntija ja kääntäjä Saksan Liittotasavallassa A. Kemfe lausui Deutsche Volkszeitungissa, että "kustantamojen mainokset ja joukkotiedoitusvälineet propagoivat paljon aktiivisemmin ns. toisinajattelevien kyhäelmiä kuin itse nykyistä neuvostokirjallisuutta..." Amerikkalainen slavisti Priscilla Meier kirjoittaa Russian literature-aikakauslehden artikkelissa, jonka otsikkona on "Joutuivat omaan ansaansa", että USA:ssa julkaistut "kokoelmat ja antologiat eivät anna käsitystä neuvostokirjallisuuden parhaista tuotteista". Hän esittää esimerkkejä, jotka todistavat, että useinkin tällaisiin kokoelmiin valitaan varta vasten taiteellisessa suhteessa kaikkein heikoimpia tuotteita. Voiko tällaisen asiaintilan vallitessa puhua objektiivisuudesta?

[1] "Voprosy literatury", N 11, 1977, s. 60.

Toiset, "vakavammat" sosialismin taiteen vastustajat esittävät hieman modernisoidumman hypoteesin: neuvostotaide lyhyen paljonlupaavien 20-luvulla tehtyjen vallankumouksellisten kokeilujen vaiheen jälkeen on jotenkin kivettynyt paikoilleen. Länsi sitävastoin on tässä suhteessa ehtinyt mennä kauas...

Mutta tämäkin parannettu kaava on sangen kaukana totuudesta. Sosialistisen realismin metodi edellyttää ennen kaikkea maailman esteettisen tiedostamisen menestyksen välttämättömimpänä ehtona sellaista ominaisuutta, sellaista taiteellista ajattelua kuin *historismi*. Ja tämä taas vuorostaan vaatii paitsi elämän huolellista tutkimista sen kaikissa muutoksissa ja muunnoksissa, myös taiteellisten ilmaisukeinojen alituista uudistamista, että ne paremmin vastaisivat nykyelämän sykintää.

Ja tämä periaatteellinen peruslähtökohta todistaa sosialistisen realismin taiteelle ominaista sisäistä dynaamisuutta, kykyä ja syvää sisäistä täydellistymisen ja kehityksen tarvetta suoranaisessa välittömässä yhteydessä elämään, yhteiskunnalliseen olemiseen, kiinteässä keskinäisessä yhteydessä niihin moninaisiin prosesseihin, jotka eivät koskaan pysähdy maailmassa.

Mutta teoria on teoriaa ja käytäntö käytäntöä. Ja juuri neuvostotaiteen kaikkien lajien muovautuminen ja kehitys todistavat vakuuttavasti uuden esteettisen järjestelmän hämmästyttävän joustavuuden, dynaamisuuden, sen kehityksen nousevan tendenssin ja tärkeintä – alituisen kyvyn totuudellisesti ja ilmeikkäästi valita kaikkein vaikeimmat ilmiöt ja nopeasti virtaavan elämän hienoimmat prosessit.

Tämä joustavuus saa erikoisen merkityksen meidän aikanamme, kun kehittynyt sosialismi jouduttaa yhteiskunnan kehitystä tieteellis-teknisen kumouksen

tiellä. Ilman uusien ilmiöiden alituista tarkkailua ja niiden käsittämistä, ilman uusien taiteellisten kuvauskeinojen omaksumista luomistyössä olisi mahdotonta kuvata, ilmentää ja tulkita nykyistä todellisuutta kaikessa sen dialektisessa ongelmallisuudessaan. Nykyisessä taiteellisessa käytännössään sosialistinen realismi samanaikaisesti sekä kartuttaa tämän todellisuuden tiedostamisen kokemusta että kehittää itsessään niitä ominaisuuksia, jotka parhaiten vastaavat nykyajan yhä mutkistuvia tehtäviä, mm. "ajatuksellisen ja kuvallisen tilavuuden lisääntymistä meidän järkemme ja henkemme uusia saavutuksia vastaavasti" [1], niin kuin neuvostokirjailija Leonid Leonov sanoi.

Otettakoon esimerkki sellaiselta taiteen alueelta kuin neuvostoteatteri. Vallankumous ryntäsi vihurina Venäjän keisarikunnan teatterin palkeille. Se pyyhkäisi pois paljon vanhaa, aikansa elänyttä ja salpautunutta. Uusi todellisuus antoi vaativasti itsestään tietää aiheittensa ja konfliktiensa uutuudella, synnytti kärsimättömän pyrkimyksen ehdottomaan kieltäytymiseen akateemisuudesta ja taiteellisen kielenkäytön päättävään uudistamiseen. Kiertämättömien muutosten prosessilla oli kuitenkin selvästi dialektinen luonne. Uuden vallankumouksellisuus ei muuttanut eikä kumonnut pysyviä arvoja. Elämään jäi venäläisen teatterin suuri realistinen perinne, joka olennoitui Moskovan Taiteellisen teatterin ja Malyi teatterin taiteessa, Moskovan Taiteellisen teatterin huomattavien ohjaaja-johtajien Konstantin Stanislavskin ja Vladimir Nemirovitš-Dantšenkon luovassa työssä. Tämä perinne on kehittynyt edelleen ja saavuttamallaan menestyksellä katsojien – työtätekevien joukkojen – keskuudessa voimistanut hedelmällisyyttään ja elinvoimaisuuttaan.

[1] L. Leonov. "Sanomalehtityyli", M., 1976, s. 290.

Rinnan Stanislavskin ja Nemirovitš-Dantšenkon nimien kanssa on mainittava rohkean, innoittuneen kokeilijan, kekseliäisyydellään ja äärettömällä tarmollaan loistavan Vsevolod Meierholdin nimi, muistettakoon viisasta pedagogia ja ohjaajaa, ehtymättömän mielikuvituksen omaavaa Jevgeni Vahtangovia, ja heidän jälkeensä katkaisematta elävää vuosikymmenien ketjua, johon kuuluvat merkittävät neuvostoliittolaiset, hyvin erilaiset eikä toinen toisensa kaltaiset teatteriohjaajat: Aleksandr Tairov, Ruben Simonov, Nikolai Ohlopkov, Aleksei Popov, Nikolai Akimov, Juri Zavadski, Georgi Tovstonogov... Eivätkä koko tänä aikana ole lakanneet etsiskelyt ja väittelyt, suuntien taistelut ja kykyjen välinen kilpailu. Elämänsä lopulla Stanislavski kirjoitti: "On parasta, kun taiteessa eletään, jotain tavoitellaan, jotain puolustetaan, taistellaan, jostakin väitellään, voitetaan tai päinvastoin jäädään voittamattomiksi. Taistelu tuo voittoja ja valloituksia. Pahinta on, kun taiteessa on kaikki rauhallista, kaikki järjestyksessä, määritetty, laillistettu eikä kaipaa väittelyjä, taistelua, tappioita eikä siis voittojakaan. Taide ja näyttelijät, jotka eivät mene eteenpäin, jäävät jälkeen. Onneksi ei meidän teatterissamme toistaiseksi tällaista vaaraa ole. Teatteri väittelee, kuohuu, taistelee, voittaa tai jää voittamattomaksi..." [1]

Tämänpäiväinen neuvostoteatteri osoittaa, että nämä sanat pitävät paikkansa myös vuosisadan viimeisellä neljänneksellä. Teatteri väittelee, kuohuu... Lakastumaton Moskovan Taiteellinen teatteri järkytti verrattoman kokemuksensa ja perinteidensä aseistamana yhtäkkiä ihailijoitaan tarttumalla rohkeasti päivänpolttavimpaan, mitä "proosallisimpaan" aiheeseen ottamalla ohjelmistoonsa näytelmät "Valurit" ja "Puoluekomitean istunto". Mainiossa Vahtangovin

[1] K. Stanislavski. Teokset, 6. osa, s. 367.

teattarissa muodostui sensaatioksi Shakespearen näytelmä "Richard III". Kiivaimmat väittelyt kuten aina käytiin nuorimpien ja vastaavasti kokeiluihin eniten innostuneiden Moskovan teatterikollektiivien – Sovremennik-teatterin ja Tagankan teatterin näytelmien johdosta. Toiset hyväksyivät varauksetta kaiken näissä teattereissa ihastellen niiden ohjaajien uudistusmielisyyttä, toiset taas ilmaisevat yhtä kiivaasti suuttumuksensa heidän mielestään aineiston liian vapaan käsittelyn johdosta, mutta näitä molempia yhdistää klassinen lause, joka kaikuu joka ilta Moskovan teatterien ovien edessä: "olisiko ylimääräistä lippua?"

Ja teatteri-ilmoituksissa ovat Shakespearen, Tšehovin ja Čapekin, Euripideen ja Brechtin, Strinbergin ja Ostrovskin sekä aivan nuorten, vielä kenellekään tuntemattomien dramaturgien nimet, monilukuisten nykyisten ulkomaalaisten tekijäin – Anouilh'n, Durrenmattin, Priestleyn ja Tennessee Williamsin ja monien muiden nimet. Tuskinpa Lännessä on edes yhtään pääkaupunkia, joiden teattereilla on näin laaja ja monipuolinen ohjelmisto. Ja tuskin näissä pääkaupungeissa esitetään niin laajalti nykyisiä neuvostokirjailijain tuotteita kuin Neuvostoliitossa länsimaisia näytelmiä. Sitä paitsi lukija varmaankin hyvin käsittää, että ei Priestley eikä Durrenmatt kirjoita "kommunististen ideologien sanelun mukaan". Yhdessä Moskovan kanssa voidaan täydellä syyllä vielä mainita myös sellaiset maan teatterikeskukset kuin suuri Leningrad ja pieni Itämeren kaupunki Panevežius, Ukrainan pääkaupunki Kiev ja siitä kaukana tuhansien kilometrien päässä oleva Novosibirsk, Pärnu Eestissä ja muinainen Tbilisi Gruusiassa.

Eikö luovien voimien vapaata kehitystä todista myös kansallisten tasavaltojen kulttuurin voimakas kasvu ja huomattavat taiteelliset saavutukset. Ja eri-

koisen kiintoisaa on panna merkille niiden muinaisten kansallisten taidelajien perinteiden kukoistus uudella sosialistisella perustalla, jotka vaikuttivat jo tuhoon tuomituilta ja jotka olivat hiljalleen sammumassa: gruusialainen ja armenialainen kuparipakotus, keramiikka ja koruompelu Ukrainan eri alueilla, azerbaidžanilainen mattojen kudonta, luu- ja puunleikkaukset Venäjän pohjoisilla seuduilla ja kuorolaulu Itämeren tasavalloissa.

Sosialististen Neuvostotasavaltojen Liiton kansoilla ei ole monivuosisataisen historiansa aikana vielä koskaan ollut näin kehittynyttä omaa kansallista kulttuuriaan, omaa kirjallisuuttaan, musiikkia, teatteria ja kuvaamataiteen erilaisia lajeja. Monien kansallisuuksien – Gruusian, Liettuan, Turkmenian, Kazahstanin, Kirgisian – elokuvataide kohoaa nykyään eturiviin, niiden filmeillä on menestystä ei ainoastaan Neuvostoliiton, vaan myös ulkomaisen yleisön keskuudessa.

Samaa voidaan sanoa runoudestakin. Monet venäläiset runoilijat ovat kokeneet liettualaisen Eduardas Mieželaitisin nykyaikaisen filosofisen runouden vaikutuksen ja avarialaisen Rasul Gamzatovin, kalmukki David Kugultinovin, kazahi Olžas Suleimanovin, armenialaisen Silva Kaputikjanin, liettualaisen Justas Marcinkävičiusin runot ovat yleisesti pidettyjä ja muuttuvat tavallaan runolliseksi etaloniksi, johon venäläiset runoilijat ja Neuvostoliiton muiden kansojen kirjailijat suhtautuvat sangen vakavasti. Mutta ennen vuotta 1917, ts. historiallisesti aivan äskettäin, tällaista vaikutusta ei olisi voinut olla. Samoin kuin ei olisi voinut olla itse tätä ilmiötäkään, että pienen, tsaarijärjestelmän sortaman, jopa kirjakieltä omaamattoman kansan edustajan runollinen tuotanto saisi yleisvenäläisen kaiun.

NKP:n 25. edustajakokouksessa todettiin, että taiteellinen sana, maalauksen värivivahteet, ilmeikäs

kiviveistos ja sävelten harmonia innoittavat aikalaisia ja saattavat jälkipolven sydämiin viestin nykypolvestamme, aikakaudestamme, sen mielenkuohuista ja saavutuksista. Juuri tämän vuoksi puolue ja Neuvostovaltio ovat syvästi kiinnostuneita niin taiteellisen luomistyön todellisen vapauden turvaamisesta kuin myös kaikkien ehtojen luomisesta sitä varten, että kotimaisen ja maailman kulttuurin arvot tulisivat yleiseen käyttöön, saatettaisiin kaikki neuvostoihmiset niistä osallisiksi. Tälle tärkeälle valtiolliselle ongelmalle on omistettu Neuvostoliiton uuden Perustuslain 46. ja 47. pykälä, se on ennen kuulumaton tapaus maailmassa.

Onko neuvostotaiteilija, kansalleen uskollinen aikakautensa lapsi, joka on ottanut kannettavakseen sellaisen taakan, vapaa? Kyllä, hän on vapaa. Vapaa tämän syvällisen ja ylpeän käsitteen korkeimmassa mielessä, sillä hän ei luo hiljaisessa yksinäisyydessä eikä sosiaalisten esteiden ja harhaluulojen muurin erottamana, vaan osakumppaninsa, taistelutovereidensa sopuisassa piirissä, yhteiskunnallisen huomion, kunnioituksen ja tuen ilmapiirissä, – hän ei luo oman voiton hyväksi eikä kenenkään mielijohteista, vaan syvällisistä sisäisistä herätteistä, kansan hyväksi ja ihmiskunnan valoisan tulevaisuuden nimessä.

SISÄLTÖ

Vapauttakaa taiteilija!	6
Tien valinta	13
Sosiaalisesti rajoittamaton	23
Onko asetuttava nelinkontin?	31
Kovaäänisin kaikista kirkujista	45
Vaitioloko vai rohkea kutsu?	53
Purukumia silmiä varten	67
Väkivaltainen bisnes	82
"Ei voi elää yhteiskunnassa ja olla vapaa yhteiskunnasta"	94

Григорий Оганов

ЦЕННОСТИ КУЛЬТУРЫ: ИСТИННЫЕ И МНИМЫЕ

на финском языке

Цена 35 коп.

Grigori OGANOV on neuvostoliittolainen sanomalehtimies ja taiteentutkija, Neuvostoliiton Taiteilijain liiton jäsen. Monien kirjallisuutta ja taidetta käsittelevien artikkelien ja kirjasten kirjoittaja. Hänen kynästään on lähtenyt nykyajan kuvaamataiteen ongelmille omistettu tutkimus "Kuka on naamiaisten takana?"